

Aalborg Kommune, Miljø- og Energiplanlægning
Stigsborg Brygge 5, 9400 Nørresundby

Naturerhvervstyrelsen
Att.: Peter Byrial Dalsgaard

peby@naturerhverv.dk

03-02-2016

Høringssvar til Miljørapport for forslag til plan om ændrede gødskningsnormer

Aalborg Kommune har modtaget Miljø- og Fødevareministeriets "Miljørapport for Forslag til plan om ændrede gødskningsnormer, og har følgende bemærkninger til rapporten". Aalborg Kommune mener, at "Miljørapport for forslag til plan for ændring af gødskningsnormerne" skal være mere målrettet og konkret mht. beskyttelsen af grundvandsressourcen.

Lovforslaget indeholder en bemyndigelse til Miljø- og Fødevareministeren til at fastsætte afgrødernes kvælstofnormer. Aalborg Kommune mener, at hvis Miljø- og Fødevareministeren ændre i kvælstofnormerne bør ændringerne sendes i offentlig høring, da en sådan ændring får betydning for kommunernes planlægning inden for grundvandsområdet.

Af side 4 i miljørapporten fremgår det, at kvælstofnormen fremadrettet vil blive fastlagt årligt. De årlige normer fastlægges bl.a. på baggrund af den på landsplan årlige gødningssammensætning og det samlede årlige areal med dyrkning af afgrøder. En årlig landsdækkende ændring af kvælstofnormen vil gøre det vanskeligere for kommunerne, at håndtere beskyttelsen af grundvandet i indsatsplanerne, da forudsætningerne for planerne fremadrettet vil ændre sig årligt. For at sikre den fremadrettede beskyttelse af den anvendte del af grundvandsressourcen (indvindingsoplande til almene vandværker), samt den fremtidige ressource inden for områder med særlige drikkevandsinteresser (OSD), bør der i disse områder i stedet anvendes en fast kvælstofnorm, der er tilpasset området's sårbarhed. Dette forslag kan indskrives i miljørapporten, som et initiativ der sikrer, at den anvendte del af grundvandsressourcen og den fremtidige drikkevandsressource ikke udsættes for en ændring i miljøbelastning på baggrund af kvælstofnormen.

Kvælstofreducerende indsatser og grundvandsbeskyttelse

I Forslag til plan om ændring af gødskningsnormer fremgår det, at den reducerede kvælstofnorm i forhold til det økonomiske optimale (ca. 20,34%) udfases. Det vil sige, at det generelt skal være muligt, at anvende mere kvælstof på markerne. Udfasningen afsluttes i vækstsæsonen 2016/2017. Miljø- og Fødevareministeriet vil fra 2018 indføre en mere målrettet regulering af landbruget. Reguleringen skal baseres på lokale behov for indsatser. Der lægges i forslaget op til, at reguleringen skal foregå på deloplandsniveau. Det vil sige, at der ikke forventes gennemført en differentieret regulering i forhold til sårbare grundvandsforekomster. Aalborg Kommunes mener, at der i den målrettede regulering bør tages højde for nitratfølsomme indvindingsområder (NFI), således at der igennem den målrettede regulering sikres en grundlæggende beskyttelse af disse områder.

For at håndtere merbelastningen til bl.a. grundvandet iværksættes nye initiativer igennem frivillige kollektive kvælstofreducerende indsatser som fx skovrejsning. Iværksættelsen af disse kollektive virkemidler vil ske frem mod 2021. I det indsatser-

Miljø- og Energiplanlægning

Miljø- og Energiforvaltningen
Stigsborg Brygge 5
9400 Nørresundby
9931 9400

Sagsnr.:
2016-004088
Dok.nr.:
2016-004088-4
Init.: BA/LL

ne er frivillige vurderer Aalborg Kommune, at man ikke opnår målrette beskyttelsen i de områder, hvor grundvandet er vurderet særligt sårbart, altså inden for nitratfølsomme indvindingsområder (NFI). Derfor vil Aalborg Kommune opfordre til, at der ved gennemførelsen af indsatserne er fokus på beskyttelsen af indvindingsoplande til almene vandværker og nitratfølsomme indvindingsområder, så den ønskede miljøtilstand i forhold til grundvandet kan opnås.

Et anden initiativ er pålæg af kvælstofreducerende dyrkningsrestriktioner på nærmere identificerede arealer gennem 2-årige forpagtningsordninger. Det fremgår af rapporten at arealerne, der skal pålægges kvælstofreducerende dyrkningsrestriktioner, vælges ud fra, hvor landmanden har tilbudt at udføre ydelsen til laveste pris. Det fremgår derudover, at forpagtningsordningen vil blive dimensioneret på baggrund af data fra GEUS, således at den hindrer tilbagegang i miljøtilstanden for bl.a. grundvand. Aalborg Kommune stiller sig undrende overfor hvordan frivillige initiativer, der gennemføres på de arealer, hvor det er mest økonomisk fordelagtigt, kan sikre tilbagegangen i miljøtilstanden for grundvand. Hvis der vurderes på et meget overordnet billede af grundvandsforekomsterne, hvor der ikke er taget hensyn til hvilke dele af grundvandsforekomsterne, der skal beskyttes af drikkevandshensyn, kan der måske argumenteres for, at der samlet set ikke sker en tilbagegang i miljøtilstanden for grundvandet. Det vurderes dog, at der bør ligge en konkret vurdering i forhold til sikring af miljøtilstanden i de dele af grundvandsforekomsterne, der anvendes til drikkevand. Her fremgår det af rapporten, at de eksisterende regler om udarbejdelse af kommunale indsatsplaner, vil bidrage til at imødegå midlertidige forringelser af grundvandsforekomsterne.

Aalborg Kommune udarbejder målrettede indsatsplaner for grundvandsbeskyttelse, der tager udgangspunkt i nitratudvaskningen i indvindingsoplandene, og på den baggrund fastlægges de indsatser, som vandværkerne skal gennemføre. I Aalborg Kommune er der allerede vedtaget en række indsatsplaner. I disse indsatsplaner har det selvsagt ikke været muligt, at tage højde for det ændrede kvælstofudvaskningsniveau. Der er derfor behov for at revidere disse indsatsplaner, således at drikkevandsforekomsterne også beskyttes fremadrettet. Det fremgår af miljørapporten, at indsatsplanerne skal justeres efter behov. Aalborg Kommune mener, at kommunernes udgifter til revision af indsatsplanerne bør fremgår af miljørapporten. Aalborg Kommune har en klar forventning om, at de økonomiske rammer til revisionerne af indsatsplanerne sikres via DUT-midler. Samtidig bør kommunerne inddrages i arbejdet med at vurdere behovet for revision af indsatsplanerne.

Betydning for vandværkernes gennemførelse af indsatser til beskyttelse af drikkevandet

En generel ændring i gødskningsforholdene på landbrugsarealer betyder sandsynligvis, at der skal gennemføres dyrkningsrestriktioner på flere arealer for at fastholde den nuværende og fremtidige beskyttelse af vores drikkevand. Muligheden for at anvende mere kvælstof på markerne ændrer som tidligere nævnt på forudsætningerne for de indsatsplaner for grundvandsbeskyttelse, som kommunerne har vedtaget eller er i gang med at udarbejde. Det vil betyde, at flere lodsejere bliver omfattet af dyrkningsrestriktioner, og de lodsejere, der allerede i dag er berørt, kan få pålagt dyrkningsrestriktioner på yderligere arealer.

Ændringerne vil ligeledes betyde, at vandværkerne vil få en forøget udgift til at gennemføre de ekstra indsatser til beskyttelse af drikkevandet, og denne regning vil havne hos forbrugerne. Dette fremgår også af miljørapporten, men der er dog ikke gennemført en konkret beregning af den økonomiske betydning.

Er der spørgsmål til ovenstående kan Birgitte A. Hollænder kontaktes på tlf.: 9931 9464 eller miljø.energi@aalborg.dk.

Venlig hilsen

Jane Stampe
Afdelingschef

Birgitte A. Hollænder
Civilingeniør

Kopi til: landbrug@naturerhverv.dk

Dansk Industri

12. februar 2016

MOLO

Deres sagsnr.: 15-4112-000010

NaturErhvervsstyrelsen
Att.: Peter Byrial Dalsgaard
Nyropsgade 30
DK-1780 København V

DI's bidrag til høring af NaturErhvervsstyrelsens Miljørapport for Forslag til plan om ændrede gødskningsnormer

DI har ultimo 2015 modtaget NaturErhvervsstyrelsens Miljørapport for Forslag til plan om ændrede gødskningsnormer og sender hermed sine kommentarer til materialet. DI skal indledningsvist anføre, at vi overordnet støtter landbrugsaftalen, idet den vil øge den animalske og vegetabiliske råvareproduktion samt forbedre kvaliteten af dansk korn til brød og malt.

Danmark har gennem en række europæiske direktiver og internationale aftaler, forpligtet sig til at overholde mål for miljøkvaliteten. Planens punkt 1.1 opregner et antal af disse. Disse regler er i vid udstrækning kendetegnet ved at være bruttorammer for Danmarks udledninger til f.eks. luft eller indeholde krav om, at Danmark overholder lokalitetsspecifikke miljømål for eksempel for vand- og naturområderne.

Rapporten angiver, at planen om at ændre gødningsnormer kan påvirke naturtilstanden i negativ retning. Det vil derfor påvirke andre sektors råderum inden for den samlede ramme af miljømål og miljøkvalitetsmål. Hvis afstrømningen til en recipient øges fra landbruget, kan det få betydning for muligheden for udledning fra rensningsanlæg i den fælles spildevandsforsyning og på øvrig afledning af rensset spildevand fra f.eks. industri.

I miljørapporten anslås, at kommunale indsatsplaner i områder, hvor grundvandet er sårbart over for nitratudvaskning kan beløbe sig til omkring 1 kr./m³. Såfremt dette værktøj bringes i anvendelse vil omkostningen blive pålignet øvrige vandforbrugere og virksomheder i vandforsyningens opland.

DI har derfor en forventning om, at de kompenserende foranstaltninger, som landbrugsaftalen indeholder, vil blive bragt i anvendelse, såfremt disse problemer opstår.

Rapporten angiver, at Naturstyrelsen har igangsat en undersøgelse for at vurdere indvirkningen af øget gødsning for hver enkelt grundvandsforekomst og, at resultatet først vil foreligge i juni 2016. DI vil opfordre til, at der i eventuelle tiltag tages hensyn til at

yderligere omkostninger ikke belaster vandforbrugende virksomheders konkurrenceevne.

I underafsnittet om menneskets sundhed i afsnit 1.3 noterer DI sig, at konsekvensen af en øget partikelforurening som følge af en øget ammoniakudledning, vil blive imødegået af kompenserende tiltag, der sikrer, at den samlede emission fortsat falder, jævnfør de gældende målsætninger på området. DI bemærker hertil, at dette bør ske således, at der ikke sker en svækkelse af konkurrenceevnen for erhvervslivet som helhed.

Med venlig hilsen

Morten Løber
Chefkonsulent

Til: peby@naturerhverv.dk (Peter Byrial Dalsgaard (NaturErhvervstyrelsen))
Fra: Center for Landbrug (NaturErhvervstyrelsen) (landbrug@naturerhverv.dk)
Titel: VS: Miljøvurdering af plan om ændrede gødskningsnormer
Sendt: 15-02-2016 09:18:02

Venlig hilsen

Tina Sørensen

Overassistent | Arealtilskud, Produktion | Center for Landbrug
+45 61 88 79 53 | TINS@naturerhverv.dk

Miljø- og Fødevareministeriet

NaturErhvervstyrelsen | Nyropsgade 30, 1780 København V | Tlf.+45 33 95 80 00 | mail@naturerhverv.dk | www.naturerhverv.dk

Fra: Knud Loftlund [mailto:kl@bryggeriforeningen.dk]

Sendt: 12. februar 2016 17:01

Til: peby@naturerhverv.dk.dk

Cc: Center for Landbrug (NaturErhvervstyrelsen) <landbrug@naturerhverv.dk>

Emne: Miljøvurdering af plan om ændrede gødskningsnormer

Til: Miljø- og Fødevareministeriet
NaturErhvervstyrelsen

Att.: Peter Byrial Dalsgaard (peby@naturerhverv.dk.dk)

C.c.: landbrug@naturerhverv.dk

Vedr.: Høring om miljøvurdering af plan om ændrede gødskningsnormer.

Bryggeriforeningens bemærkninger til miljøvurdering af plan om ændrede gødskningsnormer, jf. NaturErhvervstyrelsens høringsbrev af 22. december 2015 med j.nr. 15-4112-000010, kan sammenfattes således:

- 1) Det er meget positivt, at planen kan øge råvaregrundlaget, der vil styrke erhvervslivets konkurrenceevne og skabe vækst og arbejdspladser, samtidig med, at der ikke forventes en øget påvirkning af miljøet på lang sigt, med de vedtagne kompenserende foranstaltninger.
- 2) Rapporten kommer desuden frem til, at der dog på kort sigt kan være en mindre og midlertidig mértilførsel af kvælstof i 2016, men at det er på et lavt niveau og under 1% af den samlede belastning, samt at den forventede mérudledning næppe får en målbar effekt. For at tage højde for denne – ifølge rapporten næppe målbare – negative effekt, planlægges yderligere kompenserende kvælstofreducerende virkemidler, hvilket er positivt.
- 3) Det bør dog samtidig sikres, at en mérbelastning på ét område ikke fører til en øget reduktionsforpligtelse på et andet område, herunder påføres øgede omkostninger som følge af øget gødskning. Derfor er det bekymrende, at rapporten nævner, at planen vil kunne indebære øgede omkostninger for kommuner og vandforbrugere (og at den forventede takstforhøjelse ikke kan fastsættes præcist), jf. side 19 - 20. Hvis et vandværk eller et spildevandsselskab pålægges yderligere omkostninger til rensning eller andre reduktionsforpligtelser, for at kompensere for en øget mérbelastning som følge af de øgede gødskningsnormer, så bør vandværkets eller spildevandsselskabets méromkostninger hertil ikke pålægges de vandforbrugende fødevarer virksomheder. Da rapporten vurderer, at udledningen på lang sigt vil falde, må det forudsætningsvist også føre til, at vandselskaberne og spildevandsselskabernes omkostninger på sigt vil falde.

Med venlig hilsen

BRYGGERIFORENINGEN

Knud Loftlund

Afdelingschef

BRYGGERIFORENINGEN

Danish Brewers' Association

Faxehus, Gamle Carlsberg Vej 16

1799 København V, Danmark

Tel. (+45) 7216 2426

Mobil tel. (+45) 2339 5325

kl@bryggeriforeningen.dk

www.bryggeriforeningen.dk

Miljø- og Fødevarerministeriet
Naturerhvervstyrelsen

Skanderborg, den 11. februar 2016
CV

Høring af miljørapport om ændrede gødskningsnormer

Det er DANVAs opfattelse, at den foreliggende miljørapport på flere områder ikke lever op til kravene i Lov om Miljøvurdering. Først og fremmest foreligger der ingen vurdering af effekten på grundvandet, og der opstilles ikke et sammenligneligt nul-scenarie. Konsekvenserne af loven er derfor ikke belyst, og Folketinget har følgelig ikke mulighed for at vedtage loven på et fagligt funderet grundlag.

I det følgende vil vi uddybe dette og komme med yderligere kommentarer til miljørapportens indhold.

Lov om Miljøvurdering foreskriver, at der skal foretages miljøvurderinger af planer og programmer, hvis gennemførelse kan få væsentlig indvirkning på miljøet. Loven retter sig til de statslige, regionale eller kommunale myndigheder, som i henhold til lovgivningen er forpligtigede til at udarbejde en plan eller et program, som kan få væsentlig indvirkning på miljøet. I dette tilfælde de foreslåede ændringer af gødskningsnormerne.

I rapporten opgøres den øgede påvirkning af kystvandene til 4725 t i 2021 med et yderligere tillæg på 725 t fra ophævelsen af de obligatoriske randzoner. Dertil kommer en øget merudledning af ammoniak på mindst 2700 t plus dels et ukendt antal t pga. mindre incitament til anvendelse af ammoniakreducerende miljøteknologi dels øget N-udskillelse som følge af øget proteinindhold i korn.

Det bemærkes, at der vil være en effekt på grundvandet – men dette er ikke kvantificeret, hverken i mængde, areal eller i økonomiske konsekvenser. Dette er efter vores opfattelse stærkt kritisabelt.

I forhold til pesticidanvendelsen forventes et uændret forbrug. Baggrunden for denne vurdering er ikke kendt, men umiddelbart virker det ikke realistisk at øgede udbyttene ikke skulle påvirke anvendelsen af pesticider. Med en mere værdifuld afgrøde vil det oftere kunne betale sig at sprøjte og samtidig vil en øget kvælstofanvendelse føre til en tilsvarende vækst af ukrudt og deraf følgende behov for bekæmpelse. Vi mener derfor, at rapporten burde have højde for disse forhold i vurderingen.

I regeringens plan er der taget initiativer, der skal modvirke den forøgede påvirkning af vandmiljøet. Det er dog meget svært at kvantificere disse tiltag, da flere af dem er baseret på frivillighed. Licitationsordningen er et eksempel på dette, idet man beder landmænd om at fremsætte tilbud om, hvilken pris de skal have for at

reducere udvaskningen. Dette virkemiddel fungerer kun, hvis det sikres, at der indkommer et tilstrækkeligt antal tilbud, og at disse afspejler de reelle omkostninger.

Ligeledes iværksættes frivillige kollektive kvælstofreducerende indsatser - vådområder, minivådområder og skovrejsning. Den hidtidige erfaring siger, at det er meget vanskeligt at indgå frivillige aftaler om disse tiltag, hvilket sætter meget store spørgsmålstejn ved den reelle effekt.

Der opstilles ikke et egentligt 0-scenarie – i stedet opstilles et regnestykke, hvor man trækker den såkaldte baseline-fremskrivning fra den forventede udvaskning som følge af normændringerne minus kompenserende tiltag. Dette er ikke det reelle 0-scenarie, da den skal vise, hvordan situationen havde set ud, hvis man ikke ændrer den eksisterende regulering. Vi mener derfor ikke, at man kan trække baselineændringerne fra, da de indtræffer uafhængigt af ændringen af normerne. Konsekvenserne af normændringerne må derfor blot være den øgede udvaskning – minus de kompenserende tiltag.

Desuden er det nødvendigt også at indregne den øgede belastning som følge af dels ændringerne på ammoniakområdet og ikke mindst udvaskningen til grundvandet, der som nævnt ikke er kvantificeret. Denne udvaskning har i øvrigt ikke blot betydning i forhold til grundvandet – men denne kvælstofmængde ender også til sidst i vore kystvande.

Overordnet mener vi derfor ikke, at denne rapport lever op til de krav, som miljøvurderingsloven stiller til at beskrive konsekvenserne af normændringerne.

DANVA står meget gerne til rådighed for videre drøftelser af ovenstående.

Carl-Emil Larsen

Claus Vangsgård

Schleswig-Holstein
Der echte Norden

Schleswig-Holstein
Ministerium für Energie-
wende, Landwirtschaft,
Umwelt und ländliche Räume

Ministerium für Energiewende, Landwirtschaft, Umwelt
und ländliche Räume | Postfach 71 51 | 24171 Kiel

Harley Bundgaard Madsen &
Peter Byrial Dalsgaard
habma@nst.dk
peby@naturerhverv.dk

Ihr Zeichen:
Ihre Nachricht vom: 23.12.2015
Mein Zeichen: V 443 - 12017/2016
Meine Nachricht vom: /

Michael Trepel
Michael.Trepel@melur.landsh.de
Telefon: +49 431 988-7041
Telefax: +49-431-988-6-157041

15.01.2016

Strategic Environmental Assessment (SEA) for a bill amending the agricultural use of fertilizers

Dear Peter Byrial Dalsgaard and Harley Bundgaard Madsen,

Thank you for informing us on the public hearing process on changes in the Danish fertilizer legislation. We are aware, that yield rates from Danish farms decreased by 20 % in the last years as a consequence of the previous fertilizer legislation. In Germany, the fertilizer ordinance is still under review. With the expected new German legislation, stricter standards for fertilizer planning and application will come into force.

Regarding the material made available for the public hearing on the Danish fertilizer legislation, we have to admit that it does not allow for finding out which concrete (quantitative) changes are planned. To be able to estimate what will be the follow up of the planned changes for our transboundary as well as the German waters, we would be very grateful if you could provide additional information in the documents.

We are slightly concerned, that the new Danish regulations will affect the assessment results of ecological water quality of transboundary coastal water bodies and the chemical water quality of transboundary groundwater bodies negatively. For the transboundary coastal water bodies, it is assumed, that the planned changes in fertilizer application in Denmark will be compensated by the described nutrient reduction measures in the catchment areas. Therefore, we welcome these measures to minimize the effect of higher fertilizer application rates and consequently higher losses to the aquatic environment. Nonetheless, quantitative information needed to be provided – on both –, the new inputs and the effects of the planned compensation measures. For the transboundary coastal waters and rivers in the catchment of Flensburg Fjord we think, setting up a common monitoring strategy for evaluating changes in fertilizer input and the effect of measures on both sides of the Fjord would be a good idea. A first report could be delivered to the public together with the interim report for the Water Framework Directive at the end of 2018. Referring to the chemical status of groundwater bodies in the transboundary regions, we were not able to calculate possible effect as well. In Schleswig-Holstein, groundwater

bodies in the sandy areas formed after the Weichselian glaciation as sandy outwash plains are often in a bad chemical quality due to nitrate concentrations above 50 mg l-1. We were not able to find any information in the documents provided on the assumed effects of the planned changes in Danish fertilizer legislation regarding the water quality in the upper groundwater bodies especially in the transboundary region. Does the new Danish fertilizer legislation distinguish between different natural (soil) regions? We suggest, including these information into the strategic environmental assessment on the future Danish fertilizer legislation.

Regards

Michael Trepel

Verfügungen:

Stufe	Kategorie	Erlassen von	Erlassen für	Fällig am	erledigt	Aufgabe	Vermerk
-------	-----------	--------------	--------------	-----------	----------	---------	---------

Wiedervorlagen:

WV für	WV durch	Fällig am	erledigt	Aufgabe	Vermerk
--------	----------	-----------	----------	---------	---------

Naturerhvervstyrelsen
Att.: Peter Byrial Dalsgaard

peby@naturerhverv.dk

03-02-2016

Høringsvar til Miljørapport for forslag til plan om ændrede gødskningsnormer

Aalborg Kommune har modtaget Miljø- og Fødevareministeriets "Miljørapport for Forslag til plan om ændrede gødskningsnormer, og har følgende bemærkninger til rapporten". Aalborg Kommune mener, at "Miljørapport for forslag til plan for ændring af gødskningsnormerne" skal være mere målrettet og konkret mht. beskyttelsen af grundvandsressourcen.

Lovforslaget indeholder en bemyndigelse til Miljø- og Fødevareministeren til at fastsætte afgrødernes kvælstofnormer. Aalborg Kommune mener, at hvis Miljø- og Fødevareministeren ændre i kvælstofnormerne bør ændringerne sendes i offentlig høring, da en sådan ændring får betydning for kommunernes planlægning inden for grundvandsområdet.

Af side 4 i miljørapporten fremgår det, at kvælstofnormen fremadrettet vil blive fastlagt årligt. De årlige normer fastlægges bl.a. på baggrund af den på landsplan årlige gødningssammensætning og det samlede årlige areal med dyrkning af afgrøder. En årlig landsdækkende ændring af kvælstofnormen vil gøre det vanskeligere for kommunerne, at håndtere beskyttelsen af grundvandet i indsatsplanerne, da forudsætningerne for planerne fremadrettet vil ændre sig årligt. For at sikre den fremadrettede beskyttelse af den anvendte del af grundvandsressourcen (indvindingsoplande til almene vandværker), samt den fremtidige ressource inden for områder med særlige drikkevandsinteresser (OSD), bør der i disse områder i stedet anvendes en fast kvælstofnorm, der er tilpasset områdets sårbarhed. Dette forslag kan indskrives i miljørapporten, som et initiativ der sikrer, at den anvendte del af grundvandsressourcen og den fremtidige drikkevandsressource ikke udsættes for en ændring i miljøbelastning på baggrund af kvælstofnormen.

Kvælstofreducerende indsatser og grundvandsbeskyttelse

I Forslag til plan om ændring af gødskningsnormer fremgår det, at den reducerede kvælstofnorm i forhold til det økonomiske optimale (ca. 20,34%) udfases. Det vil sige, at det generelt skal være muligt, at anvende mere kvælstof på markerne. Udfasningen afsluttes i vækstsæsonen 2016/2017. Miljø- og Fødevareministeriet vil fra 2018 indføre en mere målrettet regulering af landbruget. Reguleringen skal baseres på lokale behov for indsatser. Der lægges i forslaget op til, at reguleringen skal foregå på deloplandsniveau. Det vil sige, at der ikke forventes gennemført en differentieret regulering i forhold til sårbare grundvandsforekomster. Aalborg Kommunes mener, at der i den målrettede regulering bør tages højde for nitratfølsomme indvindingsområder (NFI), således at der igennem den målrettede regulering sikres en grundlæggende beskyttelse af disse områder.

For at håndtere merbelastningen til bl.a. grundvandet iværksættes nye initiativer igennem frivillige kollektive kvælstofreducerende indsatser som fx skovrejsning. Iværksættelsen af disse kollektive virkemidler vil ske frem mod 2021. I det indsatser-

Miljø- og Energiplanlægning

Miljø- og Energiforvaltningen
Stigsborg Brygge 5
9400 Nørresundby
9931 9400

Sagsnr.:
2016-004088
Dok.nr.:
2016-004088-4
Init.: BA/LL

ne er frivillige vurderer Aalborg Kommune, at man ikke opnår målrette beskyttelsen i de områder, hvor grundvandet er vurderet særligt sårbart, altså inden for nitratfølsomme indvindingsområder (NFI). Derfor vil Aalborg Kommune opfordre til, at der ved gennemførelsen af indsatserne er fokus på beskyttelsen af indvindingsoplande til almene vandværker og nitratfølsomme indvindingsområder, så den ønskede miljøtilstand i forhold til grundvandet kan opnås.

Et anden initiativ er pålæg af kvælstofreducerende dyrkningsrestriktioner på nærmere identificerede arealer gennem 2-årige forpagtningsordninger. Det fremgår af rapporten at arealerne, der skal pålægges kvælstofreducerende dyrkningsrestriktioner, vælges ud fra, hvor landmanden har tilbudt at udføre ydelsen til laveste pris. Det fremgår derudover, at forpagtningsordningen vil blive dimensioneret på baggrund af data fra GEUS, således at den hindrer tilbagegang i miljøtilstanden for bl.a. grundvand. Aalborg Kommune stiller sig undrende overfor hvordan frivillige initiativer, der gennemføres på de arealer, hvor det er mest økonomisk fordelagtigt, kan sikre tilbagegangen i miljøtilstanden for grundvand. Hvis der vurderes på et meget overordnet billede af grundvandsforekomsterne, hvor der ikke er taget hensyn til hvilke dele af grundvandsforekomsterne, der skal beskyttes af drikkevandshensyn, kan der måske argumenteres for, at der samlet set ikke sker en tilbagegang i miljøtilstanden for grundvandet. Det vurderes dog, at der bør ligge en konkret vurdering i forhold til sikring af miljøtilstanden i de dele af grundvandsforekomsterne, der anvendes til drikkevand. Her fremgår det af rapporten, at de eksisterende regler om udarbejdelse af kommunale indsatsplaner, vil bidrage til at imødegå midlertidige forringelser af grundvandsforekomsterne.

Aalborg Kommune udarbejder målrettede indsatsplaner for grundvandsbeskyttelse, der tager udgangspunkt i nitratudvaskningen i indvindingsoplandene, og på den baggrund fastlægges de indsatser, som vandværkerne skal gennemføre. I Aalborg Kommune er der allerede vedtaget en række indsatsplaner. I disse indsatsplaner har det selvsagt ikke været muligt, at tage højde for det ændrede kvælstofudvaskningsniveau. Der er derfor behov for at revidere disse indsatsplaner, således at drikkevandsforekomsterne også beskyttes fremadrettet. Det fremgår af miljørapporten, at indsatsplanerne skal justeres efter behov. Aalborg Kommune mener, at kommunernes udgifter til revision af indsatsplanerne bør fremgår af miljørapporten. Aalborg Kommune har en klar forventning om, at de økonomiske rammer til revisionerne af indsatsplanerne sikres via DUT-midler. Samtidig bør kommunerne inddrages i arbejdet med at vurdere behovet for revision af indsatsplanerne.

Betydning for vandværkernes gennemførelse af indsatser til beskyttelse af drikkevandet

En generel ændring i gødskningsforholdene på landbrugsarealer betyder sandsynligvis, at der skal gennemføres dyrkningsrestriktioner på flere arealer for at fastholde den nuværende og fremtidige beskyttelse af vores drikkevand. Muligheden for at anvende mere kvælstof på markerne ændrer som tidligere nævnt på forudsætningerne for de indsatsplaner for grundvandsbeskyttelse, som kommunerne har vedtaget eller er i gang med at udarbejde. Det vil betyde, at flere lodsejere bliver omfattet af dyrkningsrestriktioner, og de lodsejere, der allerede i dag er berørt, kan få pålagt dyrkningsrestriktioner på yderligere arealer.

Ændringerne vil ligeledes betyde, at vandværkerne vil få en forøget udgift til at gennemføre de ekstra indsatser til beskyttelse af drikkevandet, og denne regning vil havne hos forbrugerne. Dette fremgår også af miljørapporten, men der er dog ikke gennemført en konkret beregning af den økonomiske betydning.

Er der spørgsmål til ovenstående kan Birgitte A. Hollænder kontaktes på tlf.: 9931 9464 eller miljø.energi@aalborg.dk.

Venlig hilsen

Jane Stampe
Afdelingschef

Birgitte A. Hollænder
Civilingeniør

Kopi til: landbrug@naturerhverv.dk

Til: peby@naturerhverv.dk (Peter Byrial Dalsgaard (NaturErhvervstyrelsen))
Cc: landbrug@naturerhverv.dk (Center for Landbrug (NaturErhvervstyrelsen)), fh1@horsens.dk (Flemming Larsen), jehe@horsens.dk (Jens Heslop), gbj@horsens.dk (Gitte Bjørnholdt Brok)
Fra: Keld Rasmussen (kra@horsens.dk)
Titel: Svar på høring om miljøvurdering af plan om ændrede gødskningsnormer
Sendt: 01-02-2016 14:51:11

Att. Peter Byrial Dalsgaard

Svar på offentlig høring om miljøvurdering af plan om ændrede gødskningsnormer (NaturErhvervstyrelsens sagsnr. 15-4112-000010)

På baggrund af den udarbejdede miljørapport skal der bemærkes følgende.

I miljørapporten modregnes de forventede baselineeffekter af de i vandplanen allerede vedtagne miljøtiltag i forhold til de forringelser, som de ændrede gødningsnormer m.v. medfører.

Dette er i klar modstrid med den gældende vejledning om miljøvurdering af planer og programmer, hvoraf det fremgår, at 0-alternativet skal fremskrive den udvikling, som må forventes uden den foreslåede ændring af gødningsnorm mv.

Det betyder, at i det samlede regnestykke bliver ulemperne i form af øget belastning af vore vandområder langt større end det fremgår af miljørapporten. Rapporten bør derfor ændres, så dette klart fremgår.

Det var som bekendt hensigten med tiltagene i vandplanen, at disse skulle komme vandmiljøet til gode, således at målet om god tilstand i vores vandområder kan nås.

Det bør desuden fremgå mere tydeligt af rapporten, at en række af de miljøforbedrende tiltag, der nævnes i rapporten, alene er ukonkrete ideer, herunder den målrettede regulering og at kommunerne i nødvendigt omfang vil justere deres indsatsplaner for at håndtere drikkevandsbeskyttelsen tilfredsstillende.

Med venlig hilsen

Keld Rasmussen
Seniorkonsulent

Telefon direkte: 76292506
Mobil: 30167218
Mail: kra@horsens.dk

HORSENS KOMMUNE

**Teknik og Miljø
Natur og Miljø**

Rådhusvej 4
8700 Horsens
www.horsenskom.dk

Dato: 16. februar 2016

Til: NaturErhvervstyrelsen, Att: Peter Byrial Dalsgaard

Til:

NaturErhvervstyrelsen

Nyropsgade 30

1780 København V

(Sendt til: peby@naturerhverv.dk)

Bemærkninger til offentlig høring af strategisk miljøvurdering vedr. ændrede gødskningsnormer

Det er alment kendt, at landbrugets udledning af næringsstoffer har en effekt på vandmiljøet. For at opnå god økologisk tilstand, ikke alene i kystnære vande, men også i de ferske vande er regulering af landbrugets næringsstofudledninger nødvendige.

Et af initiativerne går på at lempe kvælstofreguleringen, således at landmændene kan øge gødningstildelingen på markerne. DCE's tekniske rapport "Revurdering af baseline" konkluderer, at vi med regeringens fødevarer- og landbrugspakke i 2021 vil stå med et behov for at opsamle en øget forurening i størrelsesordenen 3800 tons kvælstof.

I udregningen af forureningens størrelsesorden, fører man mange økologiske forbrugere bag lyset. At økologisk areal indgår som et virkemiddel til at reducere kvælstofudledningen, og ikke en reel sikring mod forurening med kvælstof, er misvisende for økologiske forbrugere. Man kan sige det så klart, at for hvert kilo kvælstof (N) og fosfor (P), der spares af økologerne, får de konventionelle landmænd lov til at forurene gratis med et ekstra kilo gødning. Herved fratager man også forbrugernes argument for at købe økologisk.

En målrettet regulering med virkemidler til reducere af udledningen vil først indføres fra 2018. Der er altså en latensperiode på 2 år, hvor de kompenserende tiltage ikke kan stå mål med den katastrofalt store merudledning til vandmiljøet. Konsekvenserne for miljøet af denne merudledning ikke til fulde vil kunne måles i 2021, som en ændring i økologisk tilstand, og effekterne af mer-udledningen vil være "forsinkede", og mange års indsats for vandmiljøet vil være tabt.

På det miljøretnlige område gælder EU's standardprincip om "ikke-forringelse". En standardbestemmelse, der skal hindre forringelser i medlemsstater, der på det tidspunkt, hvor direktivet vedtages, har et højere beskyttelsesniveau end det, der sikres ifølge aftalen. En forøget udledning af kvælstof vil medføre en forringelse, når det indledningsvis ikke følges op af kompenserende foranstaltninger. Denne regeringens tiltag går stik imod ikke-forringelses-princippet. Alene på den baggrund kan en merudledning ikke retligt godtgøres, uden forudgående afværgeforanstaltninger.

Fødevarer- og landbrugspakken er en omfattende ændring af dansk miljøregulering og får vidtrækkende konsekvenser, hvis der ikke bliver taget de nødvendige foranstaltninger. At en bestilt rapport, som skal fastlægge det faglige grundlag for effekterne af tiltagene, er citat "gennemført på meget kort tid" samt at det beskrives at det kun "i begrænset omfang har det været muligt at udarbejde nye beregninger"

Dato: 16. februar 2016

Til: NaturErhvervstyrelsen, Att: Peter Byrial Dalsgaard

er kritisabelt. Det faglige grundlag kan herved betvivles. Dette understøttes af, at usikkerheden på estimerne ikke engang er forsøgt at kvantificeret. Her bør forsigtighedsprincippet komme miljøet, og ikke industrien, til gode.

Der lægges i rapporten vægt på det økonomiske konsekvenser for landbrugssektorer ved ændrede gødskningsnormer. For at give et retvisende billede bør økonomiske analyser af andre sektorer end landbruget inddrages for at belyses de samfundsmæssige konsekvenser, herunder for vandforsyning, turisme med videre. Hidtil har "forureneren betaler-princippet" været gældende for landbrugssektoren såvel som for øvrige industrisektorer. Dette bør fortsat være gældende, også når det gælder mer-udgifter til afværgeforanstaltninger i forbindelse med drikkevandsboringer. Derfor bør det ikke være forbrugeren, som skal betale for landbrugets lempelser.

Med venlig hilsen

Ditte Marie Christiansen og Simone Møller Mortensen
BA i biologi

Vedbæk 16. februar 2016

Høringsvar til Miljørapport for Forslag til plan om ændrede gødskningsnormer

Foreningen for Skånsomt Kystfiskeri, FSK er en fiskeriforening der repræsenterer danske kystfiskere der fisker med naturskånsomme redskaber som eksempelvis garn og snurrevod.

Kystfiskere er som alle Danmarks fiskere meget afhængig af at fiskene trives, men især er vi afhængige af at fiskene trives tæt på kysten idet vores fiskeri foregår på kortere fangstrejser oftest under et døgn.

Fiskerne har i en længere årrække oplevet stadig færre fisk ved de danske kyster. En oplevelse DTU Aqua i en rapport fra 2014 kunne bakke op med officielle data.¹ DTU rapporten kunne ikke direkte konkludere at nedgangen skyldes at de kystnære habitater er blevet ødelagt og generelt forringet på grund af eutrofiering, men det er et faktum at eutrofiering i dag er den største trussel imod det marine miljø². Fiskerne oplever år efter år en dårlig rekruttering for torsk i den østlige Østersø, blandt andet på grund af dårlige iltforhold, og farvandet omkring Fyn er år efter år udsat for voldsomme iltsvind³. Også i fjordene oplever fiskerne problemer med iltsvind og iltfattige forhold.

Ifølge DCE er der sket en reduktion i næringssaltindholdet i de marine områder siden 90'erne, og som følge heraf kan en positiv udvikling spores i visse områder². Det er meget positivt for fisk og fiskeri – da fisk selvsagt er afhængige af den natur, der omgiver dem.

FSK ser derfor med stor alvorlighed på forslaget om at landmændene skal kunne øge gødningstildelingen på markerne, idet den bebudede øgning af næringsstofftilførslen til de marine områder risikerer at stoppe den positive udvikling i vores havområder inden den overhovedet er kommet ordentlig i gang.

¹ KYSTFISK I. Udviklingen i kystnære fiskebestande. Slutrapport. DTU Aqua-rapport nr. 281-2014. Josianne G. Støttrup, Henrik S. Lund, Peter Munk, Jørg Dutz, Lotte Kindt-Larsen, Josefine Egekvis, Claus Stenberg og Torkel Gissel Nielsen

² Jensen, P.N., Boutrup, S., Fredshavn, J.R., Svendsen, L.M., Blicher-Mathiesen, G., Wiberg-Larsen, P., Johansson, L.S., Hansen, J.W., Nygaard, B., Søgaard, B., Holm, T.E., Ellermann, T., Thorling, L. & Holm, A.G. 2015. Vandmiljø og Natur 2014. NOVANA. Tilstand og udvikling - faglig sammenfatning. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 92 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 170. <http://dce2.au.dk/pub/SR170.pdf>

³ Iltsvind i de danske farvande i august – september 2015 Rapporteringsperiode: 20. august –16. september Notat fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi 25. september 2015.

Det er store komplicerede regnestykker, der lægges frem i miljørapporten. Nogle af disse udregninger og beregninger har forfattere fra Århus Universitet allerede taget afstand fra⁴, idet de ikke kan genkende tallene til trods for at det fremgår af miljørapporten, at tallene netop skulle stamme fra samme forskeres egen rapport (*'Revurdering af baseline 2021'*).

Det faktum sår tvivl om de endelige konklusioner i Miljørapporten, om at lovforslaget vil betyde en mertilførsel af kvælstof til kystvandområderne på samlet set ca. 220 tons i 2016, ca. 660 tons i 2017 og 430 tons i 2018 i forhold til belastningsniveauet i 2012. Det kan måske så faktisk være tale om en endnu større belastning. Den samme usikkerhedsfaktor gør sig gældende for de mere lokale beregninger i bilag 2. FSK tager kraftigt afstand fra enhver merbelastning med næringsalte af vores havmiljø.

Det fremgår af høringsbrevet at de nye gødskningsnormer skal "ruste landbrugserhvervet til at øge råvaregrundlaget og eksporten samt skabe job og beskæftigelse i hele Danmark".

FSK har ikke kunne finde nogle direkte beregninger på hvad de øgede mængder af næringsalte direkte betyder for produktion og arbejdspladser. Det er et stort problem.

Hvad vi dog ved, er at der i det danske naturskånsomme kystfiskeri ligger mange arbejdspladser allerede i dag⁵, og med den rette førte fiskeripolitik, fx flere kvoter til det naturskånsomme fiskeri, en særskilt forvaltning af det naturskånsomme fiskeri samt et mærke for naturskånsomt fiskeri ville man kunne sikre yderligere vigtige arbejdspladser i landområderne. Modsat det fremlagte forslag uden at belaste naturen yderligere.

Tværtimod vil en satsning på det naturskånsomme fiskeri ikke blot sikre flere arbejdspladser, det vil også sikre et mere bæredygtigt fiskeri idet det naturskånsomme kystfiskeri foregår på en måde der sikrer fisk og fiskepladser for fremtiden⁶.

Udledning fra landbruget betyder et forringet marint miljø, og dermed en negativ indflydelse på fiskernes muligheder for at drive vores erhverv. Der er ingen entydige svar, men en række sammentræf bør tages i betragtning med tilladelse til at øge udledningen.

I den vestlige del af Østersøen, også kaldet område 22, har torsken i en lang årrække ifølge Det Internationale Havundersøgelsesråd været i en dårlig forfatning⁷. Dette har medført en række begrænsninger for fiskerne, blandt andet faldene kvoter og siden 2007 lukning af fiskeriet i en 6 ugers periode. I år er fiskerne i området igen fraskåret fra at gå på arbejde i 6 uger, denne gang fra den 15 februar til og med den 31 marts. Gydeområderne for torsk i område 22 ligger oftest i de dybere områder under 20 meter. DCE har i en årrække målt kraftige iltvind i det Sydfynske Øhav,

⁴ <http://www.forskeren.dk/au-fralaegger-sig-ansvar-for-miljoeministers-mystiske-data/>

⁵ Dansk kystfiskeri: Struktur og økonomi. IFRO Udredning 2013 / 1. ax Nielsen, Erling Larsen, Josefine Egekvist, Tenaw Gedefaw Abate, Rasmus Nielsen, Hans Frost, John Kjærsgaard.

⁶ Miljøskånsomhed og økologisk bæredygtighed i dansk fiskeri DTU Aqua-rapport nr. 279-2014. Henrik Gislason, Jørgen Dalskov, Grete E. Dinesen, Josefine Egekvist, Ole Eigaard, Niels Jepsen, Finn Larsen, Louise K. Poulsen, Thomas Kirk Sørensen og Erik Hoffmann.

⁷ ICES Advice on fishing opportunities, catch and effort Baltic Sea Ecoregion. ICES 2015.

samt målt meget lave ilt-niveauer i farvandsområderne syd for Sjælland. Det store pres på naturen som et sådant iltsvind kan forvolde kan i FSKs optik ikke andet end influere negativt på torskebestandens rekruttering, en rekruttering der ifølge det internationale Havundersøgelsesråd har været ringe i over 15 år. Kvoterne i den vestlige del af Østersøen er reduceret markant siden midten af 90erne⁷. I 1999 var landingsværdien for torsk fra den vestlige Østersø og Bælthavet på 123 millioner⁸, i 2014 lå den på 65 millioner⁹, altså næsten en halvering. Det betyder tabte arbejdspladser, havne uden den nødvendige omsætning og i kombination med det naturskånsomme kystfiskeriers massive tilbagegang på grund af den førte kvoteforvaltning, et tab af en af de mest bæredygtige måder at få animalsk og sund protein på. Der er lignende eksempler andre steder i Danmark.

Der tegner sig et billede af at man med det aktuelle forslag vælger et erhverv over et andet. FSK støtter ikke det nærværende forslag, og mener man bør se på om ikke arbejdspladser i kyst- og landregionerne sikres og bibeholdes bedre ved at satse på et sundt marint miljø og et naturskånsomt kystfiskeri.

Med venlig hilsen

Max Christensen

Formand Foreningen for Skånsomt Kystfiskeri.

⁸ Fiskeristatistik. Årbog 1999. Fiskeridirektoratet. September 2000 (side 42)

⁹ Fiskeristatistik Årbog 2014. NaturErhvervstyrelsen 2015. (side 56)

Roskilde, den 16. februar 2016

Høringssvar vedr. miljøvurdering af plan om ændrede gødskningsnormer

Tak for muligheden for at komme med bemærkninger til miljøvurdering af plan om ændrede gødskningsnormer, Jeres Sagsnr. 15-4112-000010. Hermed vores bemærkninger.

Konklusion

Vi ser frem til at de reducerede normer helt bortfalder. Det er en afgørende forudsætning for at komme et voldsomt presset landbrug til undsætning. Det bør dog afklares, hvorvidt det er tanken at sætte andre politisk fastsatte normer i stedet for. Vi ser samtidig frem til at være en del af processen, der skal lede frem til et paradigmeskifte i landbrugets regulering, der er baseret på faglighed og målinger.

Opsummering

Paradigmeskiftet i reguleringen af dansk vandmiljø er nødvendigt og skal have stor ros fra Bæredygtigt Landbrug. Vores opfattelse er, at fremtidens regulering skal bero på faglighed og målinger. Det er også sådan vi forstår tankerne. Paradigmeskiftet indebærer naturligvis også, at danske landmænd skal måles på bl.a. dræn, så det er entydigt og klart, hvor meget nitrat, der kommer fra de danske marker. Vi ser frem til paradigmeskiftet og vi håber på, at vi aktivt kan bidrage i denne proces, så vi en gang for alle kan få en faglig korrekt regulering, der er baseret på målinger. Det nye paradigme bør imidlertid også sikre, at der måles på bl.a. spildevand, anden diffus udledning og for fx miljøfremmede og farlige stoffer.

Fjernelsen af normreduktionen er en afgørende forudsætning for at styrke danske landmænd, der i disse tider er voldsomt pressede økonomisk. Det står dog bl.a. ikke helt klart, hvorvidt normreduktionen helt bortfalder eller erstattes med en politisk fastsat normreduktion.

Bemærkninger

Udfordringen i vandmiljøet

Der er fortsat mange henvisninger til mængder af nitrat (tons) og meget lidt fokus på, hvor problemet faktisk er. Der savnes også en klar angivelse af, hvilken grænseværdi, der vurderes at være tilstrækkelig for at opnå en tilstrækkelig god kvalitet i de pågældende recipienter. Det er vores opfattelse, at disse grænseværdier reelt omregnes til mængde (tons) og det er på denne baggrund, at der fastlægges virkemidler og tiltag. Mængden må altså i virkeligheden afspejle en koncentration? Det er afgørende, at vi får en langt mere præcis angivelse af de enkelte fjorde, så der kan laves fokuseret og omkostningseffektive tiltag marint og om nødvendigt i oplandet til de områderne.

En fokuseret indsats baseret på målinger og fastlæggelsen af beskyttelsesniveauer er nødvendigt og vil samtidig bidrage til at få udfordringerne ned i øjenhøjde, så der kan iværksættes proportionale virkemidler.

Vi tror på, at vi med målinger, tilskud til miljøteknologi (fx minivådområder) kan nå meget langt i fællesskab, og vi imødeser med stor entusiasme det nye paradigme.

Grundvandet

Danske landmænd ønsker rent grundvand og det er vores klare opfattelse, at dyrkningsmetoderne og korrekt anvendelse af lovlige og godkendte sprøjtemidler er en del af en aktiv grundvandsbeskyttelse.

Der er dog efter vores opfattelse en systemisk fejl. I dag har regionerne et særligt ansvar for jordforurening, mens kommunerne har ansvar for nitrat og pesticider. Dvs. kommunernes eneste mulighed for at gribe ind er ift. landbruget. Det er et problem, fordi man på denne vis overser punktkildeforurening, fx fra nedlagte lossepladser, m.v. Resultatet bliver, at der sker alt for store indgreb ift. nitrat og pesticider, mens der ikke gøres tilstrækkeligt ift. at rense op efter fortidens synder.

Ammoniakreduktionen

Danmark har som bekendt fået stillet et meget voldsomt reduktionskrav i udsigt hvad angår ammoniak på 24 %. Hvis danske landmænd skal bidrage til løsningen af dette, så er det helt afgørende, at man kan lægge målinger til grund. Vi opfordrer derfor ministeriet til at undersøge om konventionen fastlægger særlige beregningsmetoder eller det er Danmark frit stillet til at foretage målinger og lægge disse til grund ift. målopfyldelse. Dette bør indgå som en aktiv del af en kommende ændring af relevante regler, herunder husdyrgodkendelsesloven med tilhørende bekendtgørelse.

Udvalgte tekstnære bemærkninger

Bemærkninger til: "Plandokument vedrørende forslag til ændring af gødskningsnormer"

Side 1: "[...]erstattes af en politisk fastsat reduktion af de økonomisk optimale normer, som er mindre end den nuværende på 20,34 %[...]".

Det er vores opfattelse, at normreduktionen bortfalder. Ovenstående uddrag synes imidlertid sprogligt at erstatte den nuværende normreduktion med en ny politisk fastsat reduktion. Vi håber naturligvis ikke, at dette er hensigten, og anmoder venligst om en uddybende forklaring.

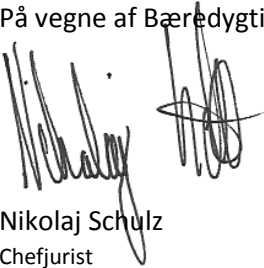
Side 3, pkt. 1: "Landmændene afskæres fra 2016 fra at anvende brak og randzoner som alternativer til pligtige efterafgrøder, hvis arealerne også anvendes som miljøfokusområder (MFO) som en del af de grønne krav i reglerne om direkte betalinger til landbrugere (Grundbetalingsordningen). For at sikre effekten reguleres landbruget fremover således, at udlægning af frivillige randzoner, brak og lavskov ikke kan anvendes som alternativ til de pligtige efterafgrøder.[...]"

I dag er det sådan, at det er muligt at bruge forskellige virkemidler til at opfylde de almindelige krav om efterafgrøder. Dvs. i stedet for normale efterafgrøder kan landmanden opfylde kravet ved fx at bruge frivillige randzoner, brak og lavskov. Det er formentlig ikke det normale, men dog alligevel en mulighed. Der er landmænd, der har disponeret efter de nuværende regler, fx ved forpagtningsaftaler løbende over måske 5, 10 og 20 år. Disse landmænd indretter sig ud fra en berettiget forventning om, at den forpagtede lavskov eller brak kan anvendes til at opfylde begge krav. Disse landmænd stilles nu væsentligt ringere og de lider et økonomisk tab. Det er ikke rimeligt og muligvis også retsstridigt. Denne udfordring skal og bør løses.

Det skal samtidig understreges, at MFO-kravene og efterafgrødekravene har to forskellige formål og forskellige juridiske ophæng. Efterafgrødekravene har til formål at begrænse udvaskning af nitrat, mens MFO-kravene har til hovedformål at sikre diversitet i landskabet. Dette er så blevet overimplementeret i Danmark så MFO-virkemidlerne alene har fokus på nitratudvaskningen.

På denne baggrund virker det ulogisk, at frivillige randzoner, brak og lavskov, ikke også fremover kan anvendes som alternativer til efterafgrøder. Man ville dog formentligt problemet foruden, hvis man ikke havde overimplementeret MFO-reglerne i Danmark.

På vegne af Bæredygtigt landbrug og med venlig hilsen

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Nikolaj Schulz", is written over a large, faint watermark of the Bæredygtigt Landbrug logo.

Nikolaj Schulz

Chefjurist

Bæredygtigt Landbrug
mobil. +45 60 14 12 30

E-mail: nsc@baeredygtigtlandbrug.dk

Web: www.baeredygtigtlandbrug.dk

A large, semi-transparent watermark of the Bæredygtigt Landbrug logo is centered on the page. It consists of the same circular emblem and text as the header logo, but in a light grey color.

Bæredygtigt
Landbrug

Høringssvar

Strategisk miljøvurdering vedr. ændrede gødskningsnormer

Udarbejdet af

Professor Kaj Sand-Jensen, Lektor Jens Borum og Lektor Hans Henrik Bruun

Biologisk Institut, Københavns Universitet

Resume

Landbrugspakken vil få negative miljøeffekter. Ifølge vores beregninger vil Landbrugspakken medføre en merbelastning af grundvand, søer, fjorde og kystnære farvande med kvælstof i hele perioden 2016-2021. Denne merbelastning vil forringe miljøtilstanden og bringe den endnu længere væk fra målene om god økologisk tilstand, som Danmark har forpligtet sig til via sin tilslutning til Vandrammedirektivet. Landbrugspakken vil endvidere være en overtrædelse af beskyttelsen af Natura 2000 områder, idet der vil være risiko for negative effekter på adskillige Natura 2000 områder.

Merbelastningen af vandområderne med fosfor er ikke indregnet i baggrundsmaterialet, men Landbrugspakken vil forventeligt øge fosforbelastningen og bidrage til yderligere at reducere miljøkvaliteten i søer, fjorde og kystnære farvande. Heller ikke den øgede kvælstofbelastning af grundvandet er vurderet men kan vise sig at blive uhyre kostbar for drikkevandsforsyningen.

Generelt og baggrund

Miljørapporten, som ligger til grund for høringen, er løst formuleret, præget af teknikaliteter, svært læselig og tallene er svære at gennemskue. Selv om vi er trænede i at læse tal, har det været svært at tjekke det faglige grundlag for tallene og deres validitet.

Vores opgørelse af kvælstofeffekten på vandmiljøet tager udgangspunkt i udkastet til vandplaner samt et 'konsolideret' budget givet i *Teknisk notat om kvælstofudvalgets korrektioner* af 16. december 2015 (udarbejdet af Udvalget For Kvælstofregulering). Også dette notat er vanskeligt gennemskueligt, men vi betragter umiddelbart de nævnte korrektioner som vel optimistiske og har kun medtaget de korrektioner som forekommer bedst underbyggede, omend stadig optimistiske. Vores beregninger vedrører året 2021, hvor ministeriet har opgjort de negative effekter af landbrugspakken til at være mindst. Den negative effekt af pakken i årene fra 2016 til 2021 vil således være betydeligt større end den nedenfor beregnede.

Overordnet vurdering af kvælstofbelastningen

Med aftalen og den såkaldte 16-punktsplan vil man her og nu øge forureningen af vandmiljøet allerede fra 2016 og 2017 ved at:

1. Udfase de reducerede kvælstofnormer
2. Afskaffe krav om 60.000 hektar efterafgrøder
3. Ophæve kravet om randzoner
4. Lempe gødskningsforbud i § 3-områder

5. Lempe forbud mod jordbearbejdning
6. Give flere tilladelser til havdambrug

Ifølge beregningerne baseret på de seneste vandplaner og de konsoliderede tal i oplægget til landbrugspakken kan disse lempelser i 2021 forventes at øge belastningen af havet med mellem 9.900 og 6.800 tons kvælstof per år (Se nedenstående Tabel 1).

I ministeriets gennemgang af Landbrugspakken modvirkes de øgede udledninger delvist ved en såkaldt udvikling i "baseline", der påstås at give en strukturelt betinget reduktion i kvælstofudledningerne. I de seneste 6 år (2009-2014) har den målte kvælstofudledning til havet varieret mellem 55.300 og 59.200 tons kvælstof per år uden hverken positiv eller negativ tendens. Der er *ingen* tegn på, at udviklingen i baseline målt forud for ovennævnte periode kan anvendes til fremskrivning eller i øvrigt tilskrives 2016 tallene. Baseline er derudover ikke en del af Landbrugspakken, og den empiriske udvikling de seneste 6 år retfærdiggør ikke en fremtidig opskrivning. Vi har derfor ikke medtaget baseline-effekten i vores beregning.

Med ovennævnte merudledning af kvælstof til havet pga. de seks lempelser vil Danmarks overskridelser af udledningerne i forhold til miljømålene blive endnu større, end de allerede er i dag. Den gennemsnitlige kvælstofudledning fra Danmark til havet har i de seneste år ligget på omkring 57.000 tons kvælstof per år. Da miljømålet for opnåelse af god økologisk tilstand i havet er vurderet til mellem 42.000 tons (vandplaner) og 44.500 tons (konsoliderede tal), mangler vi før implementeringen af Landbrugspakken at reducere udledningen med 12.200 - 14.900 tons N per år. Merudledningen som følge af de i tabellen oplyste initiativer (øget udledning som følge af 16-punktsplanen i alt) vil være mellem 6.800 og 9.900 tons N per år, hvilket betyder, at indsatsbehovet for opfyldelse af målsætningerne i Vandrammedirektivet umiddelbart vil øges med mellem 56 og 67 % (Tabel 1).

Merudledningerne skal kompenseres af de fremtidige virkemidler til nedbringelse af N-udledningen. Vi tillader os at betragte effekterne som optimistisk vurderet, da de delvist beror på frivillighed og på en målrettet regulering, der forskelsbehandler landbrugere alt efter landbrugets beliggenhed. Men hvis ministeriets vurderinger accepteres, vil det positive bidrag fra Landbrugspakken til reduktion af udledningen være 6.100 tons N per år. Det betyder, at netto-effekten af Landbrugspakken vil være en forøget udledning på 700 - 3.900 tons N i 2021. Det bemærkes samtidig, at merudledningen i perioden 2016-2020 vil være markant højere.

Tabel 1. Opgørelse af N-belastning og indsatsbehov i danske havområder med og uden implementering af Landbrugspakken i et 2021 scenarie. Data er fra Teknisk notat om kvælstofudvalgets korrektioner af 16. december.

<i>Belastning i vandmiljøet (tons kvælstof per år)</i>	<i>Ifølge udkast til vandplaner</i>	<i>Ifølge "konsolideret opgørelse"</i>
Nuværende belastning	56.949	56.760
Miljømål for opfyldelse af Vandrammedirektiv	42.015	44.542
Indsatsbehov før Landbrugspakken	14.934	12.218
Øget N-udledning som følge af 16-punktsplanen		
Udfasning af gødningsnormer	7.700	4.726
Afskaffelse af 60.000 ha efterafgrøder	680	680
Ophævelse af randzonenloven	1.100	728
Lempelse af gødskningsforbud i § 3-arealer	205	205
Lempelse af forbud mod jordbearbejdning	51	51
Vækstplan for akvakultur	243	423
Øget udledning som følge af 16-punktsplanen i alt	9.979	6.813

Indsatsbehov efter Landbrugspakkens negative effekter	24.913	19.031
%-vis forøgelse af indsatsbehov	67 %	56 %
Reduceret udledning som følge af 16-punktsplanen		
Miljøfokusområder	867	867
Frivillige indsatser	1.435	1.435
Målrettet regulering	3.800	3.800
Reduceret udledning som følge af 16-punktsplanen i alt	6.102	6.102
Nettoeffekt af 16-punktsplanen – merudledning	3.877	711
Indsatsbehov efter Landbrugspakken	18.811	12.929

Det fremgår af Tabel 1, at Landbrugspakken sammenholdt med i dag netto øger indsatsbehovet for opnåelse af Vandrammedirektivets målsætning, hvilket ifølge planerne skal være sket senest i 2027. Der vil således være en endog meget kort periode fra 2021 til 2027 til at gennemføre meget store reduktioner i udledningerne for målopfyldelse. Baseret på den historiske erfaring siden år 2000 betragter vi det som urealistisk at nå målsætningen for udledningerne i 2027.

Fosforbelastningen

Påvirkningen af fosforudledningerne indgår ikke i Miljørapporten. Alle fem lempelser kan imidlertid forventes at føre til en forøgelse af fosfortilførslen til søer, fjorde og kystnære farvande. Den øgede fosforudledning vil forværre tilstanden i vandmiljøet, da algevæksten især om foråret er fosforbegrænset. En øget tilførsel af både kvælstof og fosfor giver derfor en yderligere forøgelse af algevæksten og en yderligere forværring af miljøtilstanden.

Effekter på grundvand og våde naturområder på land

De fem førstnævnte lempelser i Landbrugspakken vil forøge næringspåvirkningen af grundvandet og de våde naturområder på land. For en helhedsbetragtning er det påkrævet, at disse effekter inddrages og vurderes.

Vi gør opmærksom på, at en mertilførsel af nitrat til grundvandet kan øge nødvendigheden af at etablere nye borerer efter grundvand til drikkevand, som holder sig under de vedtagne grænseværdier. For kommunernes drikkevandsforsyning vil det føre til øgede udgifter. Vi efterlyser en analyse af merudgifterne for drikkevandsforsyningen.

Med et større næringsindhold i grundvandet vil naturen i de grundvandsfødte kær blive stillet over for en øget trussel. Effekten er reduceret biodiversitet og tab af sjældne rødlistede arter af planter og dyr. Dette forhold er ikke vurderet i miljørapporten.

Påvirkning af Natura 2000 områder.

Som også anført i miljørapporten vil Landbrugspakken øge næringsstofftilførslen til Natura 2000 områder både på land og i vand med negative effekter på udpegningsgrundlaget til følge. Det nævnes, at effekterne vil være små og formentlig ikke målbare. Dette argument er imidlertid ikke validt. Som det fremgår af nedenstående citat hentet fra ministeriets hjemmeside, må tiltag der blot kan risikere at påvirke de udpegede områder negativt ikke iværksættes. Landbrugspakken er således et krystalklart brud på Habitatdirektivet. Citat:

En hovedhjørnesteen i Natura 2000-beskyttelsen er, at myndighederne i deres administration ikke må gennemføre planer, projekter eller lignende, der kan skade de arter og naturtyper, som områderne er udpeget for at beskytte.

Myndighederne skal vurdere alle planer og projekter, som kan påvirke et Natura 2000-område. Hvis planen eller projektet kan skade området, eller der er tvivl herom, kan planen eller projektet ikke vedtages.

Dette krav fremgår for Miljøministeriets lovgivning (naturbeskyttelsesloven, skovloven m.fl.) af habitatbekendtgørelsen. Andre ministerier, f.eks. Transport- og Energiministeriet og Fødevareministeriet har indføjet tilsvarende krav til tilladelser og planer efter deres lovgivning.

Samlet vurdering

Det er vores klare opfattelse, at Landbrugspakken vil øge udledningerne af såvel kvælstof som fosfor i perioden fra 2016 til 2021. Den øgede udledning vil have negative konsekvenser for især vandmiljøet men også for sårbare naturtyper på land. Det står ligeledes klart, at Natura 2000 områder på land og i vand vil blive udsat for øget belastning med risiko for negative miljøeffekter. Vi opfordrer derfor til, at pakken tages op til revurdering, så implementering af et ændret koncept for miljøregulering af landbruget kan ske miljømæssigt forsvarligt og i overensstemmelse med de EU-direktiver, Danmark har tilsluttet sig.

Aarhus Kommune, Vandmiljø og landbrug
Grøndalsvej 1C, Postboks 4049, 8260 Viby J

NaturErhvervstyrelsen, att.: Peter Byrial Dalsgaard
E-mail: peby@naturerhverv.dk

Med kopi til: landbrug@naturerhverv.dk

J.nr. 16/007617

20. februar 2016

Aarhus Kommunes hørings svar i forbindelse med offentlig høring vedr. ændring af gødskningsnormen

Samlet giver hørings materialet et billede af et hastigt forløb, hvor omkostningerne for borgerne og skader på miljøet i nogle tilfælde enten ikke er beskrevet eller hvor de er undervurderede, ligesom der tilsyneladende mangler koordinering med love og formål indenfor vandsektoren.

Grundlaget for høringen har tilsyneladende ikke været på plads ved høringsperiodens officielle start, og en anmodning om aktindsigt har været forgæves langt ind i høringsperioden, så myndigheder og andre parter har været afskåret fra det nødvendige materiale. Dette til trods for, at en enkelt interesseorganisation har haft materialet i hele perioden. Der er således to demokratiske problemer heri. Høringen bør gå om eller forlænges.

Forslaget om en ændret gødningsnorm vil skabe store problemer for miljøet. Effekten af den ændrede gødskningsnorm estimeres i landbrugsaftalen ved en seriekobling af udelukkende optimistiske skøn. Aarhus Kommunes gennemgang af hørings materialet viser, at den anførte merbelastning med kvælstof er undervurderet. Dette betyder, at forslaget er til mere skade for vandmiljøet i Danmark end angivet. Dette har vi i detaljer redegjort for sidst i dette hørings svar.

Aarhus Kommune har på den korte tid, som den amputerede høringsperiode har tilladt, lavet beregninger over konsekvenserne alene i forhold til beskyttelse af vores grundvand. For Aarhus Kommune samt for Samsø Kommune, som vi bistår som led i det forpligtigende samarbejde efter kommunalreformen, er konsekvenserne overraskende store. En varig rådighedsindskrænkning i form af en engangserstatning, vil således kunne løbe op i mellem 27,5 – 95,0 millioner kr. for borgere i Aarhus Kommune og 7,5 - 25,0 millioner for Samsø Kommune (beregnet som 25 års erstatning).

Merudgifter til vandforbrugerne kan stige markant. Ikke mindst i de tilfælde, hvor et stort indsatsbehov kombineres med et lille antal forbrugere, som f.eks. på Samsø. Rulles disse konsekvenser ud over de dele af Danmark, der rammes af mere gødning, vil der skulle overføres milliardbeløb fra borgerne til landbruget pga. denne ændring. Desuden rammer de forøgede omkostninger socialt skævt i samfundet, da alle husstande uanset indkomst har behov for vandet.

Den betragtelige stigning af vandprisen for de mange borgere, der er så "uheldige" at bo i sårbare indvindingsområder, indgår ikke umiddelbart af hørings materialet. Aarhus Kommune ser ingen grund til at udelade merudgiften for vandforbrugeren fra den politiske behandling af lovforslaget til gødskningslov, der bemyndiger Ministeren til at indlede afviklingen af de reducerede kvælstofnormer, som det gøres netop nu.

Merudgiften for vandforbrugerne via vandtaksten hænger sammen med Lov om vandsektorens organisering og økonomiske forhold (Lov nr. 469 af 12. juni 2009), samt ændringer til loven, hvoraf de sidste er vedtaget af Folketinget d. 11. februar 2016. Aarhus Kommune savner koordinering og samspil med vandsektoren. Dels er der et loft for, hvor meget taksten kan sættes op under den gældende indtægtsramme, og dels lægges der et effektiviseringskrav på både drifts- og anlægsomkostninger. Dette medfører alt andet lige en forsinkelse og/eller en forringelse af miljøindsatsen, hvilket er i modstrid med lovens formål, nemlig at sikre en vand- og spildevandsforsyning af høj sundheds- og miljømæssig kvalitet, som tager hensyn til forsynings sikkerheden, klimaet og naturen.

Hertil kommer, at der er en række miljømål, som det ganske enkelt ikke giver mening at underlægge effektiviseringskrav, det gælder f.eks. jordkøb til skovrejsning og grundvandsbeskyttelse eller udgifter til varig rådighedsindskrænkning i form af engangserstatning. Såfremt der skal effektiviseres på sådanne områder, vil det være i modstrid med lovens formål om, at vand- og spildevandsforsyningen skal drives på en effektiv måde, der er gennemsigtig for forbrugerne og giver lavest mulige, stabile priser for forbrugerne.

Høringsperioden bør gå om – eller forlænges

NaturErhvervstyrelsen sendte den 22. december 2015, som et led i regeringens landbrugspakke, plan og miljørapport for ændring af gødskningsnormerne i otte ugers offentlig høring. Høringsfristen er fastsat til den 16. februar 2016.

Den centrale del af høringsmaterialet er "Miljørapport for Forslag til plan om ændrede gødskningsnormer", som er baseret på en teknisk rapport (Revurdering af Baseline) fra Aarhus Universitet, DCE - Nationalt Center Miljø og Energi¹. Denne baggrundsrapport blev først offentliggjort den 8. januar 2016, dvs. mere end to uger inde i høringsfasen.

Øvrige relevante baggrundsnotater blev først offentliggjort på Aarhus Universitets hjemmeside (<http://dca.au.dk/aktuelt/nyheder/vis/artikel/nyt-paradigme-for-miljoeregulering-af-landbruget/>) under overskriften "Nyt paradigme for miljøregulering af landbruget" den 14. januar 2016, altså mere end tre uger inde i høringsfasen.

Aarhus Kommune anmodede den 8. januar 2016 NaturErhvervstyrelsen om det beregningsgrundlag, som ligger til grund for hhv. plandokument vedrørende forslag til ændring af gødskningsnormer og Miljørapport for Forslag til plan om ændrede gødskningsnormer incl. bilag. Aarhus Kommune har den 2. februar 2016 modtaget notat med titlen "Beregningsgrundlag for miljørapport for ændrede gødskningsnormer" som svar på forespørgslen. Notatet henviser til rapporten "Revurdering af baseline".

Aarhus Kommune finder det problematisk, at ovennævnte baggrundsnotater og tekniske rapporter ikke var offentligt tilgængelige, da NaturErhvervstyrelsen sendte materialet i offentlighøring. De første uger af høringsperioden har dermed været forgæves, og Aarhus Kommune opfordrer til, at høringen går om eller i det mindste forlænges.

Derudover undrer det, at SEGES forud for færdiggørelsen af rapporten "Revurdering af baseline" har haft lejlighed til at kommentere på et udkast, hvilket stiller SEGES markant anderledes end de øvrige høringsberettigede parter.

¹ Jensen et al. 2016. Revurdering af baseline. DCE, Teknisk rapport nr. 67

Tilbagerulning af normreduktionen: effekt på tab af kvælstof til vandmiljøet

I notaterne bag høringsmaterialet antages det, at tilbagerulningen af normreduktionen efter fuld indfasning vil medføre en øget tildeling af handelsgødning svarende til 69,5 tusinde tons N. Dette tal baseres på afgrødesammensætningen og landbrugsarealet i 2011, hvor der er korrigeret for arealer under økologisk drift. Effekten af tilbagerulningen af normreduktionen på udvaskningen af kvælstof fra rodzonen og udledningen til havmiljøet er beskrevet i et notat fra Aarhus Universitet (DCA/DCE).² Udvasningsniveauer er beregnet under anvendelse af NLES4 i forskellige opsætninger. I det følgende refereres til resultater fra modelkørsler i "GV-opsætningen" af NLES4 (Grøn Vækst-opsætning³).

Styrende for ændringer i udvasningsniveauet er antagelserne omkring udbytterespons og marginaludvaskningen. Udbytteresponsen beskriver andelen af "mertildelingen", som forventes optaget i afgrøden, og marginaludvaskningen beskriver andelen af "mertildelingen" som kan forventes at blive udvasket. Stigningen i udvasningsniveauet gengivet i høringsmaterialet, er beregnet under anvendelse af meget optimistiske værdier for begge disse parametre. Helt overordnet fastsættes marginaludvaskningen til $\frac{1}{5}$ (dvs. 20% af mertildelingen) og stigningen i kvælstofudbyttet fastsættes til 60% af mertildelingen. Disse værdier anvendes under henvisning til en forbedret model (NLES4) samt indenlandske og udenlandske forsøg. I baggrundsnotatet⁽²⁾ gøres der dog også opmærksom på, at værdien for marginaludvaskningen er "markant lavere" end den hidtil anvendte værdi ($= \frac{1}{3}$) rapporteret fra andre forsøg samt at marginaludvaskningens størrelse stadigvæk er genstand for igangværende undersøgelser.

Om end en udbytterespons på 60% rapporteres fra de i høringsmaterialet anførte forsøg, burde de endelige vurderinger af udvasningsniveauer tage højde for langt lavere værdier for udbytteresponsen, som rapporteres fra anden side. Landbrugets egne data gennem mange år (landsforsøgene) viser f.eks. en markant lavere udbytterespons. Forsøg for 2014⁴ viser, at udbytteresponsen for vinterhvede ligger under 50% og væsentlig lavere for f.eks. vårbyg. Udbytteresponsen for f.eks. majs ligger ligeledes på et væsentlig lavere niveau. Tyske forsøg viser f.eks. at udbytteresponsen for majs ved tildelinger over 100 kg N/ha (lavere end nuværende norm) er tæt på 0%, mens udvaskningstabet stiger eksplosivt⁵.

Med en forventet udbytterespons på 60% og en marginaludvaskning på 20%, antages de resterende 20% af mertildelingen at blive fjernet i form af "gasformige tab" ⁽¹⁾. Rapporter fra Landovervågningen og den meget anvendte Farm-N model, anslår fordampningstabet for N i handelsgødning til 2%. De resterende 18% skulle således tabes gasformigt gennem denitrifikation. Omfanget af et gasformigt tab ved denitrifikation beregnes med SIMDEM-modellen⁶ udviklet af DCA. Et gasformigt tab på 18% (20% minus fordampningstab) af den ekstra tilførte mængde kvælstof kan ikke reproducere ved kørsler i modellen. Afhængigt af jordbundstype, næringsstofstatus og inden for spændet for tildelingsnormerne, vil denitrifikationen kun øges med 0,5 – 10% af mertilførslen. En landsdækkende kørsel af SIMDEM-modellen på baggrund af landbrugsdata fra 2014 viser, at kun ca. 4% af den øgede kvælstofmængde fjernes ved denitrifikation. Herved efterlades en væsentlig større del af det tilførte kvælstof til potentiel udvaskning end antaget i høringsmaterialet.

² Børgesen et al. 2015. Notat om tilbagerulning af tre generelle krav, Normreduktion, Obligatoriske efterafgrøder og Forbud mod jordbearbejdning i efteråret.

³ Børgesen et al. 2013. Udvikling i kvælstofudvaskning og næringsstofoverskud fra dansk landbrug for perioden 2007-2011. DCA-rapport nr. 31.

⁴ Landbrug og Fødevarer, 2014. Oversigt over Landsforsøgene 2014.

⁵ Fier et al. 2009. Stickstoffdüngung und Grundwasserschutz – Ergebnisse aus dem Feldversuch Thülsfelde. Landwirtschaftskammer Niedersachsen.

⁶ <http://agro.au.dk/forskning/sektioner/jordbiologi-og-naeringsstoffer/fpv/simden/>

De beregnede ændringer i udvaskningsniveauet tager således afsæt i en seriekobling af de mest optimistiske forsøgsresultater ("best case"), hvor effekten på høstudbyttet og gasformigt tab sættes højt og effekten på marginaludvaskningen tilsvarende lavt. Den selektive tilgang mht. de anvendte beregningsforudsætninger resulterer i en forventet merudvaskning fra rodzonen på 12600 tusinde tons N eller blot 18,1% af mertilførslen på forventet 69500 tusinde tons⁽²⁾. Fordelt på landbrugsarealet svarer dette til en øget tildeling på ca. 26 kg N/ha og en øget udvaskning på 4,7 kg N/ha fra rodzonen.

Underestimeret udvaskningsniveau

Taget forbeholdene i de faglige notater og det store spænd i forsøgsresultaterne i betragtning, burde resultater præsenteres som et spænd, som gengiver usikkerheden i de anvendte beregningsforudsætninger. En genberegning af merudvaskningen under anvendelse af alternative, men ligeledes dokumenterede, beregningsforudsætninger er foretaget i form af en nettobalance. En oversigt er givet i bilag 1.

Sammenligninger på tværs af beregningsmodeller skal altid foretages med forbehold. Udgangspunktet for både NLES4 og nettobalancen er dog grundlæggende den samme, dvs. landbrugsregistre med oplysninger over afgrødevalg, jordbundsforhold, gødningsnormer og gødningsanvendelse. I begge beregninger er det nuværende niveau for tab af kvælstof fra rodzonen beregnet til 165 tusinde tons og mertildelingen af kvælstof ved fuld tilbagerulning af normreduktionen til ca. 70 tusinde tons. Lige så vigtigt er det, at der med en nettobalance beregnes samme merudvaskning som med NLES, når beregningsforudsætningerne fra høringsmaterialet anvendes (bilag 1, tabel 3).

Ved at benytte data for udbytterespons fra Landsforsøgene (bilag 1, tabel 2) og ved at genberegne ændringer i gasformigt tab (denitrifikation) med modellen SIMDEN, viser det sig, at der potentielt set er langt større mængder kvælstof, som kan udvaskes. Det samlede gasformige tab beregnes således til kun 6% af mertildelingen (bilag 1, tabel 1) i stedet for 20%⁽¹⁾. Som et landsdækkende gennemsnit beregnes udbytteresponsen til 42% af mertildelingen (bilag 1, tabel 1) i stedet for 60%⁽²⁾. Da nettobalancen ikke er låst til en forudbestemt marginaludvaskning, giver genberegningen et billede af et langt større udvaskningspotentiale. Som det fremgår af tabel 3 (bilag 1), vil rodzonetabet efter disse beregninger kunne øges med 36,8 tusinde tons og tabet til havmiljøet med 10,5 tusinde tons.

Stigningerne i udvaskningsniveauet beregnet med nettobalancen kan kategoriseres som værende "worst case". Her tages der udgangspunkt i de lave rapporterede værdier for udbytterespons og gasformigt tab. Omvendt vil den meget lave marginaludvaskning (18,1%) i høringsmaterialet koblet med en høj udbytterespons og et uforståeligt stort gasformigt tab, kunne betragtes som "best case". Med de meget store usikkerheder i mente, stiller vi os derfor undrende over for den meget selektive tilgang, der afspejles i høringsmaterialet. I notaterne bag høringsmaterialet⁽²⁾ gøres der eksplicit opmærksom på, at marginaludvaskningen i tidligere og igangværende afrapporteringer er markant højere. Anvendelsen af de af DCA/DCE hidtil benyttede værdi for marginaludvaskning (33%), ville give en stigning på udvaskningsniveauet, som ligger mellem de i tabel 3 anførte værdier for "best case" hhv. "worst case". Konklusioner i "Landbrugspakken" mht. kvælstofudvaskningen baseres således på en håndfuld nye forsøgsresultater og "modelstrukturelle forskelle", som stadigvæk er under validering.

Sammenfattende er Aarhus Kommune af den opfattelse, at det i høringsmaterialet anførte merbelastning med kvælstof er undervurderet. En marginaludvaskning på under 20% målt i forsøg, vil ikke nødvendigvis kunne reproducere af jordbrugerne, som ofte opererer under suboptimale forhold.

Vandforbrugerne får en ekstraregning

Som det fremgår af høringsmaterialet, så vil en øget tilførsel af nitrat inden for nitratfølsomme områder kunne øge kravet til kompenserende foranstaltninger, for at vandforsyninger kan overholde drikkevandsdirektivet⁷. Disse foranstaltninger vil typisk omfatte rådighedsindskrænkninger for jordbrugere i området. Jordbrugets kompensationskrav vil herefter skulle betales af vandforsyningens brugere. Løfter om at kunne gøde mere på markerne til jordbrugserhvervet i forbindelse med tilbagerulningen af den reducerede normtildeling, vil derfor betyde et højere afgiftsniveau for andre.

Med udgangspunkt i de ovenfor anførte "best case" og "worst case" opsætninger af nettobalancen, er merudvaskningen for nitratsårbare arealer i Aarhus og Samsø kommuner beregnet. Aarhus Kommune varetager myndighedsområdet herunder indsatsplanlægningen for Samsø Kommune i henhold til lov om forpligtende kommunale samarbejder. Med mindre tiltag til reduktion af kvælstoftab til havmiljøet tilfældigvis placeres i disse områder, vil en merudvaskning over miljømålet pga. en større kvælstoftildeling skulle afbalanceres af dyrkningsrestriktioner. I tabel 4 (bilag 1) er det nuværende udvaskningsniveau for nitratsårbare områder i Aarhus og Samsø kommuner beregnet. Dette sammenholdes med stigninger i kvælstoftabet estimeret med nettobalancen i "best case" (opsætning som i høringsmaterialet) og "worst case" (opsætning som vist i tabel 1, bilag 1). Det samlede tab fra rodzonen vil afhængigt af opsætning stige med mellem 10 til 35 tons N for områder i Aarhus Kommune og mellem 4 og 11 tons N i Samsø Kommune (tabel 4, bilag 1). For en stribe områder vil udvaskningsniveauet uanset opsætning forblive under miljømålet på 50 mg nitrat/l og vil derfor ikke have et indsatsbehov. For andre områder gælder det, at et nuværende indsatsbehov øges, eller at et indsatsbehov opstår.

I tabel 4 (bilag 1) gives der et skøn over omkostninger til indsatser, som vandforbrugerne vil blive pålagt pga. at stigende indsatsbehov. Indsatser defineret som rådighedsindskrænkninger kan udformes på mange måder helt afhængigt af område og indsatsbehov. Som eksempel er omkostninger dels beregnet som erstatninger for krav om yderligere efterafgrøder og dels som erstatning for et tilbagekøb af den nye kvælstofnorm. Der regnes således kun på ekstraudgifter pga. en stigende kvælstoftilførsel.

De årlige udgifter til merindsatsen for områder i Aarhus Kommune er beregnet til mellem 1,1 - 3,8 millioner kr. og for Samsø til mellem 0,3 - 1,0 millioner kr. ("best case" hhv. "worst case" i tabel 4, bilag 1). En varig rådighedsindskrænkning i form af en engangserstatning, vil således kunne løbe op i mellem 27,5 - 95,0 millioner kr. for Aarhus Kommune og 7,5 - 25,0 millioner for Samsø Kommune (beregnet som 25 års erstatning).

Ud over, at princippet om, at forureneren betaler, kortslettes, så kan merudgifter til vandforbrugerne stige markant. Ikke mindst i de tilfælde hvor et stort indsatsbehov kombineres med et lille antal forbrugere, som f.eks. på Samsø.

Dertil kommer ændringer i kommunernes målrettede beskyttelsesindsats, som vil øge de økonomiske/administrative omkostninger for kommunerne. De øgede økonomiske omkostninger for kommunerne skal naturligvis kompenseres med DUT-midler.

Øvrige bemærkninger til høringsmaterialet

Den "Reviderede baseline" indeholder, på linje med de tidligere versioner, udelukkende vurderinger af strukturelle ændringer, som menes at kunne medføre et fald i kvælstoftabet fra landbrugsproduktionen. Baseline-rapporterne må derfor anses som et ensidigt bud på udviklingen, hvor fremtidige ændringer i

⁷ Miljø og Fødevarerministeriet, 2015. Plandokument vedrørende forslag til ændring af gødskningsnormer.

produktionsbetingelserne som kunne betinge et stigende kvælstoftab pr. definition udelukkes. F.eks. estimeres udviklingen i arealet med græs til slæt på bekostning af græs til afgræsning. Dette skift ville medføre lavere kvælstofudvaskning. Ser vi på afgrødesammensætningen gennem de seneste 10-15 års, er en af de mest iøjefaldende udviklinger den eksplosive vækst i arealet med majs. Udvaskningstabt fra majs er blandt det højeste for alle afgrøder. En fortsat stigning i majsarealet på bekostning af græsmarker ville øge udvaskningstabt betragteligt. Dette skal blot tages som et eksempel på, hvilke alternative udviklingsscenarier der kunne regnes på.

I den Reviderede baseline forventes kvælstofudvaskningen at blive reduceret på baggrund af, at en stigende del af husdyrgødningen sendes til biogasanlæg. Afgørende for bioforgasningens indflydelse på udvaskningsniveauet er, om den dokumenterede højere udnyttelsesprocent af afgasset biomasse bliver medtaget i gødningsplanlægningen, dvs. om stigningen i udnyttelsesprocenten modregnes i mængden af udbragt handelsgødning. Denne forudsætning understreges tydeligt i den reviderede baseline. Under den nuværende praksis modregnes en højere udnyttelsesprocent dog sjældent i handelsgødningstildelingen. I gødningsregnskaberne angives udnyttelsesprocenten for den afgassede biomasse som regel med en lavere værdi end den gældende for husdyrgødningen der sendes til forgasning. Med mindre der stilles krav om, at de reelt opnåelige udnyttelsesprocenter skal anvendes i gødningsplanlægningen, er der intet der sandsynliggør, at den i baseline⁽¹⁾ forventede reduktion i udvaskning fra rodzonen på 1100 – 1300 tons N kan realiseres. Herudover er den forholdsvist store effekt af bioforgasningen, som indregnes i den Reviderede baseline betinget af ændrede beregningsforudsætninger. Modsat tidligere, regnes der nu med en "langsigtet virkning" mht. påvirkningen af jordens organiske stof. I andre sammenhænge (f.eks. udvaskningsberegninger ved ansøgninger om udvidelse af husdyrbrug) regnes der derimod med korttidsvirkninger. Derved mindskes effekten på vandmiljøet i den sammenhæng. Alt efter hvilke beregningsforudsætninger der måtte være opfortunt, ændres disse således åbenbart efter behov.

I plandokumentet opføres en del målrettede tiltag, som skal modvirke et stigende kvælstoftab på baggrund en øget gødningstildeling. Herunder "frivillige kollektive kvælstofreducerende indsatser". Det er uforståeligt hvorledes effekten af "frivillige indsatser" kan kvantificeres forud for implementeringen og endda indregnes i et kvælstofbudget. Netop aftaler om frivillige indsatser er hidtil altid kuldsejlet og effekten er derved erfaringsmæssigt lig nul. Herudover er virkningsgraden af de ovennævnte indsatser (vådområder, minivådområder) særdeles usikre.

Aarhus den 15. februar 2016

Mogens Bjørn Nielsen
Afdelingschef, Teknik og Miljø

Rikke Warberg Becker
Biolog, Teknik og Miljø

Bilag1. Forudsætninger og resultater for genberegning af udvaskningsniveauet ved fuld udfasning af normreduktionen

Overordnet /beregningsforudsætninger.

Ændringer i udvaskningsniveauet er beregnet med nettobalancemodellen CTzoom. Beregninger er dels foretaget på baggrund af de i høringsmaterialet anvendte værdier for udbytterespons, gasformigt tab og marginaludvaskning ("Best case" i tabel 1) og under anvendelse af genberegninger med SIMDEN og data for udbytterespons taget fra "Landsforsøgene" ("Worst case" i tabel 1). Marginaludvaskningen beregnes i "Worst case", som den del af mertildelingen, der ikke fjernes med afgrøden eller gasformigt tab. Værdien for udbytterespons for "Worst case" er en afgrødevægtet gennemsnitsværdi baseret på afgrødespecifikke værdier givet i tabel 2.

Tabel 1. Beregningsforudsætninger anvendt under genberegningen med nettobalancen (Worst case) sammenholdt med værdier fra høringsmaterialet (Best case). Alle værdier vist som % af mertildelt kvælstof.

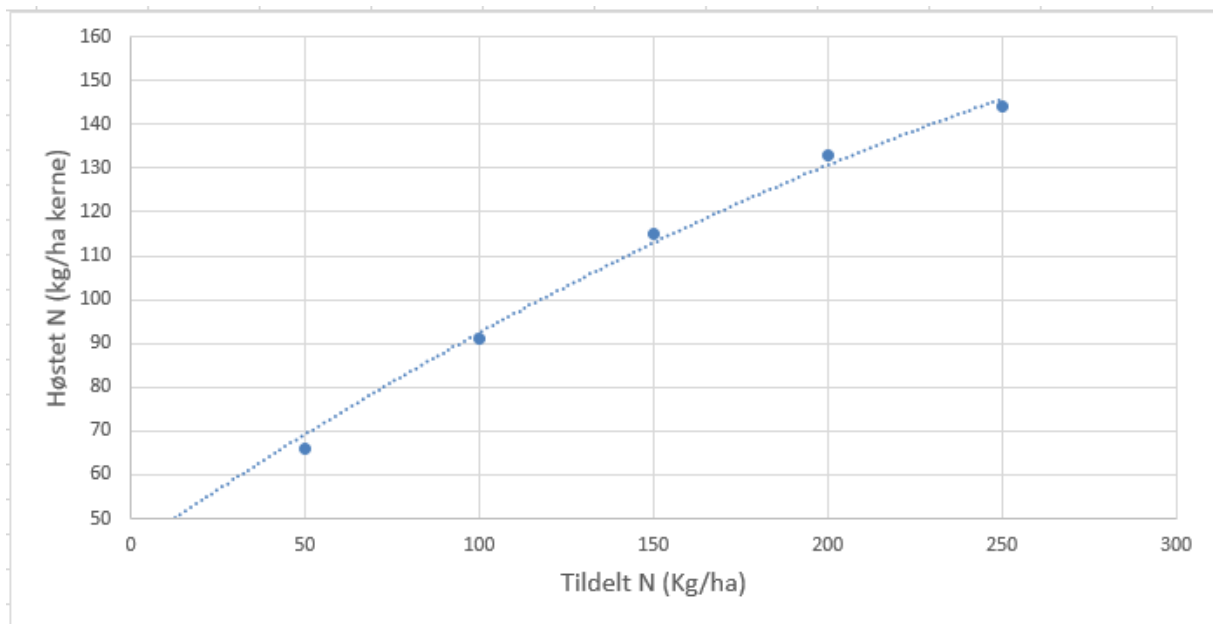
Delpost	Nettobalance		Høringsmateriale
	Worst case		Best case
Denitrifikation	4	SIMDEN-beregning	20
N-fordampning	2	Normtal	
Udbytterespons	42	Afgrøde vægtet gennemsnit for værdier i "landsforsøgene"	60
Marginaludvaskning	52	Rest	20

Udbytterespons i "Worst case"

I tabel 2 vises værdier for udbytterespons beregnet efter data fra "Landsforsøgene". I figur 1 vises et eksempel på en graf over data for vinterhvede taget fra Landforsøgene 2014, som er benyttet til at beregne udbytteresponsen gengivet i tabel 1. For alle andre afgrøder end de i tabel 1 nævnte, er der i "Worst case" beregningerne anvendt gennemsnitsværdien for værdier i tabel 1. For kornafgrøder antages 50% af halmen høstet.

Tabel 2. Afgrøderespons (andel af mertildeling som fjernes ved høst) beregnet ud fra data i "Landsforsøgene". For korn antages 50% af halmen høstet.

Afgrøde	Udbytterespons %
Vinterkorn	49
Vårkorn	38
Majs	25
Græs	48

Figur 1. Data for sammenhænge mellem tilført kvælstof og høstet kvælstof (vinterhvede). Udarbejdet efter data taget fra Landforsøgene 2014.⁴

Landsdækkende beregninger af merudvaskningen

Beregninger er gennemført som nettobalancer med udgangspunkt i landbrugsdata for 2014.

Udvaskningsniveauet for dette år sammenholdes med udvaskningsniveauet under antagelse af fuld tilbagerulning af normreduktionen. Øget tab af kvælstof beregnes med beregningsforudsætninger for "Best case" hhv. "Worst case" (tabel 1). Til sammenligning er data for 2011-tab af kvælstof fra rodzonen og til havmiljøet, fra høringsmaterialet medtaget.

Tabel 3. Gengivelse af landsdækkende beregningsresultater for NLES4 (høringsmaterialet), sammenholdt med resultater beregnet som nettobalance. Nettobalancens resultater for "øget tab" af kvælstof, er dels beregnet med de i høringsmaterialet refererede værdier for udbytterespons, marginaludvaskning og gasformigt tab ("Best case") og dels med "Worst case" værdier for samme parametre. "n.d." = no data. Alle værdier vist i tusinde tons N.

Beregningsmetode	Udgangspunkt	Rodzonetab/status	Øget tildeling	Øget tab			
				Best case		Worst case	
				Rodzone	Havmiljø	Rodzone	Havmiljø
NLES4/Høringsmateriale	Landbrugsdata 2011	165	69,5	12,6	3,6	n.d.	n.d.
Nettobalance	Landbrugsdata 2014	165	70,7	14,1*	4,0*	36,8	10,5

*Marginaludvaskningen ved "Best case" for nettobalancen er sat til 20%. Merudvaskningen i høringsmaterialet er dog kun 18,1 %.

Betydning for indsatsplanlægning i Aarhus og Samsø kommuner

Beregninger er gennemført som nettobalancer med udgangspunkt i landbrugsdata for 2014.

Udvaskningsniveauet for dette år sammenholdes med udvaskningsniveauet under antagelse af fuld tilbagerulning af normreduktionen. Sidstnævnte beregnes med beregningsforudsætninger for "Best case" hhv. "Worst case". I tabel 4 ses, at en stribe områder med udgangspunkt i 2014-data har et udvaskningsniveau over miljømålet på 50 mg nitrat/l. For disse områder gælder, at enhver form for forhøjet udvaskning vil medføre et øget indsatsbehov. Andre områder forbliver på et udvaskningsniveau under miljømålet uanset hvilke beregningsforudsætningerne der lægges til grund af scenarieberegningen. For de øvrige områder gælder, at udvaskningen er under miljømålet under nuværende driftsforhold, men over miljømålet i en eller begge beregninger med "Best case" hhv. Worst case". Udvaskningsniveauer i tabel 4 (mg NO₃/l) er beregnet for alle arealtyper i området, hvor N-tab for ikke landbrugsarealer er sat til gennemsnitlig 10 kg N/ha. Indsatsbehovet for udgangssituationen (2014-data) i tabel 4 er defineret som det antal kg N udvaskningstabt fra rodzonen skal sænkes med for, at nitratkoncentrationen for hele området kommer under miljømålet på 50 mg/l. Bemærk, at indsatsbehovet for "Best case" hhv. "Worst case" er vist som stigning i forhold til udgangssituationen (2014-data).

I det omfang, at tilbagerulningen af normreduktionen giver årsag til en udvidet indsats, gives der i tabel 4 et overslag herfor. Øgede omkostninger opstået gennem tilbagerulningen af normreduktionen, er beregnet på et meget overordnet niveau.

Et stigende udvaskningsniveau kan nulstilles gennem flere efterafgrøder i sædskiftet. Effekten af efterafgrøder er afhængige af jordbundstype og husdyrtryk. Arealet med ekstra efterafgrøder er beregnet ved at dividere indsatsbehovet med efterafgrødens gennemsnitlige effekt for området. Omkostninger forbundet med krav om yderligere efterafgrøder er meget varierende og afhænger af bl.a. af om bedriften herved bliver presset til sædskifteændringer. Der er taget afsæt i omsætningstab ved etablering

efterafgrøder beregnet af Videnscenter for Landbrug⁸. Data for indtægtstab heri er beregnet i 2010 og derfor ikke korrigeret til de nye kvælstofnormer eller nuværende kornpriser. Alt efter om yderligere efterafgrøder f.eks. betyder sædskifteændringer eller øger behovet for indkøb af foder, er indtægtstabet sat til mellem ca. 500 og 4.000 kr/ha. I tabel 4 er udgifter til erstatninger for kravet om yderligere efterafgrøder baseret på et beløb på 2.500 kr/ha.

Alternativt er der regnet på, hvor meget et tilbagekøb af de nye N-normer ville koste. Det vil sige, at de nuværende reducerede kvælstofnormer også fremover skulle være gældende. Landbruget anslår, at en tilbagerulning af kravet om reducerede kvælstofnormer har en værdi på 2,2 milliarder kr årligt eller ca. 1.000 kr/ha. Det anses som en rimelig antagelse, at en indsats baseret på et tilbagekøb af gødningsrettigheden vil omfatte alle arealer i et givet område. Det vil sige at alle lodsejere, også dem med et nuværende udvaskningsniveau under 50 mg nitrat/l, vil se deres fremtidige råderet indskrænket og dermed være omfattet en erstatningsordning. Erstatningsbeløbet for tilbagekøbet i tabel 4 ("Normreduktion") er beregnet som antal ha landbrugsareal i området x 1000 kr.

Tabel 4. Opgørelser for beregninger af kvælstofudvaskningen for nitratsårbare områder i Århus og Samsø kommuner. Beregninger er gennemført som nettobalancer hvor værdier for marginaludvaskning, udbytterespons og gasformigt tab fastsat som vist i tabel 1. "Udvaskning" er beregnet for hele området. Indsatsbehov er viser for "2014-data" det nuværende behov for reduktion af kvælstofudvaskning fra rodzonen. For "Best" hhv. "Worst" viser "Indsatsbehov" stigningen N-tabet og dermed ændringen i indsatsbehovet. Et indsatsbehov = 0, betyder, at nitratkoncentrationen for området er under 50 mg/l. "Ekstra omkostninger" gengiver merudgifter til grundvandsindsatser betinget af et stigende udvaskningsniveau. Omkostninger er beregnet for de 2 scenarier ("Best" hhv. "Worst") og givet som værdier ved krav om ekstra efterafgrøder hhv. krav om fastholdelse af normreduktionen.

Område ID	Areal ha	GLR %	Udvaskning			Indsatsbehov			Ekstra omkostninger kr/år			
			2014-data mg NO3/l	Min	Max	2014-data	Best	Worst	Efterafgrøder		Normreduktion	
									Best	Worst	Best	Worst
1	152,5	47,5	44	48	53	0	0	324	0	27571	0	72448
10	285,9	56,5	53	55	58	560	473	1102	42184	98343	161474	161474
12	589,3	33,2	30	33	36	0	0	0	0	0	0	0
13	96,9	45,1	31	34	39	0	0	0	0	0	0	0
14	245,5	76,6	42	48	57	0	0	1292	0	126290	0	188113
15	29,8	34,4	28	32	38	0	0	0	0	0	0	0
2	178,8	62,5	55	60	69	690	712	1949	105627	289188	111672	111672
3	68,8	35,1	32	34	38	0	0	0	0	0	0	0
4	186,3	79,9	34	39	48	0	0	0	0	0	0	0
5	206,3	22,3	33	35	37	0	0	0	0	0	0	0
6	57,5	76,6	35	38	43	0	0	0	0	0	0	0
7	143,4	21,3	21	21	21	0	0	0	0	0	0	0
8	369,2	57,9	31	35	42	0	0	0	0	0	0	0
9	423,5	63,4	37	42	50	0	0	0	0	0	0	0
Ålsted	6,1	88,5	34	38	43	0	0	0	0	0	0	0
Ajstrup	348,3	75,2	30	36	44	0	0	0	0	0	0	0
Ajstrup	4,2	60,0	45	48	52	0	0	6	0	588	0	2539

⁸ Kolind, S.H. 2010. Efterafgrøder og randzoner. Videnscenter for Landbrug.

Område ID	Areal ha	GLR %	Udvaskning			Indsatsbehov			Ekstra omkostninger kr/år			
			2014-data	Min	Max	2014-data	Best	Worst	Efterafgrøder		Normreduktion	
			mg NO3/l			kg N			Best	Worst	Best	Worst
Baskær	68,8	83,8	52	58	67	148	342	836	19785	48369	57687	57687
Beder	267,6	44,0	34	39	46	0	0	0	0	0	0	0
Beder	109,0	71,3	43	50	60	0	0	745	0	78765	0	77695
Borum	207,7	65,4	44	49	56	0	0	965	0	94360	0	135796
Ejsvadbro	165,6	88,2	52	58	66	248	695	1743	47365	118809	146058	146058
Elev	25,5	79,5	38	46	54	0	0	77	0	12040	0	20288
Elsted	95,2	71,0	53	59	67	165	402	977	36348	88233	67566	67566
Følle	15,4	95,4	38	46	64	0	0	150	0	15360	0	14715
Hørslevbol	0,4	54,1	38	41	45	0	0	0	0	0	0	0
Hjortshøj	167,0	79,5	41	46	54	0	0	416	0	54198	0	132806
Kasted	254,6	63,1	33	37	45	0	0	0	0	0	0	0
Løgten	110,8	79,4	53	60	70	179	511	1252	57085	139791	87988	87988
Løjenkær	162,1	75,5	44	50	59	0	45	913	4322	88644	122441	122441
Labing	78,0	86,2	52	59	70	135	437	1126	60651	156435	67208	67208
Langballe1	98,1	33,3	34	37	41	0	0	0	0	0	0	0
Langballe2	336,9	35,1	48	56	71	0	0	0	139014	466916	0	0
Lisbjerg	23,6	36,3	39	41	46	0	0	0	0	0	0	0
Lisbjerg Skov	170,3	48,0	39	41	45	0	0	0	0	0	0	0
Lyngby	421,2	30,1	34	37	41	0	0	0	0	0	0	0
Lyngbyværket	12,9	30,4	42	45	47	0	0	0	0	0	0	0
Mårslet1	313,6	47,1	36	39	44	0	0	0	0	0	0	0
Mårslet2	186,0	80,4	58	65	75	1001	914	2290	77231	193543	149574	149574
Malling1	309,2	46,0	43	47	53	0	0	583	0	53879	0	142087
Malling2	487,5	50,0	37	42	49	0	0	0	0	0	0	0
Mejlby	11,6	48,9	50	53	59	0	29	76	1583	4148	5688	5688
Moesgaard	71,0	18,6	34	36	39	0	0	0	0	0	0	0
Mundelstrup	177,0	76,0	39	43	49	0	0	0	0	0	0	0
Mundelstrup stby	287,1	59,1	35	39	45	0	0	0	0	0	0	0
Pannerup	235,6	79,8	47	54	65	0	617	2425	80073	314851	188021	188021
Ravnholt	301,8	84,8	37	45	55	0	0	983	0	99746	0	255857
Rigtrup	10,5	98,6	73	81	104	187	73	258	4433	15681	10330	10330
Ristrup	209,2	55,3	45	47	51	0	0	184	0	19949	0	115578
Sabro	207,3	49,1	42	45	50	0	0	0	0	0	0	0
Skovby	12,1	0,1	19	19	19	0	0	0	0	0	0	0
Solbjerg	327,1	61,0	30	34	42	0	0	0	0	0	0	0
Spørring	263,1	65,9	61	67	75	2163	1078	2642	68038	166729	173304	173304
Stjær	2,9	96,2	48	52	57	0	6	19	376	1296	2780	2780
Thomasminde	358,8	80,7	68	74	85	4830	1713	4598	127000	340810	289642	289642
Tilst	379,9	21,1	29	30	32	0	0	0	0	0	0	0
Tiset	425,3	70,3	41	47	54	0	0	1262	0	158050	0	298837

Område ID	Areal ha	GLR %	Udvaskning			Indsatsbehov			Ekstra omkostninger kr/år			
			2014-data	Min	Max	2014-data	Best	Worst	Efterafgrøder		Normreduktion	
			mg NO3/l			kg N			Best	Worst	Best	Worst
Todbjerg	174,8	74,1	55	62	73	590	838	2203	65399	171874	129438	129438
TranbjergØst	81,9	79,7	28	34	41	0	0	0	0	0	0	0
Trige	490,8	48,7	49	54	61	0	1206	3599	123288	368029	239251	239251
Samlet Århus						10895	10090	34995	1059802	3812486	2010121	3466881
Samsø Syd NFI	564,8	79,3	77	86	101	7049	2499	6359	186405	474434	448070	448070
Samsø Nord NFI	724,9	79,4	68	72	81	6502	1839	4960	126865	342111	575224	575224
Samlet Samsø						13551	4338	11319	313270	816545	1023293	1023293

Ledelsessekretariatet
Rådhuset, 8100 Aarhus C

Til NaturErhvervsstyrelsen

16. februar 2016
Side 1 af 3

Vedlagt er Aarhus Kommunes høringssvar i forbindelse med ændring af gødningsnormen.

Det er Aarhus Kommunes opfattelse, at det foreliggende materiale for høringen ikke er fyldestgørende, så konsekvenser for miljø og for borgernes økonomi ikke er klare. Inden der på Christiansborg træffes endelig politisk beslutning er det herfra anbefalingen, at kvalitetssikre oplysningerne samt medtage de overvejelser, vi herfra peger på i høringssvaret. Her har vi eksempelvis beskrevet konsekvenserne i forhold til beskyttelse af vores grundvand. For Aarhus Kommune samt for Samsø Kommune, som vi bistår som led i det forpligtende samarbejde efter kommunalreformen, er såvel de miljømæssige som de økonomiske konsekvenser overraskende negative.

Aarhus Kommune er for det første bekymret for de miljømæssige konsekvenser. Effekten af den ændrede gødskningsnorm estimeres i landbrugsaftalen ved en seriekobling af udelukkende optimistiske skøn. Aarhus Kommunes gennemgang af høringmaterialet viser, at den anførte merbelastning med kvælstof er undervurderet. Dette betyder, at forslaget er til mere skade for vandmiljøet i Danmark end angivet. Dette har vi i detaljer redegjort for sidst i høringssvaret. Desuden er det et miljømæssigt problem, at landbrugsaftalen lægger op til, at grundvandet i nitratfølsomme områder udsættes for mere gødning. Vi har i Danmark netop gennemført en kortlægning af, hvor grundvandet er sårbart for nitrat. Kortlægningen mv. for 2,7 milliarder kr. er finansieret af vandforbrugerne. Denne viden skal vi naturligvis anvende i den aktuelle situation i stedet for her og nu at tillade yderligere gødsning i disse områder. Det er under alle omstændigheder et problem, at den nødvendige beskyttelse skal ske via indsatsplaner, fordi den praktiske erfaring med disse er, at de tager meget lang tid at implementere. Desuden kan man forvente, at man i nogle sårbare områder ikke ser et aktuelt behov for at gennemføre den nødvendige beskyttelse eller ganske enkelt ikke har økonomi til det, jævnfør næste afsnit. Grundvandet i de nitratfølsomme områder, hvor der på sigt kommer en indsatsplan med beskyttelse mod nitrat, udsættes derfor i en længere årrække for en høj nitratbelastning. I de øvrige sårbare områder risikerer vi, at der slet ikke sker en beskyttelse mod mere nitrat, hvorved grundvandsressourcen tager varig skade til ulempe for kommende generationer.

Aarhus Kommune ønsker for det andet at pege på vigtige økonomiske konsekvenser af den ændrede gødskningsnorm – konsekvenser der ikke er

TEKNIK OG MILJØ
Ledelsessekretariatet
Aarhus Kommune

Ledelsessekretariatet
Rådhuset
8100 Aarhus C

Telefon: 89 40 20 00
Direkte telefon: 20 45 23 37

E-mail:
post@mtm.aarhus.dk
Direkte e-mail:
frm@aarhus.dk
www.aarhus.dk

Sag: 16/009369-3
Sagsbehandler:
Frede Markussen

redegjort for i høringsmaterialet. Merudgifter til vandforbrugerne vil i nogle dele af Danmark stige markant. Borgerne i Aarhus og i mange andre kommuner vil opleve stigende vandpriser. Dette fordi nogle landmænd skal have erstatning for at undlade den merbelastning af vandmiljøet, som den ændrede gødskningsnorm åbner mulighed for. Det vil sige, at kommunerne må via vandselskaberne kompensere landmændene økonomisk for at sikre, at de fremover ikke gøder **mere** (altså ikke mindre) end de gør i dag. Ikke mindst i de dele af landet, hvor nitratfølsomme områder kombineres med et lille antal forbrugere, kan det blive meget dyrt for de pågældende - som f.eks. på Samsø. Rulles disse konsekvenser ud over de dele af Danmark, der rammes af mere gødning, vil der skulle overføres meget store pengebeløb fra borgerne til landbruget pga. denne ændring. Når udgiften lægges over på vandforbrugerne, skal finansieringen ikke hentes på finansloven. Det betyder, at det ser ud som om, at lovændringen ikke koster noget at gennemføre. Men da forbrugere skal betale, bliver der tale om en indirekte skat. Vel at mærke en skat, som rammer socialt skævt, fordi alle betaler det samme for vandet uafhængig af indtægt, modsat almindelig skat, som er reguleret efter indkomsternes størrelse. De lavtlønnede kommer til at betale forholdsvis mest for denne lov. Aarhus Kommune ser ingen grund til at udelade merudgiften for vandforbrugeren fra den politiske behandling af forslaget om mere gødskning.

For det tredje finder Aarhus Kommune det problematisk, at baggrundsnotater og tekniske rapporter til høringen ikke var tilgængelige, da NaturErhvervstyrelsen sendte materialet i offentlig høring. De første uger af høringsperioden har dermed været forgæves, og Aarhus Kommune opfordrer til, at høringen går om eller i det mindste forlænges. Manglerne i høringsmaterialet og den øjensynligt ulige adgang til materialet udgør et demokratisk problem, og gør naturligvis, at vi og andre høringsberettigede har haft ringere betingelser end ønskeligt for at kunne indgive kvalificerede høringsbidrag.

Med venlig hilsen

Kristian Würtz
Rådmand for Teknik og Miljø

Tlf.: 8940 2331 / 4043 1213
E-mail: kristianw@aarhus.dk

16. februar 2016
Side 3 af 3

Med venlig hilsen

NOAH - Friends of the Earth Denmark
16. februar 2016

Miljøbevægelsen NOAH
Nørrebrogade 39, 1
2200 København N
Tlf. 35 36 12 12
noah@noah.dk
www.noah.dk

NOAHs bemærkninger til:

Strategisk miljøvurdering vedr. ændrede gødskningsnormer; j. nr. 15-4112-00010

I det udsendte høringsmateriale står:

“Med den nyligt indgåede aftale mellem regeringen (Venstre) og Konservative, Dansk Folkeparti og Liberal Alliance om en Fødevarer- og landbrugspakke er der opnået enighed om at gennemføre en række konkrete initiativer, der skal ruste landbrugserhvervet til at øge råvaregrundlaget og eksporten samt skabe job og beskæftigelse i hele Danmark. Et af initiativerne går på at ændre kvælstofreguleringen, således at landmændene kan øge gødningstildelingen på markerne. Forslaget til plan om ændrede gødskningsnormer, som udgør en ændring af den gældende nitrathandlingsplankan, kan påvirke vandmiljøet. Der er derfor foretaget en miljøvurdering af planen i vedhæftede miljørapport, jf. § 7 i lovbekendtgørelse nr. 1533 af 10. december 2015 om miljøvurdering af planer og programmer. I medfør af § 8 i miljøvurderingsloven offentliggøres forslaget til plan og miljørapporten hermed med henblik på eventuelle bemærkninger fra myndigheder og offentligheden indenfor en høringsfrist på 8 uger.”

Helt overordnet, vil vi protestere imod den øgede udledning af kvælstof til omgivelserne, som det fremsatte lovforslag vil medføre. Det fremgår tydeligt af Miljørapporten, at dette vil påvirke vandmiljø, biodiversitet og klima i negativ retning.

Vi vil endvidere protestere imod, at man fra Miljø- og Fødevarerministeriets side forsøger at nedtone disse negative påvirkninger ved at indregne modsatrettede tendenser, der er et resultat af lovgivning, der har til formål at nedbringe kvælstofforureningen markant. Denne lovgivning er jo netop sat i verden, fordi kvælstofforureningen er alt for stor på nuværende tidspunkt.

Det er helt uacceptabelt, at man tillader sig at misbruge denne lovgivning til – ved hjælp af vildledende beregninger, hvor man modregner det man kalder ‘baseline-effekten’ – at bilde offentligheden ind, at afviklingen af kvælstofnormerne ikke vil føre til (ret meget) øget udledning af kvælstof til omgivelserne. På den måde lander miljøvurderingen på det besynderlige resultat, at det kun er en ganske lille del af de øgede udledninger, der er behov for at imødegå ved hjælp af såkaldte ‘afværgeforanstaltninger’ – nemlig kun den lille del, der er tilbage, når man har trukket ‘baseline-effekten’ fra.

Det er jo ikke tilstrækkeligt at bevare status quo i forhold til udledninger – de skal nedbringes!

Oven i købet er afværgeforanstaltningerne formuleret som hensigtserklæringer – og det gentages igen og igen i miljøvurderingen, at *“Merudledning af kvælstof [...] vil blive søgt imødegået af afværgeforanstaltningerne”* (eller tilsvarende formuleringer). Det skal først undersøges nærmere, forstås. Så der er ikke nogen sikkerhed for at selv disse forholdsvis begrænsede afværgeforanstaltninger vil virke efter hensigten.

NOAH indgav 21. oktober høringssvar til: Udkast til Lov om ændring af lov om jordbrugets anvendelse af gødning og om plantedække (Justering af reglerne om kvælstofnormer); det er dette udkast der nu har udmøntet til i det foreliggende *“Plandokument vedrørende forslag til ændring af gødskningsnormer”*, der omhandler det fremsatte lovforslag om ændring af jordbrugets anvendelse af gødning). Lovforslaget indeholder (ligesom udkastet fra oktober sidste år) en bemyndigelse til miljø- og fødevarerministeren til at fastsætte afgrødernes kvælstofnormer. Hensigten er, at ministeren i forbindelse med udmøntningen af bemyndigelsen ved bekendtgørelse kan påbegynde en udfasning af de reducerede kvælstofnormer. Planen for udnyttelse af lovens bemyndigelse indeholder en beskrivelse af nye regler for, hvor meget kvælstof landmændene må anvende på deres landbrugsarealer, og det er således denne plan, der er genstand for den miljørapport, der er udsendt til kommentering.

I forhold til udkastet fra oktober sidste år er der ikke sket forbedringer. Det, der i udkastet blev omtalt som *“andre foranstaltninger”* (der skal gennemføres med henblik på at overholde EU-lovgivning, når der nu skal kunne udledes langt mere kvælstof end det ellers var planlagt) hedder nu *“afværgeforanstaltninger”*, men det er ikke blevet meget mere konkret hvori de består.

Vi kan dog læse at:

“Miljø- og Fødevarerministeriet er ved at afdække mulighederne for inden for rammerne af statsstøttereglerne at sikre, at der på nærmere identificerede arealer anvendes konkrete kvælstofreducerende virkemidler. Som udgangspunkt arbejdes der for at etablere en licitationsmodel, hvorefter staten indhenter tilbud fra landbrugerne på, hvilket beløb de skal have i kompensation/betaling for at levere virkemidler (fx efterafgrøder) i større omfang end det, de er retligt forpligtet til efter lovgivningen. Staten vil herefter udvælge de arealer, hvor landbrugerne har tilbudt at udføre ydelsen til den laveste pris.”

På grundlag heraf kan vi konkludere, at mens landmændene skal have friere rammer til at forurene med kvælstof, så skal de have penge for at anlægge de omtalte afværgeforanstaltninger – betalt af skatteyderne.

Vi kan også læse at:

“Inden for nitrاتفølsomme områder udarbejder kommunerne aktuelt indsatsplaner efter vandforsyningslovens § 13 på baggrund af grundvandskortlægningen, der gennemføres for områder med særlig drikkevandsbeskyttelse (OSD) og indvindingsoplande til almene

vandforsyninger udenfor OSD. Indsatsplanerne indeholder den supplerende, målrettede grundvandsbeskyttelse, som er nødvendig for at sikre drikkevandsinteresserne mod forurening. Omkostninger til gennemførelse af rådighedsindskrænkninger (typisk dyrkningsaftaler) i medfør af indsatsplanerne bliver typisk betalt af vandforbrugerne (herunder borgerne) over vandprisen. Øget nitrattilførsel kan medføre, at kommunerne skal gennemføre yderligere kompenserende foranstaltninger, for at vandforsyninger kan overholde drikkevandsdirektivets krav til nitratindholdet i grundvand på 50 mg/l.”

På grundlag heraf kan vi konkludere, at mens landmændene skal have friere rammer til at forurene grundvandet med kvælstof, så forventes de rådighedsindskrænkninger, der bliver nødvendige som resultat af den øgede gødsning, at skulle betales af vandbrugerne.

Klimapåvirkningen negligeres

Miljøvurderingen med hensyn til lovforslagets betydning for klimaet er ligeså ukonkret som i lovudkastet fra oktober. Vi tillader os derfor at gentage dele af vores høringssvar fra dengang vedr. forslaget mulige betydning for klimaet. I forhold til dansk landbrugs klimapåvirkning, vil de foreslåede ændringer nemlig trække i den forkerte retning.

Fra 1990 til 2012 faldt landbrugets emissioner (fra lattergas og metan som defineret når Danmark skal indberette emissioner til UNFCCC) fra ca. 12,5 mio. tons CO₂e til ca. 9,6 mio. tons CO₂e (ekskl. LULUCF), hvilket er et fald på ca. 23 %. **Næsten hele reduktionen er sket som et fald i emissionen af lattergas (N₂O).**

N₂O-emissioner fra landbruget var 17.400 ton i 2012, hvilket udgør ca. 90 % af den samlede udledning af N₂O. Dette kan omregnes til 5,4 mio. ton CO₂e, hvilket svarede til ca. 11 % af Danmarks samlede emissioner af klimagasser.

De største lattergasemissioner stammer fra landbrugsjorderne. Det er især tilført gødning (kunstgødning og husdyrgødning) samt den dertil knyttede kvælstofudvaskning, der har givet – og stadig giver – anledning til de største emissioner (DCE48).

De historiske reduktioner siden 1990 frem til i dag i udledningen af lattergas er sket sideløbende med de tiltag, der har fundet sted for at mindske kvælstofforureningen. **Reduktionerne er især sket i forbindelse med, at kvælstofnormerne blev sat ned samt forbedret kvælstofudnyttelse i husdyrgødningen, der har resulteret i mindsket behov for kunstgødning.** Begge dele er en følge af en række handlingsplaner, hvis primære formål har været at nedbringe kvælstofudledningerne.

I fremtiden forventes de største reduktioner af klimagasser (ifølge Business As Usual-scenariet i DCE48) at blive opnået ved fortsatte forbedringer i gødningshåndtering og dermed øget/forbedret tilførsel af husdyrgødning, sideløbende med fortsat fald i brugen af kunstgødning, der samtidig mindsker emissioner forbundet til N-udvaskning. Den hidtidige tendens ift. reduktion af landbrugsarealet forventes at fortsætte, bl.a. udtages flere organiske jorde fra produktionen. **Der**

forudsættes i dette scenarie ikke ændringer i kvælstofnormerne. Faldet i N₂O-emissioner 1990-2010 forventes i scenariet (DCE48) at fortsætte, men i et langsommere tempo end hidtil. Det forventede resultat af de projicerede tiltag vil samlet reducere N₂O-emissionerne ca. 13 %, nemlig et fald fra 5,4 mio. tons CO₂e i 2012 til 4,6 mio. tons CO₂e i 2030.

Dette vil regeringen og dens støttepartier nu sætte over styr.

Set i lyset af at regeringen sideløbende med denne ændring i forhold til gødskning også vil fjerne kravet om randzoner og efterafgrøder – begge dele tiltag, der ellers har potentiale til at nedbringe emissionerne, er det endnu mere uacceptabelt at fjerne restriktionerne på kvælstoftilførslen.

Klimaaspektet kommer oveni det uacceptable i at tillade øget kvælstofforurening med alle de negative konsekvenser det vil have for vandkvalitet og biodiversitet.

Venlig hilsen, på vegne af NOAH

Bente Hessellund Andersen

Høringssvar til Strategisk miljøvurdering vedr. ændrede gødskningsnormer

Indsendt af landsforeningen Frie Bønder - Levende Land

Indledning

NaturErhvervstyrelsen har sendt strategisk miljøvurdering vedr. ændrede gødskningsnormer i høring frem til 17. februar 2016. Det sker på baggrund af den indgåede aftale mellem regeringen (Venstre) og Konservative, Dansk Folkeparti og Liberal Alliance om en Fødevarer- og landbrugspakke. I Landsforeningen **Frie Bønder - Levende Land** har vi valgt at koncentrere os om de ændrede gødskningsnormers betydning for de åbne havområder, vores fælles drikkevand samt de økonomiske perspektiver for landbruget i dette høringssvar.

Det bemærkes, at Frie Bønder Levende Land d. 22. januar d.å. til Miljø- og Fødevarerministeriet har klaget over ministeriets forvaltning af "høring af strategisk miljøvurdering vedrørende ændrede gødskningsnormer" (Natur- og Miljøklagenævnets sagsnr. NMK-41-00372).

Tilstanden for de åbne havområder – 1 sømil fra basislinjen og omfattet af vandrammedirektivet:

Udpegningsgrundlaget

Frie Bønder - Levende Land betvivler meget stærkt, at udpegningen af arealer, som indgår eller ikke indgår i den målrettede regulering, vil blive gennemført på et solidt fagligt grundlag. Miljøregnskabet i aftalen henviser til, at en målrettet regulering vil blive gennemført hvor behovet viser sig at være til stede efter en tilladelse til ca. 14% mere kvælstoftilførsel i 2016 og yderligere ca. 7% i 2017 op til det beregnede økonomiske optimum på 20,34% mere kvælstof. For arealer, der indgår, er der tale om større eller mindre regulering i forhold til i dag. Det giver anledning til bekymring, at mange områder kan se frem til at have mindre regulering end i dag, da 90% af vores fjorde og nære kystområder allerede er overbelastet af kvælstoftilførsel i forhold til at kunne leve op til miljømålet om god økologisk tilstand. Adskillige Natura 2000 områder vil kunne se frem til en mindre regulering og man vil derved komme i konflikt med habitatdirektivet, da mere end 85% af landarealet afvander til Natura 2000 områder. **Frie Bønder - Levende Land** mener ikke, der ligger tilstrækkelig med dokumentation for, at netop disse arealer er robuste nok til at modstå øget kvælstofudvaskning, da vi frygter, at det giver anledning til øget algebiomasse med iltsvind til følge, da der kan være tale om farvande med ofte stillestående vand. Vi ved, at landbrugsaktiviteter er den dominerende kvælstof-påvirkningskilde til natur- og vandmiljø, både når man taler om vandbårne tilførsler og luftbårne tilførsler. Således bidrager landbruget med et opland på ca. 63 % med hovedparten af den vandbårne kvælstoftilførsel til overfladevande, og halvdelen eller mere af den luftbårne afsætning af kvælstof på vand- og naturområder stammer fra landbrugsaktiviteter.

Øget belastningsniveau

I forslaget er der lagt op til at landmænd i høstår 2016 afskæres fra at anvende brak og randzoner som alternativ til pligtige efterafgrøder. Således skal der i stedet udlægges efterafgrøder, hvis arealerne også anvendes som miljøfokusområder (MFO). På trods af de ændrede tiltag, tilbagestår der ifølge miljørapporten en mertilførsel af kvælstof til kystvandområderne på samlet set ca. 220 tons i 2016 og hhv. ca. 660 tons og 430 tons i 2017 og 2018 i forhold til belastningsniveauet i 2012. **Frie Bønder – Levende Land** finder disse tal bekymrende høje. Endvidere findes det stærkt kritisabelt, at miljørapporten medtager effekter fra årene 2013, 2014 og 2015 i regnskabet for miljøvurderingen af de ændrede gødskningsnormer, der først påbegyndes i 2016. Følgelig bør udregningen derfor også have 2016 som basisår. **Frie Bønder - Levende Land** finder det uvederhæftigt, at det derved skjules, at landbrugspakken medfører en øget kvælstofbelastning af vandmiljøet.

Endvidere findes det både usikkert og uærligt, at en fremskrivning af udviklingen i det økologiske areal medtages i kvælstofbesparelsen og derved pynter på regnskabet og derefter udnyttes af andre. Efter **Frie Bønder - Levende Lands** opfattelse er en sådan udnyttelse af det økologiske areal med til at undergrave værdien af produktionsformen for fremtidige økologiske landmænd og kundernes tiltro til, at denne produktionsform er skånsom mod natur og miljø.

Frie Bønder – Levende Land finder det desuden stærkt bekymrende og kritisabelt, at miljørapporten ikke medtager, at øget kvælstoftildeling medfører en øget anvendelse af pesticider til vækstregulering (de såkaldte stråforkortere). Mere kvælstof giver større vækst, mere kernefyldte og dermed svagere stråstivhed, som medfører større risiko for lejesæd (korn der ligger ned på marken). I øjeblikket orienteres danske landmænd via deres planteavlskonsulenter om, at man skal huske vækstregulering i forbindelse med de nye gødskningsnormer.

Regulering

Forslaget opererer med flere fremtidige frivillige indsatser til regulering af den øgede kvælstofmængde, herunder vådområder, minivådområder og skovrejsning. Opmærksomheden henledes på, at disse tiltag næppe gennemføres, da de beror på landmændenes vilje til disse tiltag, som endvidere skal gennemføres i de rigtige vandoplunde for at opnå den ønskede effekt. Landmænd med husdyr, vil ikke gennemføre skovrejsning, da de er afhængige af arealer til foder og spredning af husdyrgødning. Ligeledes mener vi ikke, at virkningen af stenrev er tilstrækkeligt belyst, og vi betvivler om stenrev overhovedet har nogen gavnlig - eller tilstrækkelig - effekt.

Frie Bønder - Levende Land anbefaler af hensyn til vores kystmiljø derfor, at der først åbnes op for øget kvælstoftilførsel når skovene er plantet, vådområder fundet og udlagt, minivådområder etableret med plejeplan og en plan for tilsyn og kontrol med disse samt stenrev udlagt med en dokumenteret målbar effekt. Endvidere skal det tilføjes, at skov først bliver rigtig effektiv som kvælstofopsamler efter ca. ti års vækst.

Statsstøtte

Miljø- og Fødevarerministeriet er ved at afdække mulighederne for inden for rammerne af statsstøttere reglerne at sikre, at der på nærmere identificerede arealer anvendes konkrete kvælstofreducerende virkemidler. **Frie**

Bønder – Levende Land mener ikke, at det skal være en statslig opgave – først at give industrilandbruget mulighed for øget tildeling af kvælstof og en mulig gevinst, for derefter at sende regningen til skatteyderne.

Drikkevand fra grundvandsforekomster omfattet af nitratdirektivet, grundvandsdirektivet og drikkevandsdirektivet:

Drikkevand fra grundvandsforekomster:

Det findes yderst betænkeligt, at miljøvurderingen præciserer, at grundvandsforekomsterne kan blive forværret af en øget kvælstofbelastning som følge af øget gødsning. Specielt set i lyset af, at en række grundvandsforekomster allerede i forvejen er påvirket i en sådan grad, at de ikke lever op til grundvandsdirektivets krav til god tilstand - herunder et krav om et kvalitetskrav på mindre end 50 mg/l nitrat, hvilket ikke lever op til nitratdirektivet. Især er det meget bekymrende, at 37 grundvandsforekomster i særligt sårbare områder, der tilsammen dækker 45% af landets areal, ikke aktuelt lever op til grundvandsdirektivets krav om god kemisk tilstand. **Frie Bønder - Levende Land** anbefaler derfor øget regulering i disse områder, men finder ikke, at det er tilfældet i forslaget om landbrugspakken. Endvidere er det stærkt kritisabelt, at afværgeforanstaltninger mod øget nitratudvaskning til grundvandet først finder sted senere end tilladelsen til øget gødsning. Som et minimum bør afværgeforanstaltningerne finde sted samtidig med tilladelsen til øget gødsning og helst allerede være på plads, før en øget gødsning kan komme på tale.

I forhold til beskyttelsen af grundvandet er det som tidligere nævnt endvidere værd at bemærke problematikken i, at en øget kvælstoftilførsel tillige medfører et øget behov for sprøjtning.

Det findes derfor meget betænkeligt, at de kommunale indsatsplaner omkring særligt nitratfølsomme områder på nuværende tidspunkt ikke allerede er udarbejdet og effektueret for områder med særlig drikkevandsbeskyttelse (OSD) og indvindingsoplande til almene vandforsyninger udenfor OSD. Særligt bekymrende findes det, at afværgeforanstaltninger skal betales af forbrugerne over vandprisen, hvilket er et klart brud på princippet om at forureneren betaler. **Frie Bønder - Levende Land** opfatter dette brud på et fornuftigt princip, som et voldsomt anslag mod erhvervets renommé i den almene befolkning, som på sigt på ingen måde kan komme erhvervet til gode.

Økonomiske perspektiver:

Perspektiv for landmanden - og samfundet

Vi mener ikke, det er tilstrækkeligt belyst, hvilken samfundsmæssig gevinst den øgede kvælstoftildeling vil have. Vi bemærker, at der ikke tages højde for de globalt faldende priser på konventionel mælk, svinekød og korn på verdensmarkedet, og hvilken indflydelse det har på det samlede regnskab. Vi har derfor selv valgt, at gøre os nogen betragtninger/analyser.

Konventionel svineproduktion:

Frie Bønder – Levende Land bemærker, at antallet af dyreenheder pr. ha. for slagtesvin er ændret fra 1,4 til 1,7. Herved skabes grundlag for ca. 1. mio. flere slagtesvin end i dag uden at det kræver større gyllespredningsarealer. Der er i aftalen ikke nogen krav om ændringer i svinenes opdræt, fodring, gyllehåndtering, staldforhold eller andet, der kan berettiggende denne ændring. **Frie Bønder - Levende land** finder, at blot fordi at vores harmonikrav harmoniserer med det øvrige EU, er det ikke et argument i sig selv, da Danmark er det land i EU med flest svin i forhold til befolkning og areal. Desuden har vi mange vandløb og indre farvande vi bør tage hensyn til. Desuden forudsættes det, at de producerede slagtesvin opdrættes og slagtes i Danmark, hvilket er særdeles tvivlsomt, da der fortsat vil eksporteres mange 30 kg's smågrise ud af landet som følge af bedre afregningspriser og lavere omkostninger i udlandet. Derfor vil beskæftigelsen på slagterierne med stor sandsynlighed enten falde eller være status quo trods en forøgelse af produktionen.

Afsætningsituationen for svin tilsiger bestemt heller ikke, at der på nuværende tidspunkt bør åbnes op for øget produktion. Fra den 1. Januar 2016 har EU ydet tilskud til privat oplagring af svinekød for at støtte op om noteringen. Det til trods, har det ikke givet bedre en bedre notering, der i skrivende stund er på kr. 8,70 pr. kg hos Danish Crown. Som det fremgår af **Bilag 1** har noteringen kun i år 2001, 2012 og 2013 været over kr. 10,50, som for mange svineproduktioner er breakeven eller nulpunktsomsætning ($\text{Nulpunktsomsætning} = (\text{Kapacitetsomkostninger} + \text{Finansiering}) / \text{Dækningsgrad} / 100.$). Det er forklaringen på mange svineproducenters truende konkurs, da nulpunktet ikke kan flyttes væsentligt. Trods øget produktivitet, en lavere rente og en smule faldende variable omkostninger (foder, da både korn og soja er faldet i pris) er svineproducenterne låst fast i en økonomisk klemme.

Da flere lande både i og uden for EU pt. øger produktionen, forventer **Frie Bønder – Levende Land** ikke en bedring i noteringen foreløbig. Vi kan derfor ikke anbefale at regeringen tilskynder en øget konventionel svineproduktion – heller ikke selvom det ikke kræver yderligere jordtilliggende.

Konventionel mælkeproduktion:

Mælkeproducenterne bliver ikke direkte påvirket af den øgede kvælstoftildeling, men kan måske frembringe flere foderenheder pr. hektar iform af højere græsudbytte og dermed mulighed for at øge produktionen. **Frie Bønder – Levende Land** mener ikke, at danske, konventionelle mælkeproducenter bør øge produktionen ud fra følgende betragtninger:

Efter 31 år afskaffede EU mælkekvoterne den 1. april 2015. Begrundelsen var, at reguleringen var for dyr for EU at administrere og at den betød store begrænsninger og omkostninger for mælkeproducenterne. Fra 1997 blev mælkekvoterne kapitaliseret og omsættelige. Det betød, at mælkeproducenterne havde ca. 11 mia. bundet i mælkekvoter som et omsætteligt aktiv, som desuden satte skub i yderligere afvikling af især mindre og mellemstore malkekvægsbesætninger, ligesom det øgede gældsætningen for de i forvejen trængte mælkeproducenter.

Siden mælkekvoternes afskaffelse den 1. April 2015 er produktionen i hele EU kraftigt forøget, og som det fremgår af **bilag 2** er priserne faldende. Desuden fremgår det af **bilag 3**, at prisen på skummetmælkpulver globalt set er stærkt faldende, hvilket indikerer en global overproduktion. I år med overproduktion af mælk, fremstilles der mere mælkepulver med længere holdbarhed end konsummælk, der muliggør oplagring. I flere år har prisbilligt mælkepulver fra EU været dumpet til spotpriser i visse u-lande og derved smadret den

lokale mælkeproduktion. **Frie Bønder – Levende Land** kan derfor ikke på nuværende tidspunkt anbefale en øget konventionel mælkeproduktion i Danmark.

Konventionel planteavl i forhold til udbytte, protein og foderværdi.

Konventionelle planteavlerne er dem, der skønsomt vil få mest ud af de nye gødningsnormer. En af begrundelserne har været, at det danske korn var uomsætteligt pga. for lidt råprotein. Der har været et stort politisk pres fra de store landbrugsorganisationer til at få en forøgelse af kvælstoftildelingen. **Frie Bønder – Levende Land** deler ikke dette ønske, idet vi mener, at det lave indhold af råprotein skyldes, at man gennem et intenst forædlingsarbejde har øget udbytte markant. Til gengæld har man i forædlingsarbejdet ikke haft fokus på proteinindholdet. Vi finder det påfaldende, at landbruget trods de lave gødskningsnormer kunne holde udbytter visse steder på 10-12 tons pr. hektar i vinterhvede og 7 tons i vårbyg i høst 2015, hvilket må betragtes som særdeles høje.

Derfor deler **Frie Bønder – Levende Land** opfattelse med DCA – Nationalt Center for Jordbrug og Fødevarer som på bestilling fra NaturErhverv den 16. September 2014 har skrevet følgende notat:

Notat vedr. Udviklingen af kvaliteten af dansk korn (uddrag):

Opsummering

De danske kvælstofnormer har bevirket, at proteinindholdet i korn er faldet i de senere år. Det er alene faldets størrelse, der kan herske tvivl om. Det faldende proteinindhold er bl.a. en konsekvens af, at man via forædling har kunnet fastholde kerneudbyttet under faldende kvælstofnormer. Hvis man modsat ønskede at fokusere på at øge proteinindholdet, kunne dette til en vis grad ske ved at skifte til sorter, der er forædlet med henblik på at opnå en høj proteinkoncentration. Til gengæld ville landmændene så under den nuværende kvælstofregulering skulle acceptere et lavere udbytte.

*Den samlede fraførsel af kvælstof i korndyrkningen (kerne, halm, udvaskning og luftformige tab) vil ofte overstige den tilførte kvælstofmængde med handelsgødning og tørstoffattig svinegylle, hvilket tærer på jordens kvælstofpulje. **En øget tilførsel af kvælstof i handelsgødning vil dog kun have meget begrænset indflydelse på jordens kvælstofpulje** (men vil alt andet lige have effekt på det aktuelle års udbytte og proteinindhold). Vil man sikre, at dansk kornavl generelt ikke tærer på jordens ressourcer, bør man fokusere på et bedre sædskifte og sikre, at der tilbageføres organisk materiale i form af f.eks. afgrøderester og efterafgrøder.*

Det er meget forsimplet, at vurdere foderkorns ernæringsmæssige værdi som proteinkilde ud fra indholdet af protein, idet svin ikke som sådan har brug for protein. Ud fra et ernæringsmæssigt synspunkt er det derfor mere fagligt korrekt at fokusere på indholdet af aminosyrer, primært de essentielle aminosyrer i kornet. Der er sket ændringer i indholdet af disse aminosyrer i foderkorn over årene, men disse ændringer kan ikke alene tilskrives ændringer i kornets proteinindhold. Ud fra en alt-andet-lige betragtning skønnes det, at der til produktionen af 20 mio. slagtesvin/år er et øget behov for proteinfodermidler svarende til en øget import på 20.000 tons sojaskrå, idet det øgede behov vurderes at blive tilgodeset dels gennem sojaskrå og dels gennem andre proteinkilder som rapsskrå.

Frie Bønder – Levende Land fremhæver, at den store usikkerhed omkring det skønnede øgede behov for mere soja i foderblandingerne ved mindre råprotein i korndelen, skyldes at 1 pct. manglende råprotein i foderhvede, ikke svarer til 1 pct. råprotein i sojaskrå. Det hænger sammen med at aminosyrefordelingen

mellem de to fodermidler er meget forskellig. **Frie Bønder – Levende Land** mener, at selvom korn-andelen i foderblandingerne øges og soja-andelen mindskes som følge af mere protein i kornet, kan det betyde et øget behov for syntetiske aminosyrer som threonin og tryptophan, hvilket vil betyde højere foderpriser.

Økonomien i planteavl

Priserne på korn er under pres. International Grains Council (IGC) skønner en produktion på 1992 mio. tons korn på verdensplan i 2015/2016, hvilket er ca. 14% højere end i 2012/2013, men dog lidt lavere end i 2014/2015: Dette giver et stort pres på verdensmarkedspriserne på korn. På **bilag 4** er det dokumenteret at prisen på maltbyg og foderbyg er under pres. Det samme gør sig gældende for hvede. På **bilag 5** fremgår det, at prisen på handelsgødning er steget med ca. 40% siden 2005. **Frie Bønder – Levende Land** skønner, at gødningspriserne også ud i fremtiden vil være høje. Det skyldes at gødningsvirksomheden YARA sidder på en betydelig del af markedet i Europa, og tilpasser udbuddet, så de høje priser på gødning kan opretholdes. Derfor vil den konventionelle planteavl fortsat være presset på dækningsbidraget pr. hektar, da gødning er den største variable omkostning i regnskabet.

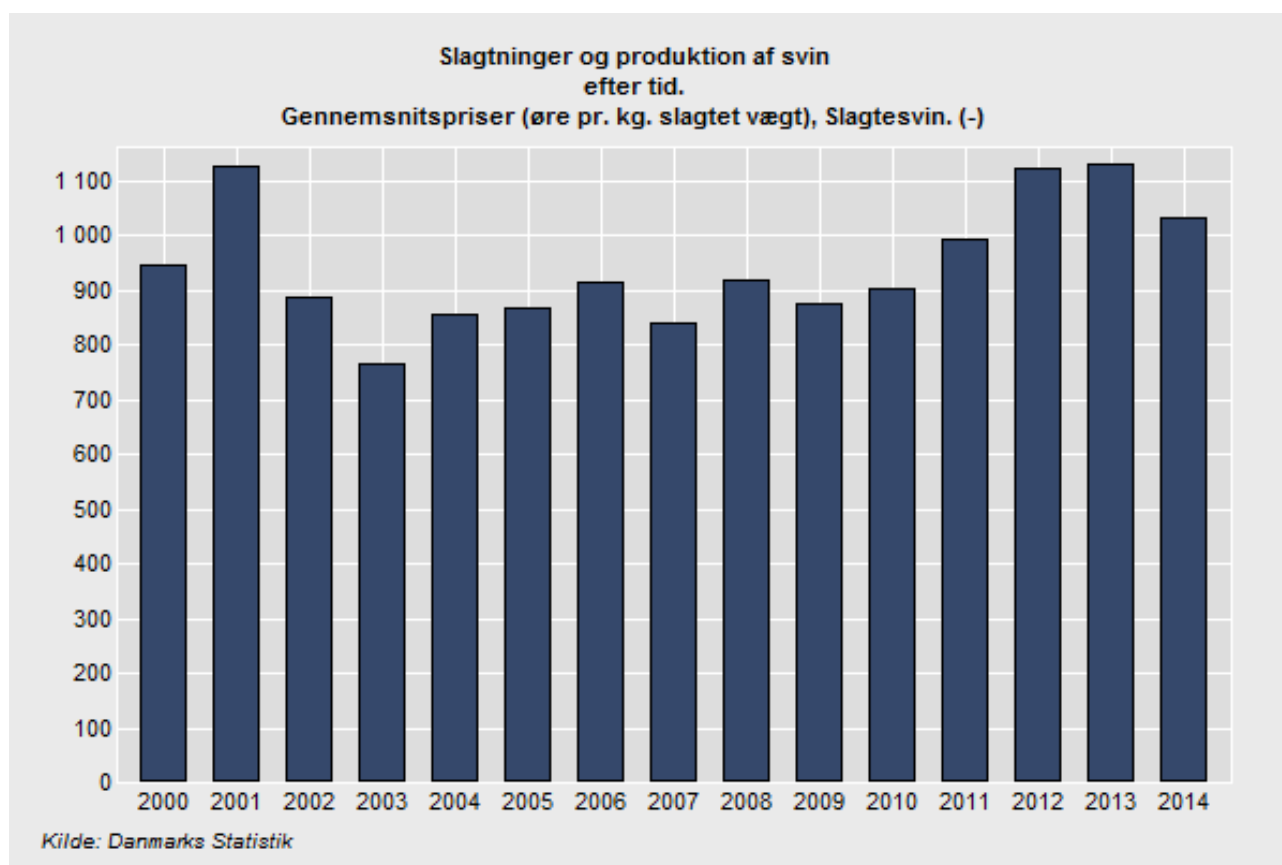
Frie Bønder – Levende Land mener, at de begrænsede merudbytter som det fremgår af **bilag 6** viser minimale merudbytter. Disse merudbytter er afhængig af udbringningstidspunktet. Så det fremgår, har forkert udbringningstidspunkt og forkert mængde ligefrem negativ effekt på merudbytte. Det betyder, at blot en lille ændring i kornpriserne i nedadgående retning, fjerner gevinsten ved øget gødsning. Det fremgår af **bilag 7**, at der er stor spredning på nettomerudbytte afhængig af, hvilket proteinniveau kornet ligger på. Dvs. gevinsten er størst ved et proteinindhold i f.eks hvede på under 9% og mindst hvis det ligger over 11%.

Frie Bønder - Levende Land mener derfor, at dansk landbrug ikke skal tilskyndes til øget kornproduktion gennem øget tildeling af kvælstof, men i stedet satse på andre afgrøder, der dels kan sikre en hjemmedyrket proteinforsyning til den animalske produktion (lucerne, ærter og hestebønner), så import af sojaskrå, solsikkekrå og andre proteinfodermidler kan minimeres, og dels kan bidrage til øget dannelse af kulstof og humus i jordlagene. Derfor anbefaler **Frie Bønder – Levende Land** at dansk landbrug tilskyndes til et bedre og alsidigt sædskifte, dyrkning af mere græs, nedmuldning af halm og i det hele taget sikre større tilførsel af organisk materiale på markerne under skyldig hensyntagen til natur og miljø.

Fødevarerforsyningen generelt:

Forholdene på verdensplan omkring fødevarer giver bestemt heller ikke nogen god begrundelse for en øget belastning af havmiljø og grundvand til fordel for en forøgelse af fødevarerproduktionen i Danmark. FAO vurderer, at der globalt produceres fødevarer til omkring dobbelt så mange mennesker, som bebor planeten. Det er således ikke et spørgsmål om fødevarerangel, der begrundet landbrugspakken, men et snævert ønske om en håndsrekning til de dele af landbrugserhvervet, der er belastet af en alt for omfattende gældsbyrde og stigende priser på salgafgrøder og animalske produkter. **Frie Bønder - Levende Land** betragter denne håndsrekning i bedste fald som yderst tvivlsom, men til gengæld er den negative samfundsnyttige værdi i form af forringelser af havmiljø og grundvand helt sikker.

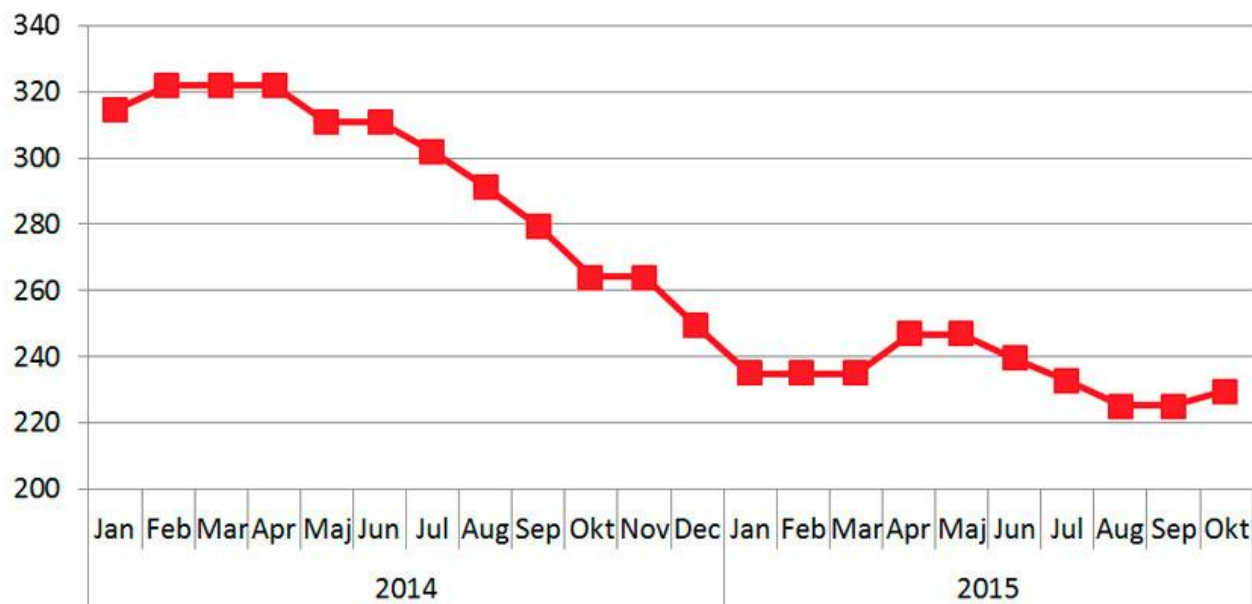
BILAG 1:

Kilde: Egen tilvirkning efter Statistikbanken (Danmarks Statistik)

Bilag 2.

Udvikling i mælkeprisen 2014 – 2015 angivet i ører pr. kg.

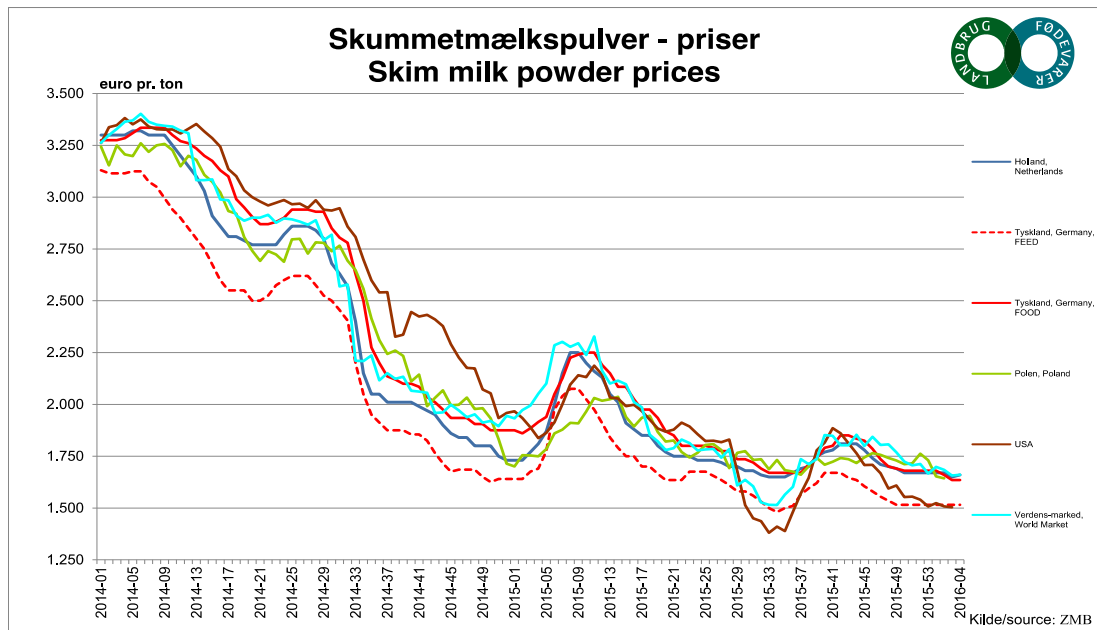

Kilde: SEGES - Foreløbig budgetanbefaling for mælkeprisen i 2016

https://projekter.vfl.dk/projekter/promilleafgiftsfonden/2015/oekonomiskeanalyser_9739/sider/foreloebig-budgetanbefaling-for-maelkeprisen-i-2016_9739.aspx

Bilag 3

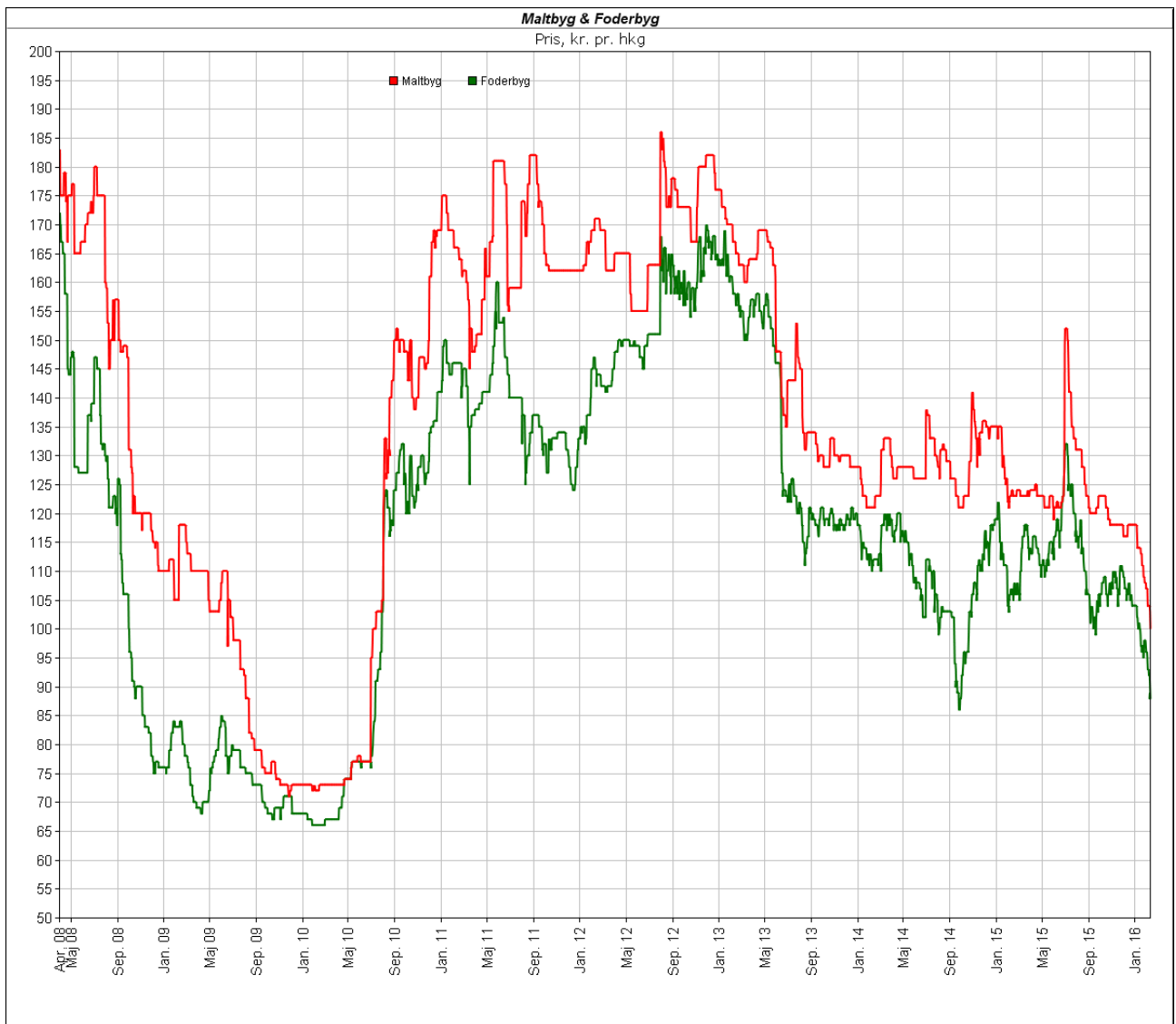
Uge 4 Kopi af International Weekly Prices.pdf

Kilde: Landbrug og Fødevarer/Mejeri

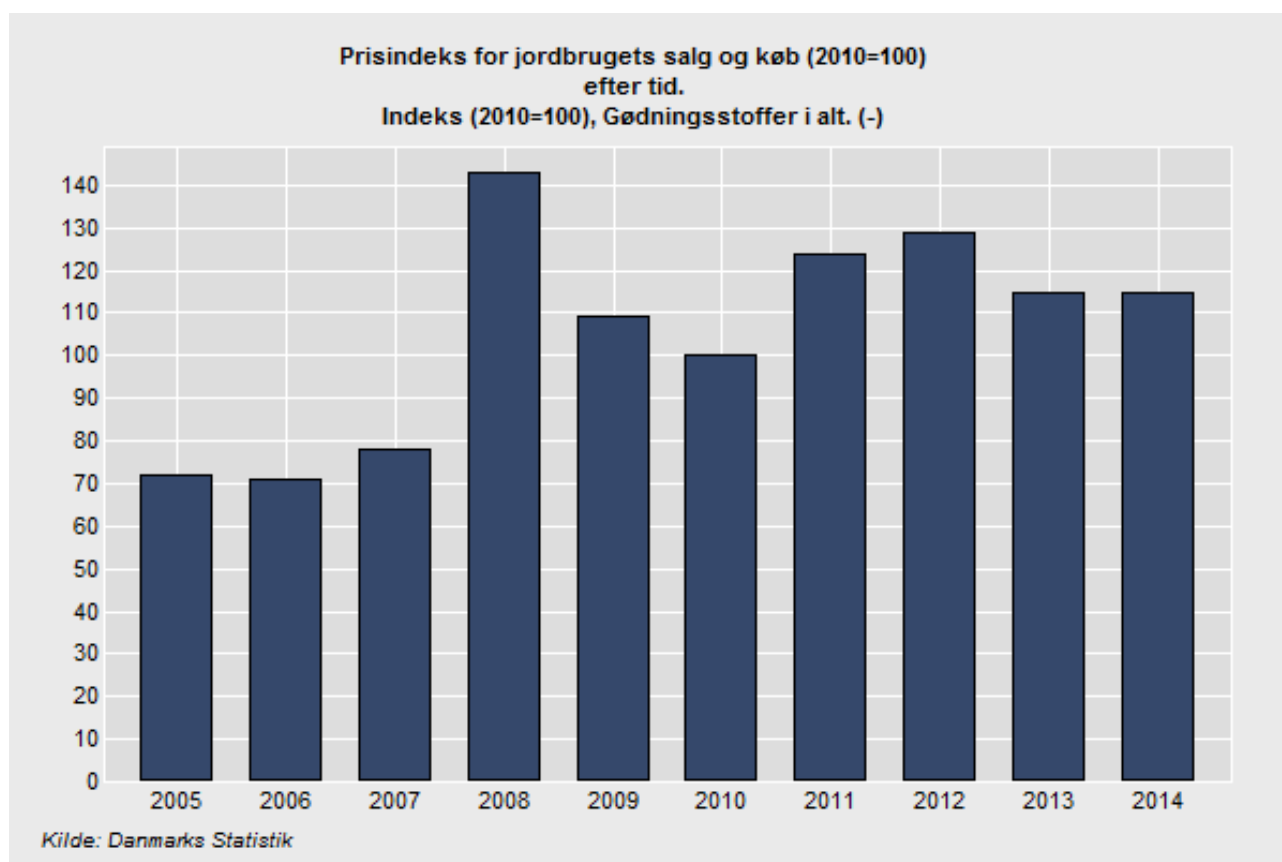
<file:///Users/imac20-2/Downloads/Uge%204%20Kopi%20af%20International%20Weekly%20Prices.pdf>

Bilag 4

Kilde: Kornbasen.dk

Bilag 5

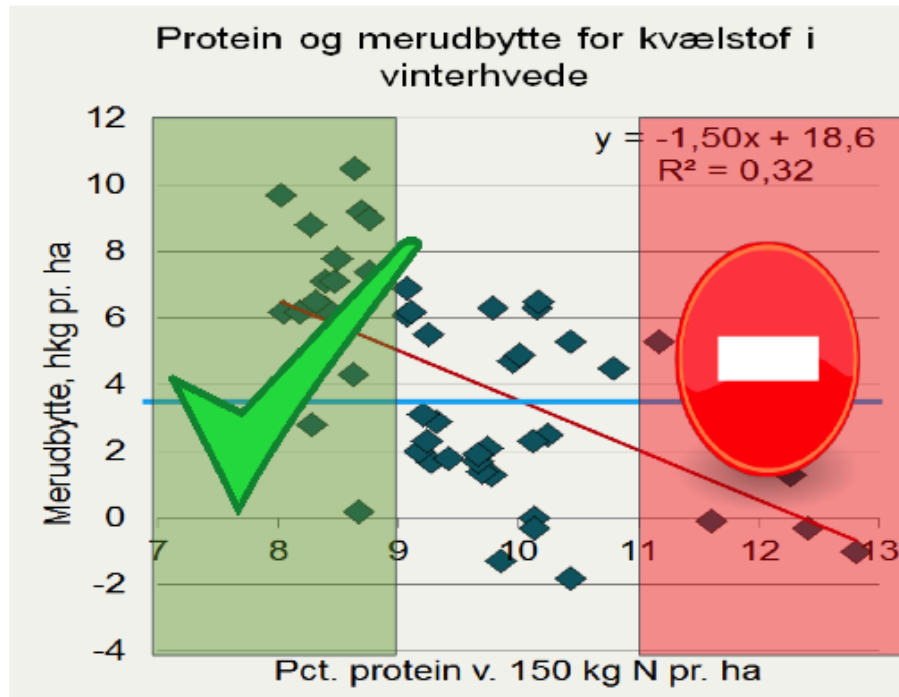

Kilde: Egen tilvirkning efter Statistikbanken (Danmarks Statistik)

Kvælstofstrategier i vinterhvede 180 kgN

Medio marts	Medio april	St 34 15 maj	St 45 3 juni	Protein i kerne	Udbytte og mere udbytte	Netto kr/ha i merudb.
80	100			11,5	80,7	0
40	140			11,4	-0,5	-105
	180			11,5	-1,2	-150
80		100		11,5	1,0	116
40		140		12,0	-2,2	-134
80		60	40	11,8	0,4	121
40		100	40	12,0	-1,8	-89
	80	100		11,6	-1,3	-131
	40	140		11,6	-3,7	-424

Protein som indikator for kvælstofbehov 51 fs i vinterhvede 2011-2015

Oversigt over landsforsøg 2015
15. februar 2016

Kilde: Østdansk Landboforening

Dato: 16. februar 2016

Til: NaturErhvervstyrelsen,
att.: Peter Byrial Dalsgaard,
peby@naturerhverv.dk

Kopi til: landbrug@naturerhverv.dk

Danmarks
Naturfredningsforening

Masnedøgade 20
2100 København Ø
Telefon: 39 17 40 00
Mail: dn@dn.dk

Danmarks Naturfrednings høringssvar på miljøvurdering af plan om ændrede gødskningsnormer

Danmarks Naturfredningsforening (DN) fremsender hermed høringssvar på miljøvurdering af plan om ændrede gødskningsnormer (miljørapporten), jf. NaturErhvervstyrelsens høringsbrev af 22. december 2015 om offentlig høring om miljøvurdering af plan om ændrede gødningsnormer, ad styrelsens sagsnr.: 15-4112-000010.

Sammenfatning

DNs opfattelse er, at der er større negativ påvirkning af natur og miljø ved at lempe de nuværende kvælstofnormer, end det miljørapporten angiver. Foreningen ønsker derfor, at ændringen af de nuværende kvælstofnormer udskydes indtil, der er tilvejebragt tilstrækkelige virkemidler til at reducere kvælstofudledningen.

Det skyldes, at:

- Den løbende reduktion i kvælstofudledningen, der finder sted, og som opgøres med baselineeffekten, sker ikke som følge af aftalen, men af andre årsager.
- Licitationsmodellen, der især skal sikre tilstrækkelige arealer med efterafgrøder, er juridisk usikker. Den kan derfor ikke tages med i beregningerne af kompenserende tiltag.
- Frivillige indsatser vil ikke give tilstrækkelig effekt. For det første er erfaringen med frivillige virkemidler, at de ikke opnår den forventede udbredelse. For det andet, at de ikke med sikkerhed bliver placeret på de arealer, der er bedst for miljøet. Og, for det tredje, fordi f.eks. skovrejsning de første år vil føre til en øget udvaskning af nitrat fra de pågældende arealer og ikke det modsatte.
- Drikkevandet vil blive påvirket negativt af de øgede kvælstofnormer. Desuden vil den øgede forurening af drikkevandet og den forventede højere pris på jord medføre yderligere omkostninger for vandforsyningen. Det er imod forurenere-betaler-princippet, og strider dermed imod flere direktiver.
- En øget kvælstoftildeling vil medføre et øget behov for sprøjtegift. Der står intet om denne negative påvirkning af hverken natur eller miljø, og der er ikke foreslået tiltag, der reducerer denne negative konsekvens.
- Der vil være kystvandområder, hvor det er usikkert om miljømålene kan opnås. Miljørapporten redegør ikke for, hvilke kystvande, der i særlig grad bliver negativt påvirket af landbrugspakken.
- Som en konsekvens af ovenstående, vil der blive tale om en større merudledning til de marine Natura 2000-områder end angivet i miljørapporten. Det betyder, at pakken medfører en stor negativ påvirkning af Natura 2000-områderne.

Indledning

DN skal indledningsvis understrege, at med forslaget til plan om ændring af gødningsnormerne, vil der ske en øget udledning af nitrat til grundvandet og en mertilførsel af kvælstof til overfladevandet fra landbruget. Det fremgår af miljørapporten.

Miljørapporten redegør imidlertid ikke for den reelle indvirkning på natur, vandmiljø og grundvand, som den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer vil medføre. Dermed tjener miljørapporten ikke i tilstrækkeligt omfang til, at offentligheden og Folketinget har mulighed for at få et overblik over miljøkonsekvenserne af den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer, således som det er formålet med en sådan miljøvurdering.

Der vil være en større indvirkning på natur og miljø ved den planlagte ændring af de nuværende kvælstofnormer, end det anføres i miljørapporten. Det skyldes flere forskellige forhold. DN redegør nedenfor nærmere om de forhold, der i særlig grad bevirker, at der vil komme en større indvirkning på natur og miljø, hvis de nuværende kvælstofnormer udfases, end det er anført i miljørapporten.

Baseline

Det fremgår af miljørapporten, at baselineeffekten 2013-21 er lagt til grund for opgørelsen af effekten i forhold til belastningen 2016-2018 ved den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer. Det fremgår ikke af miljørapporten, hvorledes baselineeffekten nærmere er indregnet, og lagt til grund for vurderingen i rapporten.

I forbindelse med aftalen, som regeringen (Venstre) indgik 22. december 2015 med konservative, Dansk Folkeparti og Liberal Alliance om en landbrugspakke, er baselineeffekten indregnet i det miljøregnskab, der er lagt til grund for aftalen.

DN finder, at baselineeffekten ikke kan indregnes som en effekt, der bidrager til at modvirke den øgede udledning af kvælstof til grundvandet og vandmiljøet som følge af de påtænkte ændringer af de nuværende kvælstofnormer, der ligger i aftalen. Det skyldes, at den løbende reduktion i kvælstofudledningen, der finder sted og som opgøres med baselineeffekten, ikke sker som følge af aftalen, men af andre årsager.

På den baggrund finder DN, at baselineeffekten 2013-21, heller ikke kan lægges til grund for miljørapportens vurdering. Det er derfor DNS vurdering, at miljørapporten ikke reelt redegør for effekten på natur og miljø, som den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer vil medføre.

Beregning af kvælstofudvaskningen

Miljørapporten antages at hvile på de beregninger af den forventede medudvaskning af kvælstof ved en ændring af de nuværende kvælstofnormer, der er lagt til grund for ovennævnte aftale om en landbrugspakke, jf. notat af 30. september 2015 om tilbagerulning af tre generelle krav, Normreduktion, Obligatoriske efterafgrøder og Forbud mod jordbearbejdning.

Disse beregninger af kvælstofudvaskningen er gennemført på grundlag af en række antagelser om ændring i afgrødernes kvælstofoptagelse og marginaludvaskningen samt at en meget stor andel af mertildelingen ikke vil blive udvasket, men vil fordampe. Disse beregninger resulterer i en betydelig lavere marginaludvaskning, end hidtil antaget.

Imidlertid er de antagelser, der er lagt grund for disse beregninger af marginaludvaskningen meget optimistiske. Denne vurdering understøttes også af, at ovennævnte rapport understreger, at marginaludvaskningen både i hidtidige afrapporteringer, og i afrapporteringer, der er på vej, er langt større end den marginaludvaskning, der er lagt til grund for vurdering af den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer.

DN finder på den baggrund, at miljørapporten ikke i tilstrækkeligt omfang redegør for, at den opgjorte effekt på kvælstofudvaskningen ved den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer er baseret på den bedst tænkelige situation.

Nye fremadrettede initiativer

Det fremgår af miljørapporten, at for at gennemføre planens hovedformål om at udfase de nuværende kvælstofnormer agtes der iværksat en række nye fremadrettede initiativer i form af en Licitationsmodel, frivillige kollektive indsatser og ændrede MFO-regler.

Licitationsmodel

For så vidt angår initiativet om en licitationsmodel fremgår det af miljørapporten, at Miljø- og Fødevareministeriet er ved at afdække mulighederne for inden for rammerne af statsstøttereglerne at sikre, at der på nærmere identificerede arealer anvendes konkrete kvælstofreducerende virkemidler.

Miljørapportens vurdering af påvirkning på natur og miljø hviler således ikke på en licitationsmodel, hvor der er sikkerhed for, at den kan gennemføres som forudsat.

DN finder på den baggrund, at miljørapporten ikke kan inddrage effekten af en licitationsmodel som grundlag for en vurdering af den påvirkning på natur og miljø, som den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer vil medføre.

Miljørapporten angiver, at hvis der ikke kan gennemføres en licitationsmodel inden for rammerne af statsstøttereglerne, vil der blive søgt gennemført en forpagtningsmodel. Miljørapporten angiver ikke, hvorledes en sådan model vil blive gennemført inden for en tidsramme, der sikrer, at den kan gennemføres og administreres, så den kan få den tilsigtede effekt.

DN finder på den baggrund, at miljørapporten derfor heller ikke kan inddrage effekten af en forpagtningsmodel.

Frivillige kollektive indsatser

Der vil blive søgt at igangsætte frivillige kollektive kvælstofreducerende indsatser i form af vådområder, minivådområder og skovrejsning. Det antages, at disse initiativer vil få en effekt allerede fra 2017 med henblik på at imødegå en del af den øgede kvælstofudledning ved de fremtidige kvælstofnormer.

DN finder, at der ikke er tilstrækkelig sikkerhed for, at disse frivillige kollektive indsatser vil kunne gennemføres på en sådan måde, at de allerede fra 2017 kan bidrage til at reducere kvælstofudledningen.

For det første er det erfaringen, at denne type af frivillige indsatser ikke gennemføres, fordi en eller flere lodsejere ikke ønsker at deltage, eller det tager flere år, før de bliver gennemført. I tilgift må vi betvivle, om det rent praktisk er muligt at gennemføre sådanne kollektive indsatser i løbet af blot ét år, selvom der skulle være opbakning blandt de lodsejere, de konkrete indsatser berører.

For det andet vil effekten af disse kollektive indsatser i meget stort omfang afhænge af, hvor de konkret bliver placeret.

For det tredje vil deres effekt ikke nødvendigvis komme fra dag ét. DN skal i den sammenhæng henvise til, at ved skovrejsning vil der i de første år ske en øget kvælstofudvaskning.

Når det gælder minivådområder skal DN understrege, at en teoretisk beregnet effekt på kvælstofudvaskningen fra markerne ved minivådområder er behæftet med meget store usikkerheder. Det skyldes, at det er de helt specifikke lokale forhold, der afgør disse minivådområders effekt. Det er derfor reelt ikke muligt, at miljøvurdere en ændring af de nuværende kvælstofnormer, hvor etablering af minivådområder lægges til grund som et kompenserende tiltag.

Endelig skal der henvises til, at miljørapportens bilag 2 opregner merbelastningen med kvælstof til kystvandområder. Der er tale om en opregning, der omfatter ændring af de nuværende kvælstofnormer, samt ophævelse af randzoner og delvis ophør af forbud mod jordbearbejdning fratrukket tidligere og kommende planlagte initiativer. Det er ikke anført i miljørapporten eller i dette bilag, hvorvidt de indregnede effekter af de kollektive virkemidler vil blive sikret placeret inden for de enkelte kystvandområder på en sådan måde, at de får den effekt, de er indregnet i bilaget med.

DN finder samlet på baggrund af ovenstående, at miljørapporten ikke kan inddrage effekten af kommende frivillige kollektive indsatser som grundlag for en vurdering af den påvirkning på natur og miljø, som de påtænkte fremtidige kvælstofnormer vil medføre.

Hvis de nuværende kvælstofnormer skal ændres mod at der indføres frivillige indsatser, finder DN, at det må forudsættes, at disse frivillige indsatser gennemføres, før der påbegyndes en ændring af de nuværende normer.

Der skal i øvrigt henvises til, at der i det kvælstofregnskab, der er fremlagt i forbindelse med landbrugspakken (regeringens aftale af 22. december 2015 med Konservative, Dansk Folkeparti og Liberal Alliance) anviser, at der er en effekt af de kollektive indsatser fra i år (2016).

Det fremgår imidlertid af miljørapporten, at disse indsatser først forventes at få effekt fra 2017. DN skal således påpege, at der ikke er overensstemmelse mellem miljøregnskabet, der er lagt til grund for aftalen, og miljøregnskabet, der er lagt til grund for miljørapporten. Det er ikke klart, hvilke af de to miljøregnskaber, der skal gælde for planen om ændring af kvælstofnormerne.

Ændrede MFO-regler

Miljørapporten anfører, at landmænd fra 2016 skal afskæres fra at anvende brak og randzoner som alternativer til at anvende pligtige efterafgrøder, hvis arealerne også anvendes som miljøfokusområder (MFO). De nye regler skal bidrage med en reduktion i kvælstofudledningen i kystvande i perioden 2016-18. Miljørapporten angiver ikke, hvornår disse regler vil blive ændret, så de kan få den tilsigtede virkning fra og med 2016.

DN vurderer, at det er tvivlsomt, at reglerne vil kunne være på plads så betids, at det vil kunne få den tilsigtede effekt for 2016. Det fremgår af miljørapporten, at reglerne gennemføres ved en revidering af plantedækkebekendtgørelsen med virkning fra august 2016.

På baggrund af ovenstående finder DN, at miljøvurderingsrapporten ikke redegør for den miljøpåvirkning, som den påtænkte ændring af de nuværende gødningsnormer vil medføre, idet effekten af såvel den fremtidige licitationsmodel, de kommende frivillige kollektive indsatser som de fremadrettede ændrede MFO-regler ikke kan inddrages og lægges til grund for rapportens vurdering af indvirkningen på natur og miljø.

Grundvand

I modsætning til de fleste andre lande er det i dag muligt næsten overalt i Danmark at dække drikkevandsforsyningen fra grundvand. Den øgede udledning af nitrat til grundvand ved den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer vil derfor få overordentlig store negative konsekvenser for den danske drikkevandsforsyning. Da grundvand samtidig indgår i et kredsløb med vandet i naturen, vil den øgede nitratudledning til grundvandet også føre til en væsentlig miljøpåvirkning på naturen.

Det anerkendes i miljørapporten, at den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer, vil få miljøkonsekvenser for grundvandet, og som følge af vandkredsløbet også vil få miljøkonsekvenser for naturen.

Imidlertid er der ikke foretaget nogen miljøvurdering af, om den danske drikkevandsforsyning også fremover vil kunne baseres på grundvand, eller der vil være områder i landet, hvor dette ikke længere vil kunne finde sted. Der er heller ikke foretaget en vurdering af, om drikkevandsforsyningen vil kunne opretholdes på samme niveau som i dag alene gennem en simpel behandling af grundvand (filtrering og iltning), eller om der vil være områder i landet, hvor det vil være nødvendigt at behandle grundvandet yderligere for at kunne anvende det til drikkevand.

Som grundlag for den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer sigter regeringen som nævnt på at iværksætte en række nye frivillige initiativer. Idet der således ikke er tale om initiativer, hvor det på forhånd er sikret, at de skal finde sted i områder, hvor de nye påtænkte kvælstofnormer vil øge udledningen til grundvandet, vil det betyde, at der vil være områder i landet, hvor drikkevandsforsyningen på sigt enten vil skulle baseres på rensning af grundvandet, eller der vil skulle findes andre områder, hvor der kan hentes drikkevand fra grundvandet. Alternativt vil der skulle finde en yderligere indsats sted til at modvirke den øgede nitratudledning.

Miljørapporten vurderer ikke disse aspekter. Rapporten vurderer således ikke, om de frivillige initiativer faktisk vil blive iværksat, og heller ikke om de bliver iværksat, i de områder, hvor der vil komme en øget udledning af nitrat til grundvandet.

Det er DNs vurdering, at miljørapporten således ikke i tilstrækkeligt omfang foretager en miljøvurdering af påvirkningen af grundvandet og sikringen af den fremtidige drikkevandsforsyning i Danmark.

På det grundlag kan det således heller ikke vurderes, som angivet i miljørapporten, at planen ikke medfører negativ indvirkning på befolkningen eller nogen væsentlig indvirkning på menneskers sundhed uden yderligere redegørelse. Det vil således være nødvendigt, at miljørapporten nærmere redegør for, om det kan vurderes, at den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer, ikke vil medføre negativ indvirkning på befolkningen eller have nogen væsentlig indvirkning på menneskers sundhed.

DN skal endvidere henvise til, at den hidtidige beskyttelse af grundvandet mod forurening har sigtet mod, at forebygge en øget forurening af grundvandet, for at sikre både tilstrækkelig mængde drikkevand og af sundhedsmæssig god kvalitet, samt at naturinteresserne tilgodeses. Med den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer vil denne forebyggelsesindsats blive tilsidesat.

Klima

Miljørapporten angiver, at der vil ske en ekstraudledning af drivhusgasser, hvis de nuværende kvælstofnormer ændres som påtænkt. Rapporten henviser til, at landdistriktsprogrammet 2016-2018 har fokus på tiltag med blandt andet en klimaeffekt.

Den ekstra udledning af klimagasser, som den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer vil medføre, vil kun i et vist omfang kunne imødegås af tiltag under landdistriktsprogrammet. Det fremgår af miljørapporten.

Det betyder, at der med landdistriktsprogrammet ikke vil kunne ske en indsats til at nedbringe landbrugets udledning af klimagasser. Det er DNs vurdering, at det ikke er i overensstemmelse med intentionen bag landdistriktsprogrammet. Derfor bør miljørapporten redegøre for i hvilken udstrækning landdistriktsprogrammet vil og kan blive anvendt til at imødegå en ekstraudledning af drivhusgasser, hvis de nuværende kvælstofnormer ændres.

Flora, fauna og biologisk mangfoldighed

Miljørapporten konstaterer, at efter omstændighederne vil der være en væsentlig indvirkning på den eksisterende natur. DN har noteret sig, at miljørapporten henviser til, at de fremadret-

tede initiativer vil kunne imødegå en negativ effekt på den eksisterende natur efter omstændighederne.

Med henvisning til ovenstående vedr. usikkerheden af, om de fremadrettede initiativer vil kunne gennemføres, finder DN, at miljørapporten ikke i tilstrækkeligt omfang redegør for de væsentlig indvirkning den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer vil medføre på flora, fauna og biodiversitet.

Husdyrgodkendelser

Miljørapporten henviser til den kommunale sagsbehandling af husdyrgodkendelser, og at en forøgelse af kvælstofnormerne i nødvendigt omfang skal modsvares af afværgende foranstaltning.

DN skal understrege, at husdyrgodkendelsesloven fastlægger et beskyttelsesniveau med hensyn til kvælstofudledning til grundvand og vandmiljøet. Dette beskyttelsesniveau må forudsættes fastholdt uændret, således at godkendelsespligtige husdyrbrug ikke kan godkendes med en øget udledning af kvælstof fra husdyrgødning som følge af en ændring af de nuværende kvælstofnormer.

Drikkevandsdirektivet

Miljørapporten henviser til, at drikkevandsdirektivet i Danmark er gennemført, så vandforsyningen er baseret på indvinding af grundvand, som er så rent, at det kan anvendes til drikkevand efter en simpel vandbehandling. Med henvisning til ovenstående under overskriften 'Grundvand' redegør miljørapporten ikke for, hvorvidt drikkevandsdirektivet fremadrettet fortsat vil blive gennemført i Danmark som hidtil.

DN skal i den sammenhæng henvise til, at ved den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer, vil der ske en øget anvendelse af pesticider, såfremt det skal være muligt at udnytte den øgede mængde tilladelige kvælstof til at øge udbyttet. Der er ikke i miljørapporten redegjort for, hvorledes den øgede anvendelse af pesticider vil påvirke mulighederne for fremadrettet at anvende grundvand til drikkevand efter en simpel vandbehandling.

Vandrammedirektivet

Miljørapporten henviser til, at en forringelse af tilstand eller manglende opnåelse af miljømål som følge af den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer vil være i strid med vandrammedirektivet. En ændring af de nuværende kvælstofnormer må således ikke medføre, at kvælstofbelastningen til kystvande øges, så miljømålene for kystområderne ikke kan opnås.

Det er DNS vurdering, at den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer, vil indebære, at der vil være kystvandområder, hvor det vil være usikkert, om miljømålene kan opnås.

Miljørapporten redegør ikke for hvilke kystvande, der i særlig grad vil få en øget udledning, som kan gøre det vanskeligt at opfylde miljømålene, og i hvilken udstrækning det vil få indvirkning på den tidshorizont, der må påregnes for at kunne opfylde disse miljømål med henblik på at sikre overholdelse af direktivforpligtelserne.

På det grundlag og henset til den hidtidige vandplanindsats, finder DN ikke, at miljørapporten ikke i tilstrækkeligt omfang vurderer, hvilke kystvande, hvor der må forventes en endnu større indsats end hidtil opgjort for at sikre målopfyldelse.

Nitratdirektivet

Miljørapporten henviser til, at nitratdirektivet forpligter medlemsstaterne og således også Danmark til, at fastsætte afværgende foranstaltninger for at imødegå en ekstra merudledning af kvælstof til vandmiljøet – både overfladevand og grundvand – ved en ændring af de nuværende kvælstofnormer.

Idet miljørapporten som også nævnt i indledningen angiver, at den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer vil medføre en øget kvælstofudledning, finder DN, at reglerne ikke kan gennemføres uden at komme i strid med direktivforpligtelserne.

Der ses således ikke at være fastsat afværgende foranstaltninger, der vil imødegå den ekstra merudledning, som følge af en ændring af de nuværende kvælstofnormer. DN skal i den sammenhæng endvidere anføre, at selvom de fremadrettede initiativer, som der redegøres for i miljørapporten gennemføres med fuld effekt inden for den angiven tidshorisont, vil det heller ikke være tilstrækkeligt til, at overholde nitratdirektivet, jf. at miljørapporten angiver, at selv med disse initiativer vil det medføre en øget udledning.

DN skal endvidere henvise til at nitratdirektivet hviler på forurenere-betaler-princippet. I det miljørapporten understreger, at planen vil indebære øgede omkostninger til kommuner og vandforbrugere med henblik på, at beskytte grundvand og drikkevand, forlades dette princip i dansk miljøbeskyttelse i forhold til landbrugets udledning af kvælstof. DN finder, at dette også vil være en overtrædelse af forpligtelserne i nitratdirektivet, såvel som i de øvrige miljødirektiver, der hviler på dette princip.

Habitatdirektivet

Miljørapporten henviser til EU's naturdirektiver, herunder til direktivforpligtelsen om at begrænse forureningen med næringsstoffer, såfremt det vurderes at udledningen af næringsstoffer hindrer at gunstig bevaringsstatus kan opnås eller opretholdes.

En øget udledning af kvælstof vil kunne hindre, at gunstig bevaringsstatus kan opnås eller opretholdes. Idet de fremadrettede initiativer, der påtænkes gennemført, ikke kan dokumenteres med hensyn til deres effekt vil den påtænkte ændring af de nuværende kvælstofnormer være i strid med disse direktivforpligtelser.

Miljørapporten henviser til, at der vil komme en merudledning til ca. 20 marine Natura 2000-områder, men at der ifølge rapporten er tale om midlertidige merudledninger, hvor størstedelen vil være på under 1 pct. merudledning.

Som også anført ovenfor kan de fremadrettede initiativer ikke lægges til grund for en vurdering af merudledningen ved en ændring af de nuværende kvælstofnormer. DN skal på det grundlag derfor påpege, at der vil blive tale om en større merudledning til de marine Natura 2000-områder end angivet i miljørapporten.

Det betyder, at der vil blive tale om en væsentlig indvirkning på Natura 2000-områderne, som i strid med direktivforpligtelserne kan hindre at gunstig bevaringsstatus kan opnås eller opretholdes.

Det er DNs vurdering, at hvis de nuværende kvælstofnormer skal ændres under overholdelse af habitatdirektivet, vil det kunne ske, når der foreligger tilstrækkelige indsatser i forhold til de enkelte Natura 2000-områder, der imødegår den øgede kvælstofudledning som følge af en ændring af kvælstofnormerne.

Afsluttende bemærkninger

DN finder, at en ændring af de nuværende kvælstofnormer skal udskydes, indtil der er sikkerhed for, at der er iværksat virkemidler, der sikrer et stadigt fald i udledningen af kvælstof.

Med venlig hilsen

Lisbet Ogstrup, landbrugspolitisk seniorrådgiver
Telefon: 31 19 32 09
Mail: lo@dn.dk

Dato: 16. februar 2016
Skrevet af: Bo Håkansson boh@dn.dk

DNs kommentarer til "Miljørapport for Forslag til plan om ændrede gødskningsnormer" i relation til marine natura 2000 områder og habitatdirektivets artikel 6

Konklusion

Miljørapporten bygger på *forventninger* om realisering af kompenserende tiltag igennem mulig indgåelse af aftaler med lodsejere. Der foreligger dermed ikke dokumentation for realisering af de påtænkte kompenserende indsatser.

Indsatserne er endvidere i juridisk forstand, i forhold til habitatdirektivet, "kompenserende" og ikke "afværgende".

Der er derfor ikke med Miljørapporten grundlag for at vedtage lovforslaget om ændrede gødskningsnormer, indenfor rammerne af habitatdirektivets artikel 6.3.

DN henviser til EU Kommissionens dom i sag C-521/12, jf. afsnit nedenfor.

DNs vurderinger

Som grundlag for vores konklusion ligger følgende 3 vurderinger:

1. De såkaldte "afværgeforanstaltninger" er i forhold til habitatdirektivet "kompenserende foranstaltninger"

Den øgede næringsstofbelastning, som følger af ændringen af gødskningsnormen, forudsættes "modsvaret" af indsatser på andre områder. Det fremgår gennemgående af hele rapporten, herunder disse afsnit;

"I regeringens plan indgår, at den isolerede miljøpåvirkning som følge af øget gødskning til dels imødegås af en række modsatrettede effekter, herunder væsentligst effekten fra andre, allerede vedtagne initiativer såsom økologi, vådområdeindsatser, udvikling i landbrugsarealet"

"Miljøvurderingen i forhold til natur er baseret på forudsætningen om, at effekterne af ændrede kvælstofnormer i form af evt. øget udvaskning til overfladevand og grundvand, herunder til Natura 2000-områder, **vil blive modsvaret** af afværgeforanstaltninger i forbindelse med udmøntning af ændringen".

"Mertilførslen af kvælstof til kystvande og nitrat til grundvand håndteres fra 2017 igennem igangsættelse af **frivillige** kollektive kvælstofreducerende indsatser i form af yderligere vådområder, minivådområder og skovrejsning. Indsatserne rettes mod de kystområder, hvor der er risiko for tilbagegang i vandmiljøet, samt hvor der er et indsatsbehov efter 2021. Etableringen af kollektive virkemidler vil ske løbende frem mod 2021. Regeringen vil søge at målrette den del af den kollektive indsats, der iværksættes allerede i 2016, på de vandområder, hvor der efter modregning af baseline og MFO vil ske en mertilførsel"

Flere relevante afsnit fremgår markeret i bilag nedenfor.

Ved at planlægge indsatser i form af vådområde-projekter, skovrejsning og spildevandsindsatser m.m., er der åbenlyst tale om "kompenserende foranstaltninger", ikke "afværgeforeanstaltninger".

Afværgeforeanstaltninger ville således være rettede mod at begrænse følgerne af tiltag indeholdt i den specifikke plan (her reduktion af de specifikke kvælstof-merbelastninger, som følge af øget gødsning på en given mark).

EU Domstolen har i en sag C-521/12 ("[Briels dommen](#)") truffet en principiel afgørelse der indebærer, at "kompenserende foranstaltninger" skal anses som en del af en eventuel "fravigelse" under direktivets artikel 6.4.

Vi henviser her til afsnittene 28. - 34. i "Briels dommen", gengivet i bilag nedenfor. Vi vil dog særligt fremhæve afsnittene

- 29 Derimod kan beskyttelsesforanstaltninger, der er fastsat i et projekt med henblik på at kompensere for de negative virkninger af det pågældende projekt på en Natura 2000-lokalitet, ikke tages i betragtning i forbindelse med den vurdering af virkningerne af det omhandlede projekt, som er foreskrevet i den nævnte artikel 6, stk. 3.
- 33 For det andet tilsigter den effektive virkning af de i habitatdirektivets artikel 6 omhandlede beskyttelsesforanstaltninger, således som Kommissionen med rette har anført i sine skriftlige bemærkninger, at undgå, at den kompetente nationale myndighed ved såkaldt »afhjælpende« foranstaltninger, der imidlertid reelt svarer til kompensationsforanstaltninger, omgår de specifikke procedurer, der er foreskrevet i denne artikel, og i medfør af dennes stk. 3 meddeler tilladelse til projekter, der skader den pågældende lokalitets integritet.

Det vil sige, at anvendelse af kompenserende ("modsvarende") foranstaltninger ikke kan indgå i forbindelse med artikel 6.3.

Det er vores vurdering, at lovforslaget som "plan" indebærer meget væsentlige negative konsekvenser for natura 2000 områderne, i form af ændringerne af gødsningsnormerne. Dette fremgår således direkte af rapporten.

Disse væsentlige negative konsekvenser søges så "modsvaret" igennem kompenserende foranstaltninger. Derfor må lovforslaget som en "plan" anses som en "fravigelse" af beskyttelsen.

På det foreliggende grundlag er der derfor efter DNS vurdering ikke mulighed for at vedtage lovforslaget indenfor rammerne af habitatdirektivets artikel 6.3.

Der foreligger ikke de nødvendige vurderinger, som måtte kunne berettige en "fravigelse" i henhold til direktivets artikel 6.4.

2. Forventninger om gennemførelse af tiltag kan ikke lægges til grund

De såkaldte "afværgeforeanstaltninger" *forudsætter* indgåelse af frivillige aftaler. Før aftalerne er indgået, er der således ikke dokumentation for, at den planlagte modsvarende indsats realiseres.

Der er dermed ikke garanti for at der kan gennemføres indsatser, der kompenserer for den merbelastning med næringsstoffer, der vil følge af de ændrede gødningsnormer.

Forventninger om positive effekter af planer, der ikke er realiserede, kan imidlertid ikke lægges til grund for en tilladelse efter direktivets artikel 6.3.

Vi henviser igen til Briels dommen:

- 32 Herudover bemærkes, at eventuelle positive virkninger af en fremtidig udvikling af et nyt habitat, hvormed det tilsigtes at kompensere for tabet af areal og kvalitet af den samme naturtype på en beskyttet lokalitet, også selv om dette har en større udstrækning og er af højere kvalitet, i almindelighed kun vanskeligt kan forudses og under alle omstændigheder først vil vise sig i løbet af nogle år, således som det fremgår af præmis 87 i forelæggelsesafgørelsen. De kan derfor ikke tages i betragtning inden for rammerne af den procedure, der er foreskrevet i denne bestemmelse [artikel 6.3].

Det følger således af "Briels dommen" afsnit 32, at der også i den sammenhæng savnes hjemmel til at vedtage lovforslaget på det foreliggende grundlag.

3. Anvendelse af 1 % kriteriet

Miljørapporten angiver, at for størstedelen af de marine områder vil merbelastningen være under 1 %.

Selvom de kompenserende (såkaldte afværge-) foranstaltninger måtte blive gennemført, kan man ikke se bort fra en merbelastning på 1 %.

Negative effekter skal ses i sammenhæng med andre effekter, jf. direktivets artikel 6 om vurdering af kumulative effekter.

Sammenfatning

Det er med henvisning til disse 3 vurderinger sammenfattende DNs konklusion, at Miljørapporten ikke kan danne grundlag for en vedtagelse af lovforslaget indenfor rammerne af habitatdirektivets artikel 6.3, i relation til den påvirkning, som den øgede kvælstofbelastning vil indebære af de marine natura 2000 områder.

Lovforslaget vil skulle anses som en fravigelse jf. direktivets artikel 6.4. Såfremt det politisk ønskes at søge lovforslaget vedtaget som en fravigelse, vil lovforslaget skulle ledsages af den dokumentation, som angives i denne bestemmelse.

Bilag

[Briels dommen](#)

- 26 Der skal således for det første henvises til, at myndigheden skal afvise at give tilladelse til en plan eller et projekt, når der er usikkerhed om, hvorvidt der vil være virkninger, der skader den pågældende lokalitets integritet, idet det kriterium for at give tilladelse, der er fastsat i habitatdirektivets artikel 6, stk. 3, andet punktum, integrerer forsigtighedsprincippet og gør det muligt effektivt at forebygge, at beskyttede lokaliteters integritet skades som følge af påtænkte planer eller projekter. Et mindre strengt kriterium for at give tilladelse ville ikke lige så effektivt kunne sikre realiseringen af målsætningen om beskyttelse af de lokaliteter, som bestemmelsen vedrører (domme Waddenvereniging og Vogelbeschermingsvereniging, C-127/02, EU:C:2004:482, præmis 57 og 58, samt Sweetman m.fl., EU:C:2013:220, præmis 41).
- 27 Vurderingen i henhold til habitatdirektivets artikel 6, stk. 3, må ikke medføre lakuner og skal indeholde fuldstændige, præcise og endelige konstateringer og konklusioner, der kan fjerne enhver rimelig videnskabelig tvivl for så vidt angår virkningerne af de arbejder, som var påtænkt i den pågældende beskyttede lokalitet (jf. i denne retning dom Sweetman m.fl., EU:C:2013:220, præmis 44 og den deri nævnte retspraksis).
- 28 Anvendelsen af forsigtighedsprincippet i forbindelse med gennemførelsen af habitatdirektivets artikel 6, stk. 3, kræver derfor af den kompetente nationale myndighed, at den vurderer projektets virkninger på den omhandlede Natura 2000-lokalitet i betragtning af bevaringsmålsætningen for denne lokalitet og under hensyntagen til de beskyttelsesforanstaltninger, som er integreret i det pågældende projekt, med henblik på at undgå eller reducere eventuelle skadelige virkninger, der direkte er forårsaget af dette, for at sikre, at det ikke skader den nævnte lokalitets integritet.
- 29 Derimod kan beskyttelsesforanstaltninger, der er fastsat i et projekt med henblik på at kompensere for de negative virkninger af det pågældende projekt på en Natura 2000-lokalitet, ikke tages i betragtning i forbindelse med den vurdering af virkningerne af det omhandlede projekt, som er foreskrevet i den nævnte artikel 6, stk. 3.
- 30 Dette vil imidlertid være tilfældet for så vidt angår de i hovedsagen omhandlede foranstaltninger, der, i en situation, hvor den kompetente nationale myndighed faktisk har konstateret, at A2-motorvejsprojektet sandsynligvis vil få betydelige, eventuelt varige, negative virkninger på den beskyttede naturtype på den omhandlede Natura 2000-lokalitet, indbefatter fremtidig udvikling af et nyt areal med denne naturtype af tilsvarende eller større udstrækning på en anden del af denne lokalitet, der ikke vil blive direkte påvirket af projektet.
- 31 Det må således fastslås, at disse foranstaltninger hverken tilsigter at undgå eller at reducere de betydelige negative virkninger på denne naturtype, som direkte forårsages af A2-motorvejsprojektet, men har til formål efterfølgende at kompensere for dets virkninger. Under disse omstændigheder kan de ikke sikre, at projektet ikke vil skade den nævnte lokalitets integritet som omhandlet i habitatdirektivets artikel 6, stk. 3.
- 32 Herudover bemærkes, at eventuelle positive virkninger af en fremtidig udvikling af et nyt habitat, hvormed det tilsigtes at kompensere for tabet af areal og kvalitet af den samme naturtype på en beskyttet lokalitet, også selv om dette har en større udstrækning og er af højere kvalitet, i almindelighed kun vanskeligt kan forudses og under alle omstændigheder først vil

vide sig i løbet af nogle år, således som det fremgår af præmis 87 i forelæggelsesafgørelsen. De kan derfor ikke tages i betragtning inden for rammerne af den procedure, der er foreskrevet i denne bestemmelse.

- 33 For det andet tilsigter den effektive virkning af de i habitatdirektivets artikel 6 omhandlede beskyttelsesforanstaltninger, således som Kommissionen med rette har anført i sine skriftlige bemærkninger, at undgå, at den kompetente nationale myndighed ved såkaldt »afhjælpende« foranstaltninger, der imidlertid reelt svarer til kompensationsforanstaltninger, omgår de specifikke procedurer, der er foreskrevet i denne artikel, og i medfør af dennes stk. 3 meddeler tilladelse til projekter, der skader den pågældende lokalitets integritet.
- 34 Det er imidlertid kun, når en plan eller et projekt trods negative konklusioner i den vurdering, der er gennemført i overensstemmelse med det nævnte direktivs artikel 6, stk. 3, første punktum, alligevel skal gennemføres af bydende nødvendige hensyn til væsentlige samfundsinteresser, herunder af social eller økonomisk art, og fordi der ikke findes nogen alternativ løsning, at medlemsstaten træffer de kompensationsforanstaltninger, der er nødvendige for at sikre, at den globale sammenhæng i Natura 2000 beskyttes inden for rammerne af habitatdirektivets artikel 6, stk. 4 (jf. domme Kommissionen mod Italien, C-304/05, EU:C:2007:532, præmis 81, Solvay m.fl., C-182/10, EU:C:2012:82, præmis 72, og Sweetman m.fl., EU:C:2013:220, præmis 34).
- 35 I denne henseende må habitatdirektivets artikel 6, stk. 4, eftersom denne bestemmelse er en undtagelse til det i denne artikels stk. 3, andet punktum, nævnte kriterium for at meddele tilladelse, kun finde anvendelse, efter at virkningerne af en plan eller et projekt er blevet undersøgt i henhold til bestemmelserne i det nævnte stk. 3 (domme Kommissionen mod Portugal, C-239/04, EU:C:2006:665, præmis 35, og Sweetman m.fl., EU:C:2013:220, præmis 35).
- 36 Kendskab til disse virkninger i betragtning af bevaringsmålsætningen for den pågældende lokalitet er en nødvendig forudsætning for, at nævnte artikel 6, stk. 4, kan finde anvendelse, eftersom man i mangel heraf ikke kan vurdere forudsætningerne for at anvende denne undtagelsesbestemmelse. Undersøgelsen af eventuelle bydende nødvendige hensyn til væsentlige samfundsinteresser og spørgsmålet om mindre skadelige alternativer kræver nemlig en afvejning i forhold til den påtænkte plans eller det påtænkte projekts påvirkning af lokaliteten. Endvidere skal virkningerne på lokaliteten identificeres præcist, for at eventuelle kompensationsforanstaltninger kan fastlægges (dom Kommissionen mod Spanien, C-404/09, EU:C:2011:768, præmis 109).
- 37 De kompetente nationale myndigheder kan i denne sammenhæng udstede en tilladelse i medfør af habitatdirektivets artikel 6, stk. 4, for så vidt som de betingelser, der er fastsat i bestemmelsen, er opfyldt (jf. i denne retning dom Sweetman m.fl., EU:C:2013:220, præmis 47).
- 38 Det må i denne henseende fremhæves, at i forbindelse med anvendelsen af denne bestemmelse har den omstændighed, at de påtænkte foranstaltninger bliver gennemført på den omhandlede Natura 2000-lokalitet, ingen indflydelse på den eventuelle kvalificering som »kompensationsforanstaltninger« som omhandlet i den nævnte bestemmelse. Af de grunde, der er anført af generaladvokaten i punkt 46 i forslaget til afgørelse, omfatter habitatdirektivets artikel 6, stk. 4, alle kompensationsforanstaltninger, der er egnede til at beskytte den globale sammenhæng i Natura 2000-nettet, uanset om de bliver gennemført på den påvirkede lokalitet eller på en anden lokalitet i dette net.
- 39 Det følger dermed af de forudgående betragtninger, at habitatdirektivets artikel 6, stk. 3, skal fortolkes således, at en plan eller et projekt, som ikke er direkte forbundet med eller nødvendig for forvaltningen af et område af fællesskabsbetydning, som har negative virkninger på en

naturtype, der findes på dette område, og som indbefatter foranstaltninger med henblik på udvikling af et areal af tilsvarende eller større udstrækning med samme naturtype på denne lokalitet, påvirker den nævnte lokalitets integritet. Sådanne foranstaltninger kan i givet fald kun kvalificeres som »kompensationsforanstaltninger« som omhandlet i denne artikels stk. 4, for så vidt som de heri fastsatte betingelser er opfyldt

BILAG

Uddrag af miljørapporten, DNS fremhævelser

1.3

Mere end 85 % af landarealet afvander til marine Natura 2000-områder, ligesom der ligger et antal søer i Natura 2000-områder. Øget kvælstoftilførsel kan dermed medføre negativ indvirkning på naturtyper og levesteder for visse arter på udpegningsgrundlaget i områderne.

En ændring af udledningen af kvælstof kan påvirke de fleste marine Natura 2000-områder samt visse søer og vandafhængige naturtyper og levesteder for visse arter, ligesom næringsfattige terrestriske naturtyper kan blive påvirket indirekte via øget udvaskning til grundvand eller via overfladeafstrømning med højere indhold af kvælstof.

1.6

Planens indvirkning på miljøet

Miljøeffekten af planen om at udfase de reducerede gødskningsnormer skal ses i lyset af indsatserne for at forhindre, at ændringerne af miljøreguleringen fører til en negativ indvirkning på vandmiljøets tilstand. Med de afværgende foranstaltninger samt den kommende indførelse af en målrettet regulering vurderes de øgede gødskningsnormer ikke at ville indebære en langsigtet påvirkning af vandmiljøet. På kortere sigt vil der dog kunne være en indvirkning på overfladevand og grundvand særligt i 2016, som vil blive søgt håndteret gennem anvendelse af afværgeforanstaltninger jf. afsnit 1.1.

En udfasning af kvælstofnormreduktionen vil som indledningsvist beskrevet isoleret set bl.a. indebære en mertilførsel af kvælstof til overfladevand og nitrat til grundvand, men denne mertilførsel vil til dels blive imødegået af en række modsatrettede effekter fra baseline 2013-21, MFO samt yderligere afværgende foranstaltninger. Valget af afværgeforanstaltninger kan få betydning for, hvornår effekten slår igennem. Særligt kan der i 2016 – uden eventuelle yderligere afværgende foranstaltninger herunder eventuelt målretning af kollektive virkemidler, jf. afsnit 1.1 – opstå risiko for en forøget udledning af kvælstof til overfladevandmiljøet og nitrat til grundvandet. Hertil kommer en midlertidig, øget udledning af CO₂ og ammoniak

Flora, fauna og biologisk mangfoldighed

Merudledning af kvælstof som følge af normreduktionen indebærer en risiko for negativ påvirkning af natur inden for og uden for Natura 2000-områder, og denne risiko vil blive søgt imødegået af afværgeforanstaltningerne. Der kan herunder i 2016 visse steder være behov for målrettede virkemidler, mens afværgeforanstaltningerne fra 2017 mere generelt vil begrænse risikoen. Hvad angår de marine områder vurderes det på baggrund af de beregninger, der er foretaget af evt. påvirkning af vandområder under habitatdirektivet, at der i 2016 kan ske midlertidig merudledning i ca. 20 Natura 2000-områder fordelt i hele landet. Langt størstedelen af disse midlertidige merudledninger ligger dog på et niveau under 1 % af den samlede belastning, og disse udledninger vurderes næppe at kunne få en målbar effekt på arter eller naturtyper. I Vadehavet kan der i 2016 være en merudledning op til 2,5 %, men denne udledning forventes heller ikke at få en målbar effekt som følge af stor vandudskiftning i området. I et enkelt område Holsteinborg Nor (del af Natura 2000-område Skælskør Fjord og havet og kysten mellem Agersø og Glænø), som også bliver belastet af bl.a. spildevand, kan merudledningen blive op til 6 %, hvilket potentielt kan have en negativ effekt, og denne vil blive søgt modvirket gennem målrettede afværgeforanstaltninger. I den forbindelse vil yderligere omkostningseffektive virkemidler herunder også i relation til spildevandstilførsel kunne indgå. I bilag 1 er angivet de 2 Natura 2000-områder, hvor disse marine områder indgår, og hvor der i 2016 kan ske merudledning på over 1 %

Det tages endvidere som forudsætning, at afværgeforanstaltninger udformes, så de ikke i sig selv påvirker naturtyper eller arters levesteder. F.eks. forventes det, at minivådområder ikke placeres i terrestriske naturtyper eller levesteder for arter, evt. ved at fastsætte retningslinjer for, at sådanne afværgeforanstaltninger ikke må lokaliseres på kortlagte naturtyper eller kendte levesteder for arter i Natura 2000-områder. Forbuddet mod tilstandsændringer i § 3 betyder desuden, at afværgeforanstaltninger i form af minivådområder vil kunne kræve dispensation. Det forudsættes, at spørgsmålet om eventuel dispensation, afløres med kommunen i forbindelse med indgåelse af eventuel aftale om afværgeforanstaltning.

Vand

Samlet set vil planen for udfasning af normreduktionen samt de afværgende foranstaltninger i den overvejende del af overfladevandområderne kunne gennemføres, uden at dette indebærer en merbelastning i forhold til belastningsniveauet i udkast til vandområdeplaner 2015-21. I 2021, når den samlede kvælstofreducerende indsats er implementeret, **forventes** det, at den samlede belastning af vandmiljøet er reduceret. Det forventes desuden, at den eksisterende regulering vedrørende kommunal indsatsplanlægning, som indebærer, at kommunerne som følge af en udfasning af normreduktionen i nødvendigt omfang vil skulle justere deres indsatsplaner, vil håndtere drikkevandsbeskyttelsen tilfredsstillende.

Planen for ændret gødskningsnorm vil således kunne medføre – såfremt der ikke bliver iværksat tilstrækkelige afværgende foranstaltninger i 2016 – en mertilførsel af kvælstof til kystvande, havmiljø, søer og grundvand

1.7

Miljøvurderingen i forhold til natur er baseret på forudsætningen om, at effekterne af ændrede kvælstofnormer i form af evt. øget udvaskning til overfladevand og grundvand, herunder til Natura 2000-områder, **vil blive modsvaret** af afværgeforanstaltninger i forbindelse med udmøntning af ændringen.

Dato 16. oktober 2015
Side 1 af 10

NaturErhvervstyrelsen

Att: Peter Byrial Dalsgaard, peby@naturerhverv.dk
Cc: landbrug@naturerhverv.dk

Landbrug & Fødevarer FmbA

Axelborg, Axeltorv 3
DK 1609 København V
T +45 3339 4000
F +45 3339 4141
E info@lf.dk
W www.lf.dk
CVR DK 25 52 95 29

Høring om miljøvurdering af plan om ændrede gødskningsnormer

Landbrug & Fødevarer har modtaget høringsmaterialet vedrørende miljøvurdering af plan om ændrede gødskningsnormer. Nedenfor følger vores bemærkninger til miljøvurderingsrapporten.

Indledningsvist er vi i Landbrug & Fødevarer særdeles tilfredse med det paradigmeskifte, som miljø- og fødevareministeren har taget initiativ til med ophævelse af undergødsningen. Undergødsningen har været en omkostningsfuld og særdeles ineffektiv regulering, som i stigende grad har været ødelæggende for det danske landbrugserhvervs konkurrencemuligheder.

Nedenfor følger vores overordnede kommentarer til afskaffelsen af undergødsningen til fordel for mere omkostningseffektive virkemidler. Dernæst følger kommentarer til de beregninger som miljørapporten bygger på, specielt at man ikke har indregnet realistiske niveauer for den øgede mængde anvendt gødning, og at man ikke har taget højde for den kvælstoftransporttid der er fra mark til vandmiljø. Disse to forhold er afgørende for at give et retvisende billede af udledningen af kvælstof ved gennemførelse af Fødevare- og Landbrugspakken.

Landbrug & Fødevarer finder, at selv hvis man ser bort fra baseline, vil der være balance i udledning af kvælstof ved at ændre reguleringen til anvendelse af mere omkostningseffektive virkemidler. Ved indførelse af en målrettet regulering vil der yderligere være en betydelig reduktion i udledningen af kvælstof. Ved sammenholdning af strukturudviklingen i landbrugssektoren (indregning af baseline) vil der være yderligere en markant reduktion i udledningen af kvælstof.

Baggrund

Det noteres, at den strategiske miljøvurdering gennemføres, fordi justering af reglerne om kvælstofnormer udgør en ændring af den gældende nitrathandlingsplan, idet den danske regel om 10 % kvælstofnormreduktion udgør en foranstaltning i den gældende nitrathandlingsplan.

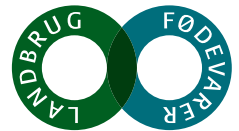
Krav om omkostningseffektive virkemidler

Af nitratdirektivet fremgår, at medlemsstaterne inden for rammerne af handlingsprogrammerne iværksætter de supplerende eller skærpede foranstaltninger, som de anser for nødvendige med henblik på at nedbringe vandforurening forårsaget eller fremkaldt af nitrater, der stammer fra landbruget, og at forebygge yderligere forurening af denne art. Det fremgår desuden, at ved udvælgelsen af disse foranstaltninger skal medlemsstaterne tage hensyn til, om de er effektive og rentable i forhold til andre mulige forebyggende foranstaltninger, jf. Art. 5.

Ud over, at det er åbenlyst meningsfuldt, ligger der altså en klar direktivforpligtigelse i forhold til at anvende omkostningseffektive foranstaltninger. I Landbrug & Fødevarer finder vi det derfor positivt, at man endelig vælger at skifte de eksisterende ineffektive kvælstofvirkemidler, som undergødsnings- og randzonekrav, ud med omkostningseffektive virkemidler. Det er heri vigtigt at

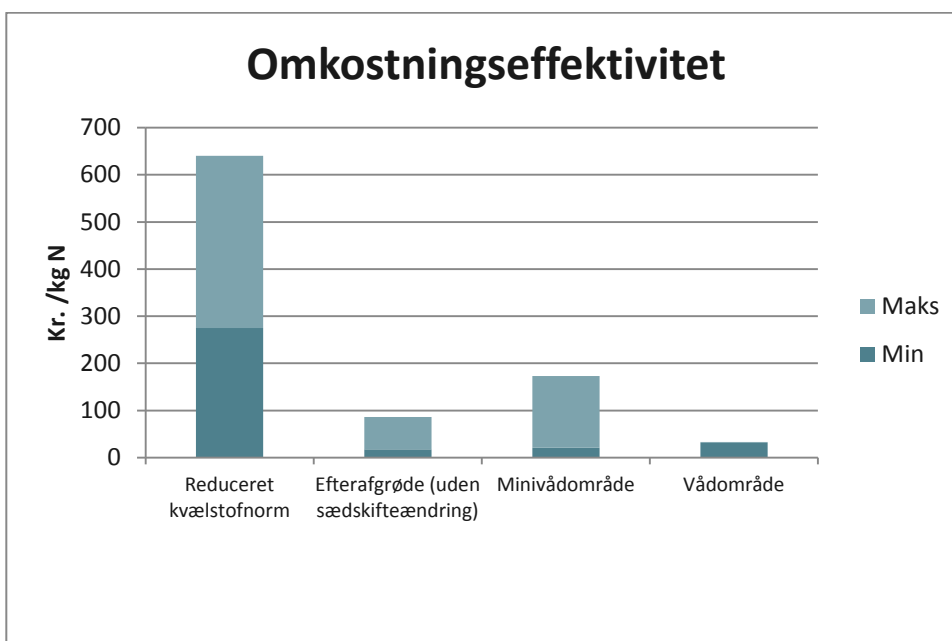
Landbrug & Fødevarer er erhvervsorganisation for landbruget, fødevare- og agroindustrien. Med en eksport på over 156 milliarder kroner årligt og med 169.000 beskæftigede repræsenterer vi et af Danmarks vigtigste eksporterhverv.

Ved at nytænke og synliggøre erhvervets bidrag til samfundet sikrer vi vores medlemmer en stærk placering i Danmark og globalt.

notere sig, at der er meget store omkostninger forbundet med at begrænse produktionsmulighederne på inputsiden, og når man kan opnå den samme miljøeffekt ved en billigere og mere moderne regulering, finder vi det helt naturligt, at man omlægger reguleringen til en så omkostningseffektiv regulering som muligt. Dermed opretholder vi også overholdelse af vores direktivforpligtigelser.

Det skal her nævnes, at omkostningsniveauet ved en normreduktion på det nuværende niveau på 20 % er estimeret til 275-640 kr./kg N (SEGES), mens omkostningerne ved minivådområder og vådområder er estimeret til henholdsvis 21-173 kr./kg N og 31-33 kr./kg N (Virkemiddelkatalog AU, 2014). Man skal hertil lægge, at både minivådområder og vådområder er tiltag med varig virkning.

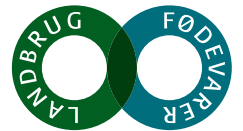
Figur 1. Omkostningseffektivitet for udvalgte virkemidler til reduktion af kvælstof. For reduceret kvælstofnorm er der taget udgangspunkt i en effekt på 3.600 tons N/1,3-2,2 mia kr. Øvrige virkemidler er refereret fra virkemiddelrapporten (Virkemiddelkatalog AU, 2014).

Som det ses af figuren ovenfor, er der stor forskel på virkemidlernes generelle omkostningseffektivitet. Figuren uddrager gennemsnitstal over danske bedrifter, hvor der er stor variation bedrifterne imellem, ligesom mange bedrifter vil opnå omkostningsminimering ved et mix af virkemidler. Det er derfor, at stor valgfrihed af virkemidler, i stedet for bundne krav, minimerer bedrifternes omkostninger ved samme miljøeffekt. Af figuren fremgår tydeligt, at undergødsningskravet (de reducerede kvælstofnormer) har givet anledning til uforholdsmæssigt store udgifter for danske landbrug.

Ikke-forringelse er mere end sikret i Fødevarer- og Landbrugspakken

I Landbrug & Fødevarer er vi meget beviste om værdien af et rent vandmiljø. Som landbrugserhverv er vi afhængige af rigelige mængder rent grundvand og et rent vandmiljø i øvrigt, hvilket i øvrigt er en forudsætning for alle dele af vores velfærdssamfund. Vi er derfor også helt enige i, at man skal undgå forringelse og opnå god tilstand i vores vandmiljø – både grundvand og overfladevand som det også er sikret ved Fødevarer- og Landbrugspakken.

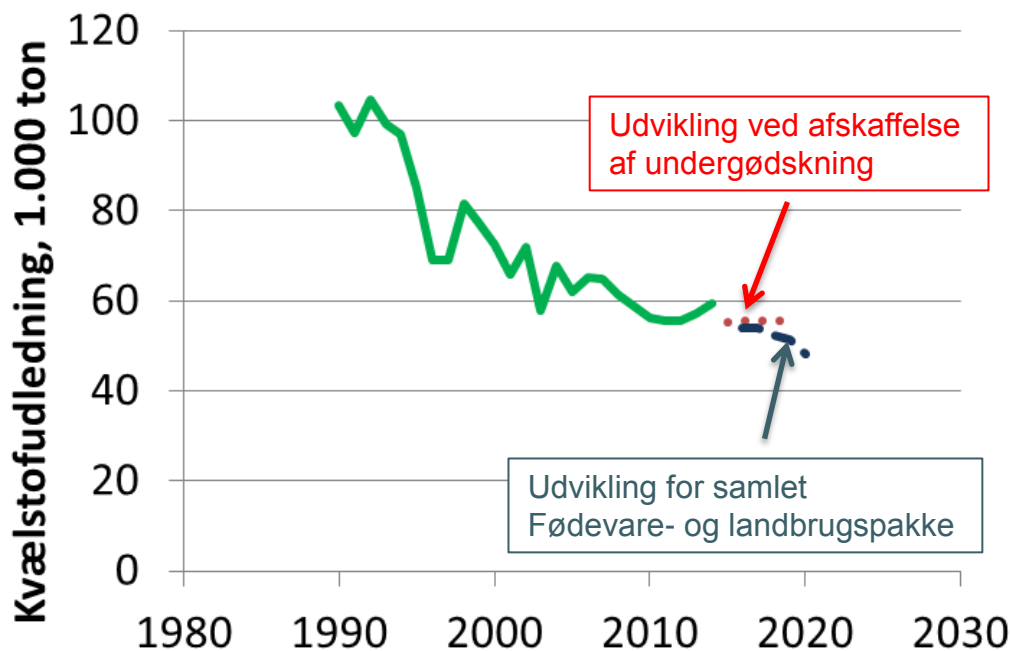
Landbrug & Fødevarer er enige i det fornuftige i, at man sikrer vandmiljøet fremadrettet, og skaber vished for hvilke aktiviteter landmænd og øvrige aktører kan forvente sig fremadrettet. Vi finder det ganske fornuftigt, at man sætter retning og handling for årene frem til 2021 i en politisk aftale.

Aftalen indeholder en beslutning om implementering af en målrettet regulering fra 2018, og at man inden da har gennemført en større international evaluering af kvælstofindsatsen i forhold til de konkrete kystoplande. En målrettet tilgang vil alt andet lige højne omkostningseffektiviteten yderligere, idet man alene igangsætter foranstaltninger, hvor der er et konkret behov. Man undgår dermed regulering, hvis omkostningerne ikke opvejes af nogen værdifuld effekt. I den internationale evaluering forventer Landbrug & Fødevarer desuden, at man vil se nærmere på de alle forskellige presfaktorer, der er, ud over kvælstof.

Som beskrevet ovenfor, indgår ophævelse af undergødskningen som et element i Fødevarer- og Landbrugspakken. I aftalen har man beskrevet et miljøregnskab for kvælstof til overfladevandmiljøet, hvoraf det fremgår, at afskaffelse af undergødskningen og kompenserende indsatser ikke alene balancerer, men også giver en betydende reduktion i mængden af udledt kvælstof til vandmiljøet.

Udvikling i kvælstofudledning

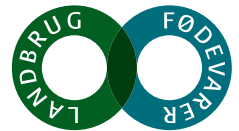

Figur 2. Udvikling i kvælstofudledning fra 1990 til 2014 (grøn graf). Tallene er normaliseret fra 2008. Fra 2016 er grafen fremskrevet med udviklingen ved afskaffelse af undergødskning uden kompenserende tiltag (rød graf) og fremskrivning af udviklingen ved gennemførelse af Fødevarer- og Landbrugspakke (blå graf). (SEGES 2016)

Som det fremgår af figuren ovenfor, vil der være en marginal mer-udledning, når man fremskriver udfasning af undergødskningen sammen med strukturudvikling og øvrige relevante allerede truffne beslutninger (baselineeffekten) uden Fødevarer- og Landbrugspakkens øvrige tiltag.

Lægger man effekten af så de kompenserende tiltag til, opnås en markant reduktion i kvælstofudledningen (blå graf). Alt i alt må man konkludere, at der ikke alene er forhindres en forringelse af miljøtilstanden, men at der også sker en betydelig reduktion af kvælstofudledningen som følge af Fødevarer- og Landbrugspakken.

Det skal bemærkes, at der er en stor naturlig variation i kvælstofudledningen, der har svinget med næsten 9.000 ton i de sidste tre år, selvom reguleringen ikke er ændret. Det giver derfor ikke mening at se på kvælstofudledningen på enkeltårsniveau, men i stedet bør der ses på udviklingen

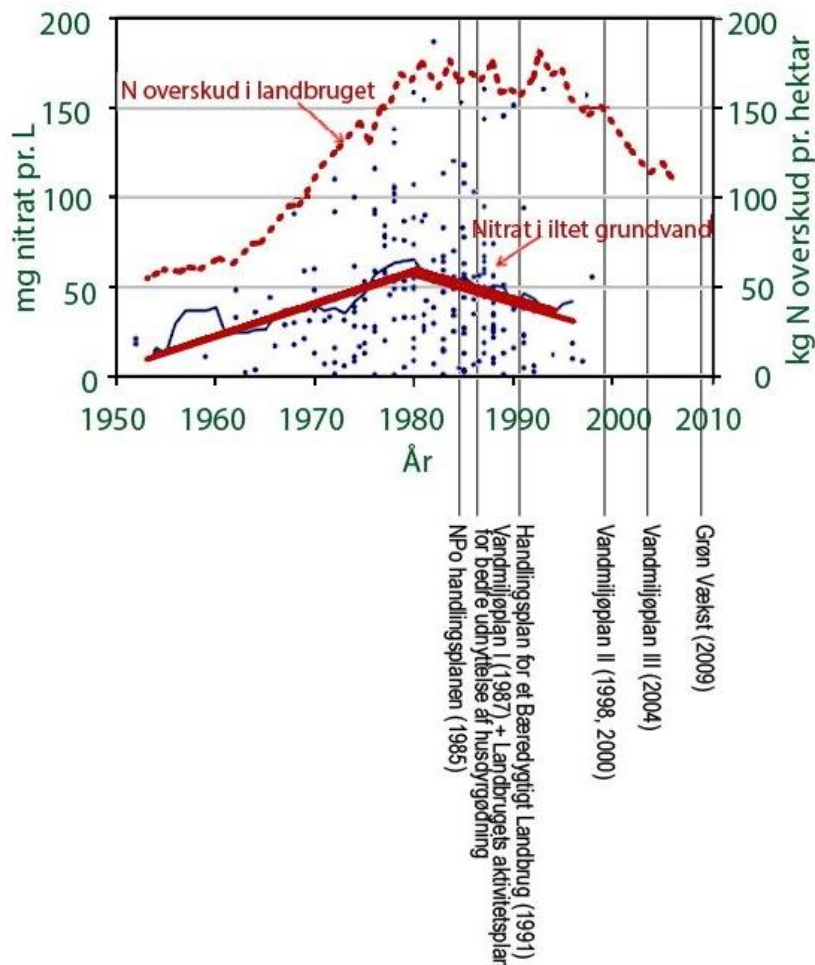
over tid. Det er derudover vigtigt at vurdere, om en evt. merudledning vil være af en størrelsesorden, der er statistisk signifikant forskellig fra årene før, og om den vil føre til en væsentlig miljøpåvirkning, så det er tydeligt, om der er et problem ved en merudledning.

I Landbrug & Fødevarer mener vi helt overordnet, at der ikke nødvendigvis er lighedstegn mellem kvælstofudledning og miljøpåvirkning, således at en lille merudledning automatisk svarer til en lille miljøforringelse. Fx blev kvælstofudledningen halveret fra 1989 til nu, men vandet er ikke blevet klarere ifølge Novana rapporten "Marine områder 2014". Grundlæggende bør det fremgå af denne miljøvurdering, at marginale mer-udledninger ikke nødvendigvis medfører forringelser af vandmiljøet, idet der i forvejen er stor naturlig variation på udledningen, og idet der er andre presfaktorer end kvælstof, som er afgørende for vandets kvalitet.

Grundvandshensynet

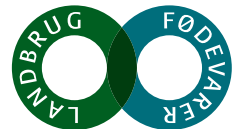
I forbindelse med en omlægning af landbrugsreguleringen – herunder tiltag som udfasning af undergødskningen, skal det sikres, at der ikke sker en merudvaskning til grundvandet, som forringer grundvandets kvalitet.

Grundlæggende set er udvaskningen af nitrat er nedadgående, hvilket ses i figuren nedenfor. Den udvikling vil fortsætte – uanset ophævelse af undergødskning.

Figur 3. Den nationale nitratrend i dansk iltet grundvand. Tidsserier af det årlige gennemsnitlige N overskud i landbruget er sammenstillet med nitratkoncentrationen i indtag med iltet CFC-dateret grundvand. Tidspunktet for tiltag og forskellige miljøhandlingsplaner i Danmark. ¹

¹ Carl Åge Pedersen, Birgitte Hansen, Lærke Thorling, Tommy Dalgaard: Hvorfor stoppede stigningen i nitratindholdet i det nydannede grundvand før vandmiljøplanerne blev vedtaget? (s 184). Vand & Jord - Nr. 4 - December 2014

Figuren viser, at udvaskningen faldt i en periode efter 1980'erne hvor man blev markant mere effektiv på kvælstofudnyttelsen især fra husdyrgødning. Og det er vandet fra den periode vi indvinder i dag. Mere end 99 % af det vand vi indvinder i dag (som altså er dannet for 20-50 år siden) overholder grænseværdien for drikkevand mht nitrat (GEUS 2015). Siden 1990'erne er man blevet endnu bedre til at udnytte kvælstof effektivt i marken.

Det er vigtigt at understrege, at figuren viser nitrat i det iltede grundvand. I det reducerede grundvand vil nitrat som hovedregel omdannes og forsvinde. Kravet om undergødskning blev indført i 1999 og efterfølgende justeret yderligere, og der er ikke data fra denne periode. Det er derfor ikke kravet om undergødskning, som generelt set har bragt udviklingen i grundvandets kvalitet på rette kurs – det skete nemlig langt inden, at dette krav blev iværksat. Det, som har været afgørende for denne positive tendens, har været en væsentlig bedre udnyttelse af husdyrgødningen, som har været resultatet af en adfærdsændring: væk fra efterårsudbringning og hen til en langt mere målrettet og bevidst udnyttelse af næringsstofferne i husdyrgødning. Og denne adfærdsændring startede længe før vandmiljøplanerne. Hverken Fødevarer- og Landbrugspakken eller andre forhold vil medføre, at denne indsats bliver svækket.

Landbrug & Fødevarer noterer endvidere, at man fra politisk side agter at indføre en forpagtnings- eller licitationsordning, hvorfra der skal etableres arealer med efterafgrøder, der sikrer en eventuelt merudvaskning til grundvandet, såfremt en sådan merudvaskning alligevel skønnes stedvis at kunne inducere for høje indhold af nitrat i drikkevandet.

Der vil ud over dette ikke være et særligt behov for en ekstraordinær indsats i forhold til grundvandet på baggrund af Fødevarer- og Landbrugspakken.

Beregningerne vedr. udledning af kvælstof

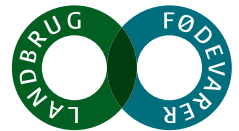
Landbrug & Fødevarer har gennemgået beregningsgrundlaget, som Miljø- og Fødevarerministeriet har brugt til opgørelse af udledningen af kvælstof ved ophævelse af undergødskningen.

Vi har nedenfor anført følgende væsentlige punkter, som bør afspejles i den endelige miljørapport.

- Antagelse om at kvælstofforbruget stiger med 92.000 tons er for høj.
- N-les4 beregninger med en femtedel marginaludvaskning er for høj
- Forsinkelse i udvaskningen fra rodzonen og videre til kysterne er ikke inddraget

Antagelse om kvælstofforbruget stiger med 92.000 tons

Miljørapporten bygger på en antaget stigning i kvælstofforbruget på 92.000 ton. Dette estimat bygger på, at alle landbrug, bortset fra økologer, vil udnytte hele den ekstra kvælstofkvote. Der er imidlertid nogle ikke økologiske landbrug, der af forskellige årsager ikke anvender hele kvoten i dag. Det vil de heller ikke gøre i fremtiden, og andelen af disse brug vil stige, når kvoten stiger. Ved optimal gødskning vil halvdelen af bedrifterne fortsat have en for lav kvote, og resten en for høj kvote. Bedrifter med for lav kvote har ikke adgang til at anvende mere kvælstof end kvoten. Ejendomme med for høj kvote vil derimod undlade at udnytte hele kvoten. Det er ikke umiddelbart data til at forudsige den præcise stigning, men en stigning på 92.000 ton er den absolut maksimale stigning, og må betegnes som en teoretisk mulig opnåelig størrelse givet at alle bedrifter er konventionelle og udnytter hele deres kvote, selvom det ikke ville være økonomisk optimalt for alle. SEGES vurderer, at stigningen vil være i niveauet 70.000 ton, men det kan vise sig at være i overkanten.

SEGES beregner derfor, at den samlede stigning i udledningen vil blive 3.400 tons N. Dette bygger på N-les4 beregninger med en marginaludvaskning på 18 pct., som efter SEGES opfattelse er sat for høj. Det bygger ligeledes på en retentionsprocent på 71 pct. i gennemsnit. En mindre del af merudledningen er ikke slået igennem efter 5 år.

Forsinkelse i udvaskningen fra rodzonen og videre til kysterne er ikke inddraget

I forbindelse med afskaffelse af undergødskningskravet kan merudvaskningen af kvælstof estimeres på baggrund af beregninger af udvaskningen fra rodzonen med udvaskningsmodellen N-les4. SEGES har gennemført beregninger, hvor merudvaskningen fra rodzonen er beregnet ved at øge tilførslen af kvælstof med 25 pct. i forhold til kvælstofnormerne for 2015. Beregningerne er foretaget ud fra den nuværende arealfordeling, areal med efterafgrøder mv., og viser, at N-les4 efter 5 år med en mertilførsel af kvælstof giver en merudvaskning i niveauet 18 pct. af mertilførslen af kvælstof. Det første år er merudvaskningen kun 7-9 pct. af mertilførslen af kvælstof, hvorefter merudvaskningen ifølge modellen gradvist stiger til ca. 18 pct. af mertilførslen af kvælstof i løbet af 5 år. Den gradvise stigning skyldes, at kvælstofniveauet 5 år tilbage indgår i modellen. Det er først efter 5 år, at udvaskningsberegningen ikke er påvirket af den nuværende undergødskning, og jordens organiske kvælstofpuljer samler sig omkring en ny ligevægtssituation. Beregningerne i miljørapporten bør afspejle disse forhold.

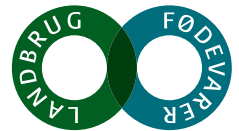
Transporttiden for nitrat, fra det tidspunkt hvor det udvaskes fra rodzonen og til det når vandmiljøet, afhænger af transportvejen. Transporten går hurtigt i dræn og langsommere ved grundvandsstrømning. GEUS har i forbindelse med de oplandsmodelberegninger, der er foretaget ved udarbejdelsen af kvælstofretentionskortet, beregnet transporttiderne for det iltede grundvand fra det forlader rodzonen til det når et vandløb (Højberg, 2015). Det er det iltede grundvand, der transporterer det nitrat, der ender med at blive udledt til vandmiljøet. GEUS har beregnet transporttiderne for en række percentiler, hvilket man bør have med i miljøvurderingen.

Samlet opgørelse vedr. kvælstofudledning

SEGES er af den opfattelse, at stigningen i udledningen i begyndelsen af perioden er overvurderet i miljørapporten. Af tabellen nedenfor fremgår det, at Miljø- og Fødevarerministeriet allerede i 2016 beregner en stigning i udledningen på 2.741 ton som følge af normstigningen, dvs. 58 pct. af den samlede udledning. SEGES har overfor argumenteret for, at udledningen første år efter afskaffelse af undergødskningen alene er på ca. 34 pct., når både forsinkelsen i udvaskningen i rodzonen (N-les4) og forsinkelsen i transport fra rodzone til kystvandene inddrages. Dette bud er endog konservativt sat, idet SEGES finder, at N-les4 regner med for høj marginaludvaskning og idet den forøgede tildeling af kvælstof er estimeret højt.

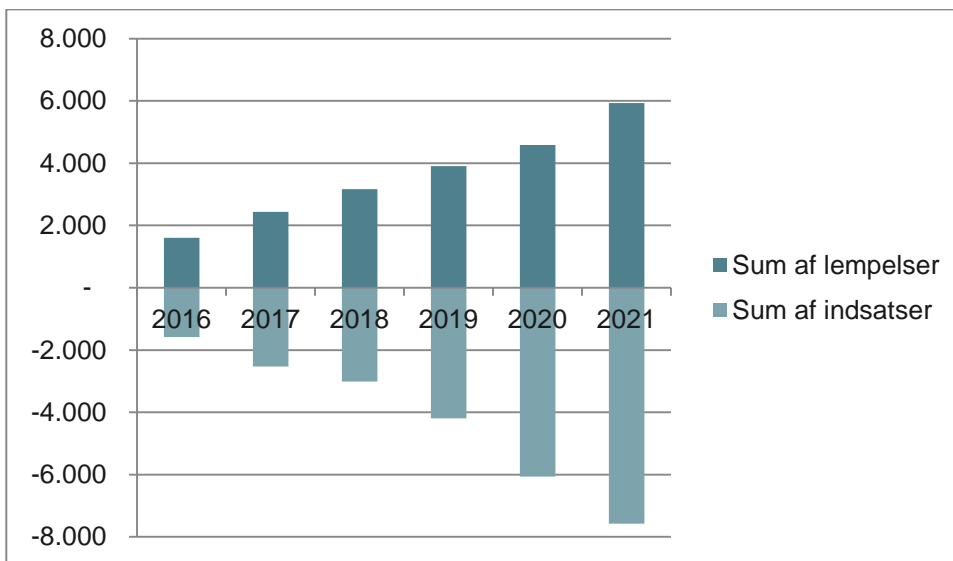
Tabel 1. Forøget kvælstofmængde ved ophævelse af undergødskning og beregnet merudledning

Udledningsperiode	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21
	Ton kvælstof pr. år				
Forøget tildeling af kvælstof, SEGES	46.666	70.000	70.000	70.000	70.000
Forøget tildeling af kvælstof MFVM	?	92.000	92.000	92.000	92.000
Merudledning, SEGES	823	1.662	2.244	2.865	3.439
Merudledning, MFVM	2.741	4.206	4.348	4.490	4.632

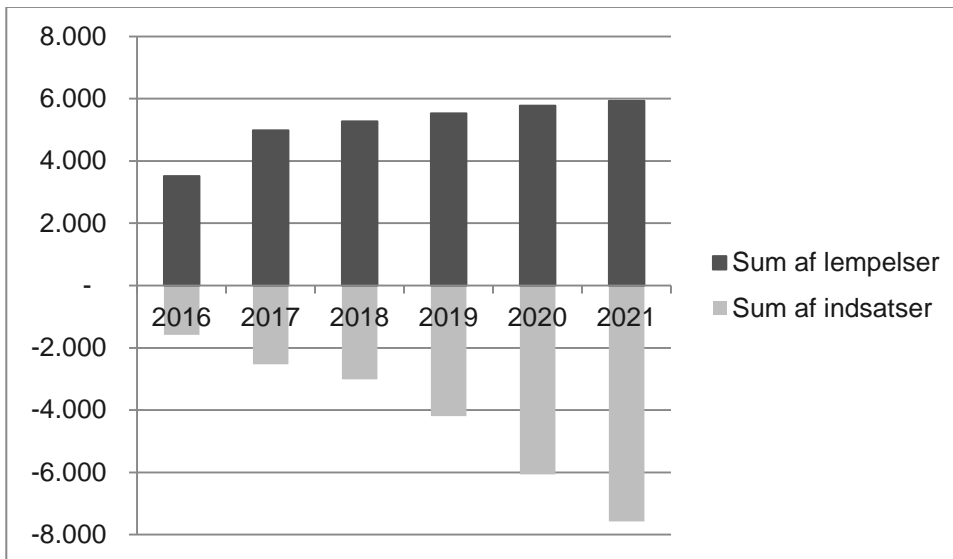
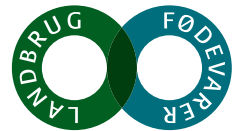
Landbrug & Fødevarer finder, at specielt forhold omkring mængden af forøget tildelt kvælstof og transporttiden af kvælstof fra mark til vandmiljø er helt afgørende for et retvisende billede af udledningen af kvælstof ved ophævelse af undergødskningskravet. Landbrug & Fødevarer vil på det kraftigste opfordre til at disse forhold inddrages i den endelige miljørapport.

Såfremt mængden af forøget tildelt kvælstof nuanceres til det praktisk realisable niveau og man indregner den naturgivne forsinkelse i transporttider, som gjort i tabellen ovenfor, vil udvaskningsbilledet forskydes således, at nettoeffekten *før baseline* er som afbilledet i grafen nedenfor (figur 4).

Figur 4. Sum af lempelser (ophævelse af krav om randzoner, reduceret kvælstofnormer, forbud mod jordbearbejdning, vækstplan for akvakultur) og sum af indsatser (forpagtningsordning, miljøfokusområder, kollektive indsatser og målrettet regulering) med anvendelse af tal fra Fødevare- og Landbrugspakken, dog er ophævelse af reduceret kvælstofnormer justeret med værdier fra Tabel 1, hvor der er taget hensyn til et realistisk niveau for øget kvælstoftilførsel og taget højde for transporttid af kvælstof fra mark til vandmiljø (se bilag 1, Tabel 3).

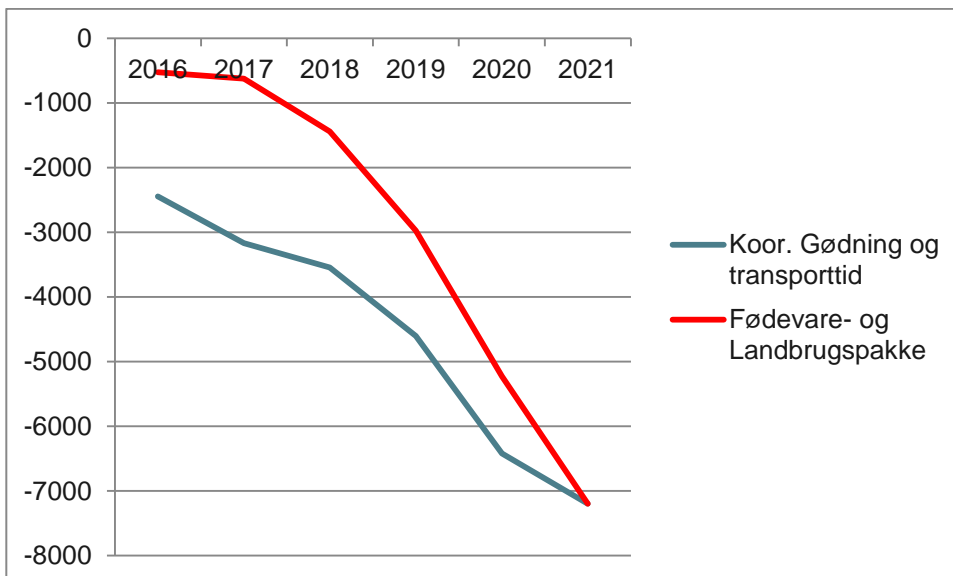
Som det ses af figuren ovenfor, er der balance mellem merudledningen af kvælstof fra de samlede lempelser (Ophævelse af krav om randzoner, reduceret kvælstofnormer, forbud mod jordbearbejdning, vækstplan for akvakultur), og de samlede kompenserende foranstaltninger før baseline. Til sammenligning vises grafen for de samme poster, men hvor der ikke er taget hensyn til et realistisk niveau for øget kvælstoftilførsel og heller ikke taget højde for transporttid af kvælstof fra mark til vandmiljø. I dette tilfælde opnås en ubalance i de første år.

Figur 5. Sum af lempelser (ophævelse af krav om randzoner, reduceret kvælstofnormer, forbud mod jordbearbejdning, vækstplan for akvakultur) og sum af indsatser (forpagtningsordning, miljøfokusområder, kollektive indsatser og målrettet regulering) med anvendelse af tal fra Fødevarer- og Landbrugspakken (se bilag 1, Tabel 2).

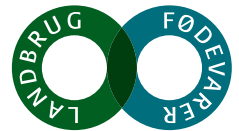
I begge grafer opnås en netto reduceret kvælstofudledning ved implementering af målrettet regulering.

Indregner man dernæst baselineeffekter (effekten af strukturudviklingen i landbrugssektoren på baggrund af udvikling og allerede truffne beslutninger), som er normal praksis, fås en reduceret kvælstofudledning i begge scenarier, hvilket er vist i grafen nedenfor (figur 6).

Figur 6. Reduceret kvælstofudledning (tons N) som beregnet i Fødevarer- og landbrugspakken (rød graf) sammenholdt med en justeret beregning, hvor der er taget hensyn til et realistisk niveau for øget kvælstoftilførsel og taget højde for transporttid af kvælstof fra mark til vandmiljø (se bilag 1).

I Landbrug & Fødevarer noterer vi os, at til trods for, at man ikke tager hensyn til et realistisk niveau for øget kvælstoftilførsel der tager højde for en forsinket transporttid af kvælstof fra mark til vandmiljø, vil den samlede Fødevarer- og Landbrugspakke, sammenholdt med den naturlige strukturudvikling, give anledning til en reduceret kvælstofudledning. Selv hvis man se bort fra strukturudviklingen, vil der være balance ved at ændre reguleringen til anvendelse af mere

omkostningseffektive virkemidler i de første tre år og dernæst vil der være en reduceret kvælstofudledning.

Særligt vedrørende ammoniakfordampning

Det anføres i miljørapporten, at øgede kvælstofnormer vil føre til en øget kvælstofudskillelse i husdyrgødning. Dette vil efter SEGES opfattelse være helt marginalt og ikke dokumenteret. Ved fodring af svin vil det øgede proteinindhold i korn blive fuldt udnyttet, fordi foderrationen vil blive helt afbalanceret af tilsætning af syntetiske aminosyrer. Også ved kvægfodring vil det ekstra proteinindhold blive fuldt udnyttet og substituere indkøbt protein.

Beregningen af stigningen i ammoniakfordampning på 2.700 ton, på grund af øget tilførsel af handelsgødning er for højt. For det første er beregningen baseret på en stigning i handelsgødningsforbruget på 92.000 ton og for det andet en emissionsfaktor på 3 pct. SEGES vurderer, at stigningen i ammoniakfordampningen maksimalt vil være 1.400 ton baseret på et merforbrug af handelsgødning på 70.000 ton og en emissionsfaktor på 2 pct., idet størstedelen af handelsgødningsforbruget sker i form af ammoniumnitrat, hvor ammoniakfordampningen er lav.

Det bør også omtales, at det alene har marginal betydning, at højere normer kan føre til mindre nedfældning og forsuring. Den nuværende nedfældning og forsuring sker næsten udelukkende på arealer, hvor det er påbudt i lovgivningen.

Særligt vedrørende CO2 udledning

I rapporten er angivet, at den ekstra kvælstoftilførsel vil betyde en merudledning af 348.500 tons CO2-ækvivalenter. I denne beregning er ikke indregnet CO2 bindingen af den ekstra produktion. Det ekstra tilførsel af kvælstof forventes at forøge produktionen med 0,6 ton tørstof pr. ha på godt 2 millioner ha. Dette giver en kulstofbinding på ca. 1,7 mill. Ton, hvilket er langt større end den beregnede merudledning.

Det er muligt, at beregningerne i rapporten følger den officielle beregningsmetode for opgørelse af emission af klimagasser på nationalt niveau, men ikke desto mindre er det nødvendigt at se opgørelsen i et globalt perspektiv. Og gøres dette, vil kulstofbindingen i afgrøden skulle regnes ind. Ligeledes mangler rapporten at beskrive det forhold, at højere udbytter i Danmark vil frigøre arealer til produktion af bl.a. soja i andre lande. Denne effekt ("indirect landuse effect") bør som minimum beskrives i den endelige miljørapport.

Med venlig hilsen

Nikolaj Ludvigsen
Chefkonsulent

Vand & Natur

D +45 3339 4458
M +45 5118 3318
E nlu@lf.dk

Bilag 1

Tabel 2. Miljøregnskab fra Fødevarer- og Landbrugspakken.

Kvælstof (i tons)	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Randzoner	728	728	728	728	728	728
Kvælstofnormer	2.741	4.206	4.348	4.490	4.632	4.726
Forbud mod jordbearbejdning	51	51	51	51	51	51
Vækstplan for akvakultur	-	-	143	263	363	423
Sum af lempelser	3.520	4.985	5.270	5.532	5.774	5.928
Forpagtningsordning	(x)	818	693	-	-	-
Miljøfokusområder	1.197	867	867	867	867	867
Kollektive indsatser(samlet)	382	843	1.451	2.059	2.668	2.907
Målrettet regulering	-	-	-	1.267	2.533	3.800
Sum af indsatser	1.579	2.528	3.011	4.193	6.068	7.574
<i>Difference</i>	<i>1.941</i>	<i>2.457</i>	<i>2.259</i>	<i>1.339</i>	<i>-294</i>	<i>-1.646</i>
Baselineeffekt	2.467	3.084	3.701	4.317	4.934	5.551
Ændring i tilførsel	-526	-627	-1.442	-2.978	-5.228	-7.197

Tabel 3. Miljøregnskab fra Fødevarer- og Landbrugspakken, hvor "Kvælstofnormer" er korrigeret med værdier fra Tabel 1 udført af SEGES (i kursiv), hvor der er taget hensyn til et realistisk niveau for øget kvælstoftilførsel og taget højde for transporttid af kvælstof fra mark til vandmiljø, jf. Tabel 1.

Kvælstof (i tons)	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Randzoner	728	728	728	728	728	728
Kvælstofnormer	823	1.662	2.244	2.865	2.865	4.726
Forbud mod jordbearbejdning	51	51	51	51	51	51
Vækstplan for akvakultur	-	-	143	263	363	423
Sum af lempelser	1.602	2.441	3.166	3.907	4.581	5.928
Forpagtningsordning	(x)	818	693	-	-	-
Miljøfokusområder	1.197	867	867	867	867	867
Kollektive indsatser(samlet)	382	843	1.451	2.059	2.668	2.907
Målrettet regulering	-	-	-	1.267	2.533	3.800
Sum af indsatser	1.579	2.528	3.011	4.193	6.068	7.574
<i>Difference</i>	<i>23</i>	<i>-87</i>	<i>155</i>	<i>-286</i>	<i>-1.487</i>	<i>-1.646</i>
Baselineeffekt	2.467	3.084	3.701	4.317	4.934	5.551
Ændring i tilførsel	-2.444	-3.171	-3.546	-4.603	-6.421	-7.197

Til NaturErhvervstyrelsen

16. februar 2016.

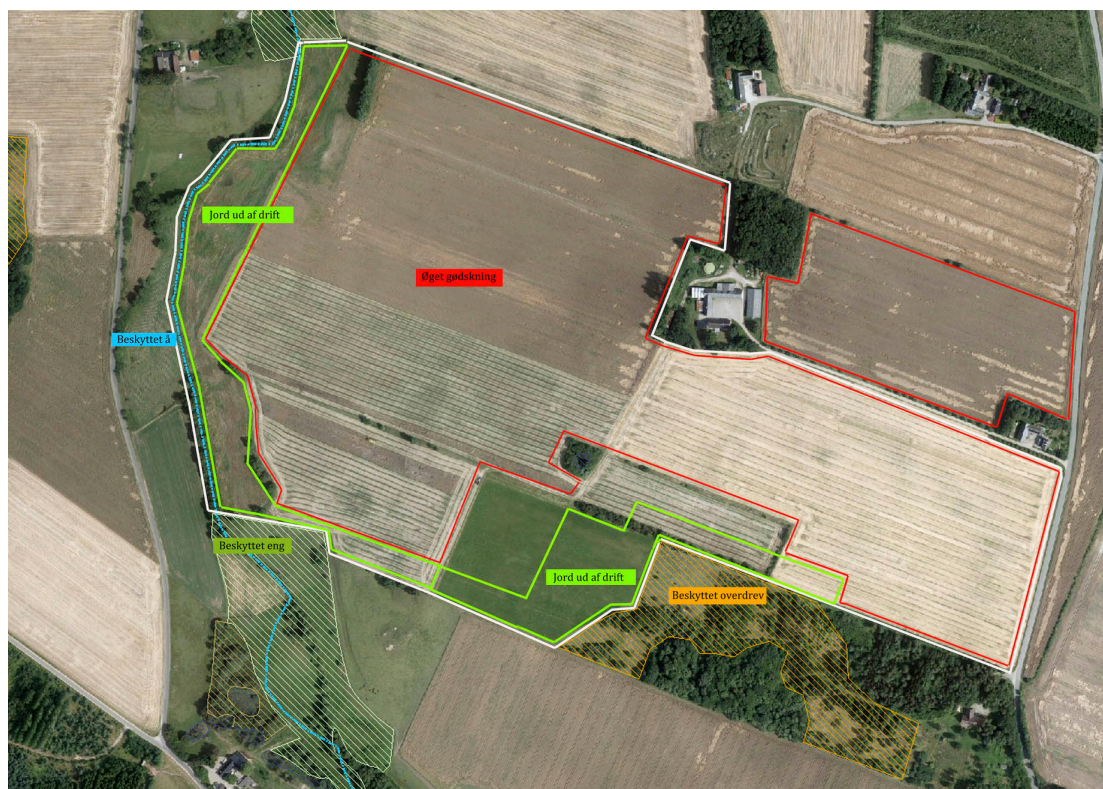
Høringssvar vedrørende miljøvurdering af plan om ændrede gødskningsnormer. Sagsnr. 15-4112-000010.

Naturbeskyttelse.dk finder ikke, at de afværgeforanstaltninger som er beskrevet i miljøvurderingen, vil være tilstrækkelige til at beskytte de naturbeskyttede §3 arealer, samt andre arealer omfattet af national og international beskyttelse. Det videnskabelige udgangspunkt viser, at der fortsat er behov for en væsentlig reduktion af næringsstoffetabet til land- og vandbaseret natur. Øget gødsning vil overordnet trække i en for naturen negativ retning, hvilket vil kunne forværre den ugunstige bevaringsstatus 90 % af vores naturområder og 39 % af vores arterne desværre er i. Derfor er øget gødsning kun en mulighed, hvis gødsningen som minimum ikke øger belastningen af den eksisterende natur. Dette finder vi kun er muligt, hvis gødsning og markdrift ophøre tættest på naturen.

På den baggrund foreslås en model, hvor øget gødsning på bedrift- og markniveau kun må finde sted, hvis der samtidig tages jord ud af drift, med udgangspunkt i den beskyttede natur på den enkelte ejendommen. Og hvor der ikke er beskyttet natur, op til skov eller natuarealer.

Forslag til hvordan øget gødsning kan ske, samtidig med at der tages hensyn til naturen.

Forslaget her giver mulighed for at kunne gødske mere på bedriftsniveau, med lav risiko for, at forurening af naturen øges.

Eksempel på hvordan fordelingen mellem udtagning og øget gødsning kunne se ud.

Eksempel: Mark 20 hektar.

Landmanden har en mark på 20 ha, som svinger i kvalitet. Nogle dele er våde og andre tørre og sandede, de giver et dårligt udbytte. Dele af marken ligger op til beskyttet natur. Landmanden kunne

godt tænke sig at bruge noget mere gødning på noget af marken, men er begrænset af den øvre grænse for tildeling. Så nu dyrker han det hele med samme gødningstildeling, nogle dele med tab og andre med overskud. Landmanden vil gerne slippe for at dyrke de dele, som giver tab, men kun hvis han kan bruge kvoten fra de dele på resten af marken, og det ikke påvirker antallet af dyreenheder.

Med forslaget bliver det muligt at øge gødsningen med op til 20 %, hvis der samtidig tages jord ud af drift op til den beskyttede natur. Landmanden benytter muligheden, og på de næste markplaner markerer han de områder, som udtages, og gødningskvoterne fra disse flyttes til den resterende del af marken. Det ene område på 3 ha ligger ned til en eng og å, som ofte er våd, og det kan være svært at få høsten i hus, fordi afgrøden står dårligt, da jorden er for våd. Det andet på 1 ha ligger op til et overdrev på en bakketop, som er meget tørt og sandet. Afgrøden står tynd, og ofte slår den helt fejl.

Landmanden har vurderet følgende:

1. I den våde del er der ofte risiko for at sidde fast, og flere gange er det ikke lykkedes at få høsten inden efteråret.
2. Den tørre del er rent tab, da den ofte rammes af sandflugt, og afgrøden tørrer ud.
3. Ved ikke at dyrke de dele spares der slid på maskiner og brændstof.
4. Kunstgødning og udbringning af gylle kan flyttes til de resterende 16 ha. Udgiften til og mængden af pesticider reduceres også.

Sammenfattet spares der arbejdstid, og udgiften til at dyrke 4 ha dårlig jord ophører, men uden at det påvirker, hvor mange dyr der må være på ejendommen, og der kan modtages det samme i hektarstøtte. Landmanden vurderer altså, at det driftsmæssigt og økonomisk er et aktiv.

Landmanden vælger selv om han vil fortsætte med de nuværende normere, eller benytte muligheden for at udtage og gødske mere på nogle arealer, og hvor mange procent jord han udtager. 5 % ud af drift, 5 % øget gødsning op til loftet på 20 %.

Fordele for samfundet: Gødsningen kan øges, samtidig med, at der bliver mere plads til naturen, og markdriften flyttes længere væk fra de arealer, hvor næringsstofferne kan gøre skade. De dårligste jorde taber mest gødning, da afgrøderne ikke kan udnytte den tildelte gødning når de ikke vokser optimalt. Brugen af pesticider reduceres nationalt. Sekundært, vil der ske en Co2-opsparing i de udtagne jorde, samt et mindre forbrug af brændstof.

Følgende supplerende tiltag kan overvejes: Vælger landmanden at have græssende dyr på det udtagne areal, gives der et tillæg på eks. 500 kr pr. hektar, udover hektarstøtten. Udtagningen kan også forbedre økonomien i afgræsning, da det bliver muligt at have dyr på større sammenhængende arealer.

Med venlig hilsen

Peder Størup

NATURBESKYTTELSE.DK

Kystvejen 59 4. th
8000 Aarhus C
tlf 40534445
natur@storup.dk

Miljø- og Fødevarerministeriet
NaturErhvervstyrelsen
att.: Peter Byrial Dalsgaard
Sendt elektronisk til:
peby@naturerhverv.dk & landbrug@naturerhverv.dk

Vingsted, den 16. februar 2016.

Danmarks Sportsfiskerforbunds høringssvar til miljøvurdering af plan om ændrede gødskningsnormer Sagsnr. 15-4112-000010

Indledningsvis vil vi bemærke at høringsfristen ved udsendelse af høringsbrev er fastsat til den 17. februar 2016. Men det var ikke alle materiel der blev udsendt ved høringsperiodens start. I høringsmaterialet indgår "Miljørapport for Forslag til plan om ændrede gødskningsnormer", som er baseret på en teknisk rapport fra Aarhus Universitets Nationalt Center Miljø og Energi "Revurdering af Baseline".

Miljørapporten blev offentliggjort den 8. januar 2016, hvilket er mere end to uger inde i høringsfasen. Dette finder vi kritisabelt ligesom det forhold at SEGES under Landbrug og Fødevarer, fik mulighed for at se og kommentere på høringsmaterialet før alle andre. Vi finder det bekymrende, og mod normale høringsprincipper at enkelte høringsberettigede får en sådan fortrinsstilling.

Landbrugspakken vil i perioden 2016-21 medføre negative påvirkninger af natur- og miljø samt være i strid med flere EU-Direktiver

Danmarks Sportsfiskerforbund er ikke i tvivl om at Landbrugspakken vil påvirke Danmarks vandmiljø negativt. Vi bygger primært denne vurdering på mange ekspert vurderinger og udsagn samt egen viden på området. I miljørapporten fremgår det, uagtet den er svært læselig og med et ret svært forståeligt talmateriale, at der vil være en negativ påvirkning i de første år, men en positiv effekt i slutningen af 2021.

DSF er uenig i denne vurdering. Vi mener faktisk der vil være en negativ påvirkning i hele perioden 2016-21, samt betydelig usikkerhed på de indsatser, der skal opveje de negative natur- og miljøeffekter

Som anbefalet fra Natur- og Landbrugskommissionen i 2013 ser vi også store perspektiver i den målrettede regulering af Danmarks landbrug. Vi vil dog præcisere at Kommissionens anbefalinger skal ses som en samlet pakke der både skulle tilgodese natur og landbrug. Dette fremgår også af forordet til rapporten, hvor formanden skriver: **Kommissionens samlede anbefalinger sikrer en balance mellem hensyn til erhverv, vækst, miljø, klima og natur. Og derfor opfordrer vi til, at anbefalingerne vurderes og anvendes samlet.**

Da Landbrugspakken ”plukker” i anbefalingerne og alene i de anbefalinger, der tilgodeser landbrugsinteresser lider naturen nødvendigvis skade, da de samlede anbefalinger skulle tilgodese natur- og landbrugsinteresser.

Uenige med miljørapportens konklusioner

Vi er uenige miljørapportens konklusioner og af den overbevisning, som også forskere udtrykker, så vil ”Pakken” medføre en merbelastning af søer, fjorde og kystvande i hele perioden frem til 2021. Det kan undre at rapporten ikke har vurderet på den forøgede fosforpåvirkning, som jo må være en naturlig konsekvens af en øget brug af natur- og kunstgødning. Et øget fosfor- og kvælstofbidrag fra marker og fra en 4-dobling af produktionen i akvakulturen vil øge udvaskningen og betyde en u hensigtsmæssig større vækst af alger og dermed en forøget risiko for forringelser i miljøtilstanden i vore søer, fjorde, langs kysterne samt i havet. Søer, fjorde og kystvandene er omfattet af vandrammedirektivet og dermed vandområdeplanerne, mens de åbne havområder blandt andet er beskyttet i med havstrategidirektivet.

De forringelser som Pakken medfører er i klar strid med Vandrammedirektivets bestemmelser om at de enkelte lande skal sikre vandmiljøet mod forringelser. Men vi vurderer desuden at andre direktiver vil blive overtrådt med initiativerne i pakken.

En speciel bekymring for 4 initiativer

Danmarks Sportsfiskerforbund er specielt bekymret for 4 af de initiativer der indgår i pakken. Det er ophævelse af kravet om randzoner, lempelse af gødningsforbud på § 3 arealer (der ofte er sårbare og nitratfølsomme arealer tæt på vandløb og søer), udfasning af de reducerede kvælstofnormer samt voldsom vækst i akvakulturproduktionen, herunder beslutningen om at meddele flere tilladelser til yderligere havbrug (en produktion uden nogen former for spildevandsrensning).

De lovpligtige randzoner, som beskyttede vandløb og åer, er blevet fjernet den 23. januar i år, og de var meldt ind som en indsats i den første generation af vandplaner, som stadig er gældende. Randzonerne er desuden meldt ind som en del af Danmarks opfyldelse af EU's direktiv for bæredygtig pesticidanvendelse, fordi de beskyttede vandløbene mod sprøjtegift. Da randzonerne ikke længere er lovpligtige, så kan Danmark også blive udfordret på opfyldelse af dette direktiv.

En øget udledning af næringsstoffer til vandmiljøet kan udgøre en trussel mod arter omfattet af EU's habitatdirektiv. Det er konkluderet i Miljørapporten at der vil ske en større udledning til Natura 2000 områderne. Rapporten konkluderer at påvirkningerne er minimale.

De indsatser for natur og miljø der skal opveje Pakkens negative påvirkninger har primært ophæng på frivillige aftaler. Vi mener vi at der er en meget stor usikkerhed om de påtænkte afværgeforanstaltninger vil blive gennemført i det åbenlyse store nødvendige omfang, hvilket tidligere indsatser også dokumenterer.

En ny vækstplan for dansk akvakulturproduktion er et af de elementer i landbrugspakken, der vil medføre store miljømæssige problemer og hvor der i miljøvurdering er en del uklarheder. Ifølge aftalen får havbrug tildelt en yderlige kvælstofudledning på 843 tons, mens ferskvandsdambrug får tildelt en yderligere kvælstofudledning på 380 tons. Altså en samlet merudledning på 1.223 tons kvælstof direkte i vandmiljøet. Dertil kommer miljøproblemerne i forhold til fosfor, medicin og hjælpestoffer samt store mængder slam omkring havbrug. Forhold som slet ikke er nævnt i vurderingen. Hvor og hvordan det såkaldte miljømæssige råderum for denne merudledning skal

findes, fortøner sig i det uvisse. Men hvis det eksempelvis skulle kompenseres med vådområdeindsatser, så kan skatteyderne se frem til en regning på 1,2 milliarder kroner. Og vi skal altså ikke lænere tilbage end til november 2015, hvor Miljøstyrelsen måtte stille fire ansøgninger om miljøgodkendelser af nye havbrug i bero, fordi Naturstyrelsen vurderede, at der ikke var miljømæssigt råderum til merudledning af kvælstof og fosfor i forhold til vandplanerne og i forhold til havstrategidirektivet. Men uagtet dette er et flertal i folketinget nu ved at vedtage en Fødevarerpakke med en voldsom vækst i akvakulturproduktionen.

Ifølge Dansk Akvakultur indebærer aftalen, at havbrugsproduktionen kan øges med 35.000 tons, mens produktionen i ferskvandsdambrug kan øges med 15.000 tons, hvoraf 10.000 tons er produktion af sættefisk til havbrug. For havbrug vil der være tale om mere end en firedobling af den nuværende produktion. Det er simpelthen helt ude af trit med såvel hensyn til vandmiljø som med hensyn til en lang række andre samfundsmæssige hensyn og interesser.

En lille merudledning kan være i strid med flere EU-Direktiver

Danmarks Sportsfiskerforbund vurderer at selv en ganske lille merudledning af næringsstoffer kan være i strid med Vandrammedirektivet. Vi vil henlede til en EU-dom C-461/13, hvor EU-Domstolen fandt, at de miljømål, som medlemsstaterne fastsætter i medfør af vandrammedirektivet, er bindende for medlemsstaterne også når projekter som f.eks. Landbrugspakken skal godkendes eller afvises. Medlemsstaterne må ikke give tilladelse til projekter, der forringer tilstanden af et vandområde. Vedrørende begrebet "forringelse af tilstanden", som ikke er defineret i vandrammedirektivet, fandt EU-Domstolen i ovenfor nævnte afgørelse, hvis det pågældende kvalitetselement som omhandlet i bilaget allerede befinder sig i den laveste klasse, udgør enhver forringelse af dette element imidlertid en »forringelse af tilstanden« for et overfladevandområde i den forstand, hvori dette udtryk er anvendt i artikel 4. Ved vurderingen af forringelsen ses udelukkende på kriterierne i vandrammedirektivets bilag V som er biologiske, Hydro morfologiske og fysisk-kemiske kriterier. Økonomiske kriterier inddrages ikke i dommen.

Da en lang række danske søer og fjordområder i gældende vandplaner har en nuværende økologisk tilstand svarende til dårlig eller ringe, er dette naturligvis ikke i trit med miljøvurderingen.

I Miljøvurderingen konkluderes følgende omkring en øget udledning af kvælstof:

En ændring af udledningen af kvælstof kan påvirke de fleste marine Natura 2000-områder samt visse søer og vandafhængige naturtyper og levesteder for visse arter, ligesom næringsfattige terrestriske naturtyper kan blive påvirket indirekte via øget udvaskning til grundvand eller via overfladeafstrømning med højere indhold af kvælstof. Det er ikke på det foreliggende grundlag været muligt mere præcist at vurdere omfanget af behovet for afværgeforanstaltninger, men det er forudsat, at afværgeforanstaltningerne vil imødegå evt. effekter af naturtyper og levesteder for arter i overensstemmelse med naturdirektiverne og at afværgeforanstaltninger udformes, så de ikke har effekter på Natura 2000-områdernes udpegningsgrundlag.

Uanset gode intentioner om efterfølgende afværgeforanstaltninger der "udformes" så der ikke er negative påvirkning på Natura 2000 områdernes udpegningsgrundlag, mener vi at en øget udledning er i strid med habitat- og vandrammedirektivet, hvilket vi mener underbygges i ovennævnte dom fra EU-Domstolen.

Desuden er forsigtighedsprincippet anvendt i fornødent omfang som foreskrevet i vejledning til EU-Direktiverne og som desuden er præciseret i afgørelse fra Natur- og Miljøklagenævnet NMK-10-00361 og NMK-34-00074.

Fra afgørelsen:

Om anvendelsen af forsigtighedsprincippet fremgår af Habitatvejledningen bl.a., at princippet indebærer, at hvis der er videnskabelig tvivl om skadevirkninger, dvs. at skade ikke kan udelukkes, skal denne tvivl komme Natura 2000-området til gode. Hensynet til de udpegede områder skal vægtes højest. Videre fremgår, at forsigtighedsprincippet f.eks. anvendes i tilfælde, hvor videnskabelige oplysninger er ufuldstændige, foreløbige eller usikre samt i tilfælde, hvor en foreløbig videnskabelig vurdering viser, at der er risiko for eventuelle skadelige indvirkninger på arter eller naturtyper.

Til høringsmaterialet er til miljøvurderingen medsendt et Bilag 1A, hvoraf det fremgår at en øget næringsstofftilførsel kan have en potentiel negativ effekt på bevaringsmålsætningerne i flere Natura 2000 områder for flere arter og naturtyper, hvilket vi mener burde have medført en konsekvensvurdering.

Vedtagelse af Landbrugspakken i den nuværende form er klart i modstrid med flere EU-Direktiver – ingen klimændring medtaget og meget store usikkerheder i grunddata

Med henvisning til ovenstående mener vi at hele grundlaget for at vedtage Landbrugspakken ikke er foreneligt med Danmarks forpligtigelser i forhold til flere EU-Direktiver.

De beregningerne der skal legitimere Landbrugspakken bygger ikke på et sikkert fagligt grundlag, og derfor finder vi at tolkninger af det videnskabelige input til retfærdiggørelse af Pakken samt den proces der ligger forud for en eventuel vedtagelse, er meget kritisabel.

Der er foretaget en revurdering af baseline, hvor de videnskabelige forfattere selv gør opmærksom på en udgivelse med meget store usikkerheder, som endda ikke er forsøgt kvantificeret. Efterfølgende har flere endda givet udtryk for at de ikke kan genkende data.

Vi vil citere fra REVURDERING AF BASELINE, Teknisk rapport fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi 2016. Fremhævelse af passager er forhold, der efter Danmarks Sportsfiskerforbund øger de ikke beregnede usikkerheder.

”Opgaven er bestilt gennemført på meget kort tid. Det har derfor grundlæggende været nødvendigt at anvende eksisterende data, beregninger mm., og kun i begrænset omfang har det været muligt at udarbejde nye beregninger.

Det kan give en øget usikkerhed på estimerne (bl.a. fordi der er gået et par år siden Baselineberegningerne blev lavet) – en usikkerhed, der dog ikke er forsøgt kvantificeret.

Endvidere indeholder den reviderede baseline alene estimer i forhold til kvælstofudvaskning i rodzonen og ikke de afledte effekter (klima, natur fosfor m.m.), som også indgik i Jensen et. al 2014.

En fremskrivning på 6-7 år af udviklinger m.m. kan for visse elementer være behæftet med en væsentlig usikkerhed – en usikkerhed der hidrører bl.a. fra kommende politiske initiativer (både danske og internationale) eller markedsændringer.

Det betyder, at der kan være behov for en revurdering af effekterne i perioden frem til 2021, såfremt de forudsætninger, der er lagt til grund for denne reviderede baseline 2021, ændres væsentligt. Der er desuden nogle forventede indsatser i de kommende år, som ikke er indregnet, idet omfang m.m. ikke er kendt. Det drejer sig om f.eks. Naturfonden (opkøb af landbrugsarealer til naturformål) ”.

Politisk beslutninger ligger til grund – blandt andet endnu ikke aftalte byrdefordelinger mellem nabolande

Danmark udleder årligt omtrent 57.000 ton kvælstof til vandmiljøet og som ender i havet. Der var oprindelig en målsætning om at bringe tallet ned på 42.000 ton primært for at overholde EU-forpligtelserne.

Under en præsentation for deltagere i "Koordineringsgruppe i Partnerskabet om videnopbygning om virkemidler og arealregulering" den 27. januar i år redegjorde en medarbejder fra MFVM om arbejdet og afrapportering fra Kvælstofudvalget, herunder konsekvenser for natur og miljø med vedtagelse af Landbrugspakken.

Her blev argumenteret med at bruge blandt andet den ændrede regnemetode med, at Danmark siden 1997-2001 har nedbragt kvælstofudledningen mere end Sverige og Tyskland, der derfor fremadrettet ifølge Danmark bør løfte mere. Den nye beregning betyder derfor ikke, at den samlede indsats i vandmiljøet bliver mindre, blot et politisk ønske om en ændre byrdefordeling mellem landene omkring os. Dette må nødvendigvis betyde, at lande som Tyskland og Sverige skal mindske deres kvælstofudledning med de mange ton ekstra kvælstof om året, som Danmark nu vil udlede mere. Vi ved ikke om dette er forhandlet på plads. Hvis dette ikke er tilfældet er vi meget i tvivl om de 2 lande vil acceptere en ændret byrdefordeling.

Forligspartierne har med indgåelse af aftalen besluttet at Danmark selv afgør, at vores nabolande skal bære en større del af indsatsen. Det er da interessant, at følge hvordan disse lande og EU-Kommissionen vil forholde sig til dette.

Danmarks Sportsfiskerforbund mener at denne politiske tilgang om byrdefordeling bygger på den forkerte opfattelse, at alle lande har udledt lige meget kvælstof. Men Danmark havde en relativt større udledning af kvælstof – vi havde faktisk verdensrekord i 1990erne og vor landbrugsproduktion og Danmarks geografi med meget korte vandløb, gør at det er naturligt, at vi også har en større reduktion af udledningerne end vore nabolande.

Miljø- og Fødevarerministeren har flere gange henvist til, at Danmark har leveret en større historisk indsats end flere af vores nabolande, men det holder ikke.

Afslutningsvis er det Danmarks Sportsfiskerforbund vurdering, at hvis de nuværende gødningsnormer og andre initiativer i Pakken skal ændres under overholdelse af flere EU-Direktiver, vil dette først kunne ske, når der foreligger tilstrækkelige sikring for at der er foretaget indsatser i forhold til de enkelte Natura 2000- og vandområder der imødegår den øgede kvælstof- og fosforudledning som følge af Landbrugspakken.

Danmarks Sportsfiskerforbund vil derfor anbefale at vedtagelse af Landbrugspakken udskydes indtil der uden videnskabelig tvivl er sikkerhed for at der ikke påføres vandmiljøet forringelser, samt at der ikke sker en negativ påvirkning af Natura 2000 områderne og deres udpegningsgrundlag.

Alene det forhold at der i grunddata i Revideret baseline ikke er taget hensyn til klimaændringer og forfatterne advarer om betydelige usikkerheder, må afklares inden en vedtagelse af lempelser som angivet i Landbrugspakken.

Med venlig hilsen

Lars Brinch Thygesen
Miljøkonsulent

peby@naturerhverv.dk

landbrug@naturerhverv.dk

Hørings svar vedr. strategisk miljøvurdering vedr. ændrede gødskningsnormer

Dato: 17. februar 2016

Sags ID: SAG-2016-01098
Dok. ID: 2158771

E-mail: ESG@kl.dk
Direkte: 3370 3170

Weidekampsgade 10
Postboks 3370
2300 København S

www.kl.dk
Side 1 af 5

Sammenfatning

Miljørapporten fokuserer på de landsdækkende og dermed gennemsnitlige effekter og tager ikke konkret stilling til, om lokale søer, fjorde og naturområder vil blive mere forurenede som følge af øget gødskning.

Miljørapporten tager heller ikke stilling til, om der vil ske forurening af grundvandsressourcen som følge af ændringen af gødskningsreglerne. En ukendt regning for den øgede belastning af grundvandet overlades til vandværkerne.

Der er ikke foretaget en konsekvensvurdering af lovændringens betydning for alle Natura 2000-områder samt de bilag IV arter, som potentielt oplever forringelse af deres naturtilstand eller levesteder.

For nogle områder fremgår det direkte, at man ikke ved, om der sker negative påvirkninger, men at man håber på at finde ud af det. Et eksempel: "Naturstyrelsen har igangsat et arbejde for at vurdere indvirkningen af øget gødskning for hver enkelt grundvandsforekomst. På baggrund af dette arbejde kan det vurderes, hvorvidt planen for øget gødskning medfører negativ indvirkning på grundvandet. Resultatet af dette arbejde forventes at foreligge i juni 2016."

Tilsvarende arbejdes der på at afdække mulighederne inden for statsstøttereglerne til bidrag til afværgende foranstaltninger. Men dermed kan man jo heller ikke vurdere konsekvenserne på det foreliggende grundlag.

På denne baggrund burde konklusionen i miljørapporten blandt andet være, at der ikke er sikkerhed mod forringelser af den økologiske tilstand af de habitatområder, naturområder og grundvandsforekomster, som vil blive påvirket af planen om øget gødskning.

Uddybning af de konkrete emner

1. Husdyrgodkendelseslovgivningen

Det er svært at gennemskue, hvad der egentlig menes med sidste sætning på side 10:

”En forøgelse af kvælstofnormerne vil i nødvendigt omfang skulle modsvares af afværgende foranstaltninger, med henblik på at fastholde lave sagsbehandlingstider.”

Det bør klarlægges, hvad der menes. Er ”fastholdelse af lave sagsbehandlingstider” en del af miljøkonsekvensvurderingen?

2. Manglende konkret vurdering af de enkelte vandområder

I Sag ”C-461/13” fandt EU-Domstolen at de miljømål, som medlemsstaterne fastsætter i medfør af vandrammedirektivet, er bindende for medlemsstaterne, når projekter skal godkendes eller afvises. Medlemsstaterne må derfor ikke give tilladelse til projekter, der forringer tilstanden af et vandområde. Se Naturstyrelsens brev af 13. marts 2015 til kommunerne, som danner grundlag for Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse i sag ”NMK-43-00583”.

Vedrørende begrebet ”forringelse af tilstanden”, som ikke er defineret i vandrammedirektivet, fandt EU-Domstolen, at hvis det pågældende kvalitetselement (jf. direktivets bilag) allerede befinder sig i den laveste klasse, udgør enhver forringelse af dette element en ”forringelse af tilstanden” i den forstand dette udtryk er anvendt i artikel 4, stk. 1, litra a), nr. i).

Endvidere afgjorde EU-domstolen, at begrebet ”forringelse af tilstanden” i artikel 4, stk. 1, litra a), nr. i), i direktiv 2000/60 skal fortolkes således, at der foreligger en forringelse, når mindst et af kvalitetselementerne som omhandlet i direktivets bilag V falder et niveau, selv om denne forringelse ikke fører til, at hele området rykker en klasse ned.

Vurdering af forringelse af et vandområde skal ske gennem de kriterier, der fremgår af Vandrammedirektivets bilag V; biologiske, hydromorfologiske og fysisk-kemiske kriterier. En økonomisk vurdering skal således ikke bruges i vurderingen.

Naturerhvervsstyrelsen har i ”Miljørapport for Forslag til plan om ændrede gødskningsnormer” ikke foretaget konkrete vurderinger af effekterne på selvstændige vandområder såsom fjorde og søer samt for de enkelte grundvandsforekomster. Det fremgår af bilaget til miljørapporten, at mange vandoplade puljes i opgørelsen, hvorved belastningsprofilen af de respektive vandoplade gøres uigennemskuelig.

I den gældende vandplan har en række søer og fjordområder økologisk tilstand svarende til dårlig eller ringe potentiale. For disse recipienter skal udarbejdes specifikke indsatsprogrammer, som kan afhjælpe den forringelse, som en ændret gødskningsnorm, samt ophør af randzonenloven vil medføre for disse områder, jf. EU-domstolens afgørelse C-461/13, 2).

Som eksempel vil planen om øget gødskning give en høj merbelastning til habitatområderne i de nordlige dyb i Vadehavet (bilag 2, side 2) i forhold til resten af landets vandområder. Merbelastningen er efter fradrag af allerede og fremtidigt gennemførte virkemidler mv.

Dato: 17. februar 2016

Sags ID: SAG-2016-01098
Dok. ID: 2158771

E-mail: ESG@kl.dk
Direkte: 3370 3170

Weidekampsgade 10
Postboks 3370
2300 København S

www.kl.dk
Side 2 af 5

Habitatdirektivet fordrer en konsekvensvurdering af de enkelte habitatområder. I miljørapporten er der opsat en overordnet betragtning, som ikke udelukker risiko for væsentlige påvirkninger af de enkelte habitatområder, herunder søer. Særligt kvælstoffølsomme søer har generelt små oplande, hvor kvalitet af vand og natur står i højere grad end for fjorde og kystvande er afhængig af aktiviteterne i oplandet. For de søer, som er følsomme overfor tilførsel af kvælstof, er det vigtigt, at de mulige afværgeforanstaltninger, der nævnes i rapporten, konkret placeres indenfor søoplandet, for at det kan udelukkes, at planen om øget gødskning ikke påvirker bevaringsmålsætningen væsentligt.

Det fremgår ikke tydeligt af miljørapporten, hvordan sådanne merbelastninger konkret skal håndteres i oplandene til de enkelte vandområder.

3. Forringelse af miljøtilstanden i en række søer

Naturerhvervsstyrelsen vurderer, at kvælstof ikke har en betydende rolle for miljøtilstanden i ferskvandssøer og brakvandssøer. Men flere publikationer fra DCE (tidligere DMU) har understreget, at tilledningen af kvælstof kan have negative effekter på de biologiske kvalitetselementer såsom undervands-vegetation og planktonniveauer i søer. Naturstyrelsens data viser, at algevæksten i sommerperioden i visse søer er begrænset af næringsstoffer i vandet. Øget næringsstofbelastning af disse søer vil medføre en forringelse i den allerede dårlige økologiske tilstand, hvilket vil være i strid med EU-domstolen praksis, jvf. ovennævnte sag "C-461/13".

Dette bør fremgå af Miljørapporten.

Som eksempel kan nævnes Nipgård Sø i Silkeborg Kommune (Natura 2000 område nr. 36, Nipgård Sø). Udpegningsgrundlaget for søen er sø-naturtype 3150: Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter eller store vandaks. I 2010 genfandt Silkeborg Kommune de to arter strandbo og brasenføde, der sammen med den nu forsvundne lobelie er karakteristiske arter af grundskudsplanter for søtypen lobeliesø. Søen har et lille oplandsareal på 3,26 km², hvoraf 85 % er dyrket.

Selvom Nipgård Sø opfylder miljømålet, vurderes i Vandplan 2009-2015 for Limfjorden, at målopfyldelsen er truet. "Det er derfor vigtigt, at der ikke ved aktiviteter ved søen eller i oplandet sker en øget tilførsel af næringsstoffer...".

Prognosen for naturtyper og arter i Natura 2000-plan 2010-2015 Nipgård Sø er ugunstig eller vurderet ugunstig for sø-naturtyperne på grund af "næringsstofbelastning fra overfladevand samt overskridelse af den højeste ende af tålegrænseintervallet for luftbåren kvælstofbelastning for naturtyperne søbred med småarter, brunvandet sø samt kvælstofbegrænsede forekomster af næringsrig sø." I afsnittet "Trusler mod områdets naturværdier" er beskrevet, at "Udvaskning af næringsalte fra intensivt dyrkede marker i søens opland udgør en trussel, idet belastning med både kvælstof og fosfor er forhøjet".

Dato: 17. februar 2016

Sags ID: SAG-2016-01098
Dok. ID: 2158771

E-mail: ESG@kl.dk
Direkte: 3370 3170

Weidekampsgade 10
Postboks 3370
2300 København S

www.kl.dk
Side 3 af 5

Det fremgår af de generelle retningslinjer i Naturplanen, at "Areal og tilstand af udpegede naturtyper og levesteder for udpegede arter må ikke gå tilbage eller forringes", og at "For større søer og vandløb reguleres tilførslen af næringsstoffer via vandplanlægningen."

Der er ikke fastlagt konkrete indsatser for Nippgård Sø med henblik på at nedbringe belastningen med kvælstof. Det vurderes derfor, at en opjustering af kvælstofnormerne kan medføre en væsentligt øget risiko for negativ påvirkning af vandkvaliteten og naturtyperne. Trusselsbilledet forværres af den store andel af dyrkede arealer i oplandet.

4. Grundvand/drikkevand

Planen om øget gødsning vil som anført i miljørapporten øge nitrat-koncentrationerne og dermed risikoen for øget nitratudvaskning til grundvandet og dermed drikkevandsmagasinerne.

Gennem de seneste 17 år er der foretaget kortlægning af grundvandsressourcen med henblik på at udpege de arealer, hvor der ikke er en naturlig beskyttelse af grundvandet – de nitratfølsomme indvindingsområder (NFI). Kortlægningen er finansieret af vandværkerne via statslig afgift.

Grundvandsbeskyttelsen skal, som anført i miljørapporten, ske gennem rådighedsindskrænkninger og tiltag fastsat i indsatsplaner. Det er vandværkerne, der skal finansiere disse grundvandsbeskyttende tiltag. Indfases planen om øget gødsning uden hensynstagen til den allerede eksisterende kortlægning, vil det betyde, at vandværkerne kan komme til at betale en højere pris for tilstrækkelige rådighedsindskrænkninger.

Som grundvandsbeskyttende tiltag anfører miljørapporten skovrejsning og minivådområder.

På grund af lav grundvandsdannelse i lavbundsområder, hvor det er hensigtsmæssigt at lave vådområder, er vådområder uegnede til at beskytte grundvand mod nitratforurening. Skovrejsning uden brug af gødning og pesticider er derimod et godt grundvandsbeskyttende tiltag, men skovrejsning kan ikke gøre det alene. Nitratfølsomme indvindingsområder og områderne, hvor grundvandsdannelsen sker, ligger ofte på de høje jorde, hvor landbrugsinteresserne også er. Her kan det være vanskeligt at lave skovrejsningsaftaler i et omfang, der fører til reel grundvandsbeskyttelse.

Der er alt i alt mangel på konkret kompensation de steder, hvor planen om øget gødsning giver øget belastning af grundvandet.

5. Ammoniak

Det anføres i miljørapporten, at "ammoniakemissionen vil skulle elimineres i henhold til internationale forpligtigelser", hvorfor påvirkningen af den øgede ammoniakpåvirkning ikke vurderes i miljørapporten.

Det er ikke i miljørapporten påvist, at de nationale virkemidler vil afværge lokale påvirkninger. Miljørapporten konkluderer, at tilskyndelsen til at anvende de eksisterende teknologiske løsninger i form af nedfældning,

Dato: 17. februar 2016

Sags ID: SAG-2016-01098
Dok. ID: 2158771

E-mail: ESG@kl.dk
Direkte: 3370 3170

Weidekampsgade 10
Postboks 3370
2300 København S

www.kl.dk
Side 4 af 5

forsuring etc. vil reduceres. Dette vil sammen med udbringningen af mere kvælstof medføre en øget ammoniakafdrift fra markdrift. Dette vil alt andet lige påvirke de mange små naturområder, der er beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3 og i nogle tilfælde habitatdirektivet.

Miljørapporten anfører, at der ikke findes repræsentative data for naturtilstanden i de § 3-beskyttede naturtyper. Dette vurderes ikke at være korrekt, da øget ammoniakafdrift kan påvirke den aktuelle bevaringsstatus for naturtyper beskyttet af habitatdirektivet.

Miljørapporten bør derfor som absolut minimum adressere påvirkningen af de respektive naturområder omfattet af habitatdirektivet, og som er omhandlet af naturplanerne § 3 – områder omfattet af naturplanerne.

I miljørapportens afsnit om Göteborg-protokollen og NEC-direktivet fremgår, at der skal laves en vurdering af, om det er nødvendigt at iværksætte tiltag. Det antyder, at det øgede tab af ammoniak ikke med sikkerhed skal elimineres.

Alt i alt er det ikke sikkert, at centrale eller landsdækkende tiltag for at begrænse tabet af ammoniak redder specifikke landbrugsnære naturområder fra eutrofiering.

Med venlig hilsen

Eske Groes

Dato: 17. februar 2016

Sags ID: SAG-2016-01098
Dok. ID: 2158771

E-mail: ESG@kl.dk
Direkte: 3370 3170

Weidekampsgade 10
Postboks 3370
2300 København S

www.kl.dk
Side 5 af 5